

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ İLE BİZANS İMPARATORLUĞU
ARASINDAKİ SİYASÎ VE ASKERÎ İLİŞKİLER (1075-1220)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞENAY ALTUNTAŞ ÖNGÜN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. CİHAT YILDIRIM

AKSARAY 2019

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ İLE BİZANS İMPARATORLUĞU
ARASINDAKİ SİYASÎ VE ASKERÎ İLİŞKİLER (1075-1220)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞENAY ALTUNTAŞ ÖNGÜN**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. CİHAT YILDIRIM**

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren .1 yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Şenay

Soyadı : ALTUNTAŞ ÖNGÜN

Bölümü : Tarih

İmza :

Teslim Tarihi : 26.09.2019

TEZİN

Türkçe Adı : Anadolu Selçuklu Devleti ile Bizans İmparatorluğu Arasındaki
Siyasî ve Askerî İlişkiler (1075-1220)

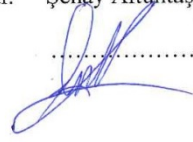
İngilizce Adı : Political and Military Relations Between Anatolian Seljuk State
And Byzantine Empire (1075-1220)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Şenay Altuntaş Öngün

İmza: .....

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Şenay ALTUNTAŞ ÖNGÜN tarafından hazırlanan “Anadolu Selçuklu Devleti İle Bizans İmparatorluğu Arasındaki Siyasi Ve Askeri İlişkiler (1075-1220” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Cihat YILDIRIM

Türkiye Cum. Tar. A. B. D. - Aksaray Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üy. Oktay BERBER

Genel Türk Tar. A. B. D / Eskişehir Os.Gaz.Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üy. Selim Serkan ÜKTEN

Genel Türk Tar. A. B. D/ Aksaray Üniversitesi

İMZA

Tez Savunma Tarihi: 23/08/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 31/10/2019 tarih ve 2019/44-S sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrenci

Şenay ALTUNTAŞ ÖNGÜN

İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamın yürütülmesi esnasında yardım destek ve yönlendirmelerini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Cihat Yıldırım'a, çalışmam sırasında sabrı ve desteğinden dolayı sevgili eşim Serdar Öngün'e, ihtiyaç duyduklarında zamanlarından çaldığım sevgili oğlum Osman ve kızım Biricik'e, motivasyon desteği için Sevgili aileme, kaynak taramamda ellerinden gelen yardımı gösteren Aksaray Kültür Merkezi Kütüphane memurlarına, manevi desteklerinden ötürü beni yalnız bırakmayan yakın arkadaşlarıma, büyük küçük yardımı dokunan herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Şenay ALTUNTAŞ ÖNGÜN

Ağustos 2019-Aksaray.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Şenay Altuntaş Öngün, Aksaray 2019

ÖZET

Kadim tarihinde pek çok medeniyete ev sahipliği yapan, pek çok savaşa ve barışa sahne ve şahit olan Anadolu'da önemli iz bırakan iki devletten birisi Bizans diğeri Selçuklulardır. Anadolu Selçukluları ya da Türkiye Selçukluları da denilen Türklerin kurdukları devletin komşusu olan Bizans ve bazı devletlerin ortak tarihlerinin yazıldığı yer Anadolu'dur. Selçuklular Dandanakan Savaşı sonrasında kendilerini ispatlamıştı. Sonrasında özellikle batıya doğru seferleri olmuştur. Bu hareketlerin temas noktasında ise Bizans bulunuyordu. Ani, Malazgirt ve bir asır sonrasındaki Miryokefalon Savaşları sonrasında Anadolu'da Selçukluların kalıcı oldukları iyice anlaşıldı. İki devlet arasında tarihî süreç içerisinde savaşlar ve barışlar olmuştur. Bazen de hanedan mensupları birbirine sığınmıştır. Tekdüze bir ilişkiden çok daha fazlası ayrıntılarda gizlidir. Selçuklu-Bizans ilişkilerinin belli bir dönemine odaklanan çalışma siyasi ve iktisadi ilişkileri anlayabilme gayretidir. Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan I. Alaeddin Keykubad dönemine kadar olan senelere projektör tutan çalışmanın başka bir amacı da dışarıdan gelen tehlikeler kadar iç meselelerin de ne kadar tehlikeli olabildiğini göstermeye çalışmaktır.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : Selçuklular, Bizans, Anadolu, Orta Çağ

Sayfa Adedi : 66

Danışman : Doç. Dr. Cihat YILDIRIM

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
(M.A. Thesis)

Şenay Altuntaş Öngün, Aksaray 2019

ABSTRACT

One of the two states that hosted many civilizations in the ancient history and left many traces of war and peace and witnessed important events in Anatolia are the Byzantine and Seljuks. Anatolian Seljuk Anatolia or Turkey where it is also called the Seljuk Turks in neighboring articles of their state and some states of the Byzantine common history. The Seljuks had proved themselves after the Dandanakan War. Afterwards there were especially westward expeditions. The contact point of these movements was Byzantine. After Ani, Malazgirt and Miryakefalon wars after a century, it was well understood that Seljuks were permanent in Anatolia. There have been wars and peace in the historical process between the two states. Sometimes members of the dynasty also took shelter. Much more than a uniform relationship is hidden in details. The study focusing on a certain period of Seljuk-Byzantine relations is an effort to understand political and economic relations. Another aim of the project that has been projecting the years from the foundation of the Seljuk State to the period of Alaeddin Keykubad is to try to show how dangerous the internal issues can be as much as the dangers coming from outside.

Science Code :

KeyWords : Seljuks, Byzantium, Anatolia, Middle Ages

Number : 66

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Cihat YILDIRIM

İçindekiler

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	10
BÜYÜK SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE SELÇUKLU - BİZANS İLİŞKİLERİ	10
1.Tuğrul Bey Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri.....	11
1.1. Sultan Alparslan Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri	14
1.2.Malazgirt Savaşı	16
1.3. Melikşah Dönemi Bizans-Selçuklu İlişkileri	21
İKİNCİ BÖLÜM	25
ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİNİN KURULUŞ SÜRECİNDE SELÇUKLU-BİZANS İLİŞKİLERİ	25
2.1.Süleyman Şah'ın Anadolu Seferi ve İznik'in fethi	25
2.2. Süleyman Şah Dönemi'nde Selçuklu - Bizans İlişkileri	26
2.3. Ebu'l Kasım'ın iktidarı ve Selçuklu Bizans ilişkileri	30
2.4. Çaka Bey ve Tanrıbermiş Beylerle Bizans münasebetleri.....	31
2.5. Sultan I. Kılıç Aslan'ın Döneminde Selçuklu-Bizans ile Münasebetleri	33
2.6. Şahinşah (Melikşah) Döneminde Selçuklu-Bizans ile Münasebetleri.....	36
2.7. Sultan I. Mesud Döneminde Selçuklu-Bizans ile Münasebetleri	37
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	41
II. KILIÇ ARSLAN ZAMANI SELÇUKLU BİZANS İLİŞKİLERİ.....	41
3.1. Sultan II. Kılıç Arslan'ın Kardeşleriyle Mücadelesi ve İktidarını Güçlendirmesi.....	41
3.2. Miryokefalon Savaşı (18 Eylül 1176)	45
3.3.3. Gıyaseddin Keyhüsrev	47
IV. BÖLÜM:	51
II. SÜLEYMAN ŞAH VE GİYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ SELÇUKLU BİZANS İLİŞKİLERİ	51
4.1. II. Süleyman Şah'ın İktidara Gelişi ve Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri	51
4.2. İzzeddin Keykavus'un İktidara Gelişi ve Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri	53
4.3. Alaeddin Keykubad'ın İktidara Gelişi ve Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri	54
SONUÇ	57
KAYNAKÇA	60

GİRİŞ

XX. Yüzyılın en önemli Türk tarihçilerinden olan Faruk Sümer'in Oğuzlar (Türkler) hakkındaki eserinde¹Selçuk ismiyle alakalı önemli ve öz bilgiler vardır. Selçuk, Oğuzlar'ın Kınık Boyu'nun "beğ/bey ailesine" mensuptur. Selçuk, Yabgu'nun subaşı yani ordu komutanıdır. Babasının ismi Dukak'tır². Tüm kaynakların ittifak ettiği gibi Selçuklular Oğuzların Kınık boyuna mensupturlar.

Selçuklu devletin kuruluşu, Oğuz Türklerinin tarihinde pek mühim bir dönüm noktasıdır. Bu devletin kurulması ile İslâm'ın siyasî hâkimiyeti Oğuzların eline geçtiği gibi, Anadolu ve ona komşu ülkeler de onların yurdu olmuştur. Oğuz Türkleri, Yakın Doğu İslâm Dünyası'nın, bilhassa X. yüzyılın başlarından itibaren siyasî bakımdan zayıf bir duruma düşmesinden faydalanarak adım adım ilerleyen Bizans'ı geri atmakla kalmamış, onun asıl dayanağı olan Küçük-Asya'yı da fethetmek sureti ile bu devletin çökmesinde ve yıkılmasında âmil olmuştur. Selçuklu İmparatorluğu, Türklerin kurmuş olduğu yüze yakın siyasi teşekkül arasında yer alan dört büyük imparatorluk *Hun, Göktürk, Selçuklu, Osmanlı*'dan üçüncüsüdür. Aynı zamanda ilk ikisinin, Müslüman Türkler tarafından kurulmadığı düşünülürse Türklerin İslamiyet'i kabullerinden sonra kurdukları ve siyasi teşekküllerinde, günümüzde bile Selçuklu damgasının tesirleri hissedilmektedir. Sınırlarının doğuda, Sibiry'a'dan batıda Marmara Denizi ve Ege kıyılarına, kuzeyde Kafkaslardan güneyde Mısır'a kadar uzandığı yani Afrika dışındaki bütün İslam dünyasını içerdığı ve hatta Anadolu'yu da İslam yurdu haline getirdiği düşünüldüğünde, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun ortaya çıkışının, Türk Tarihi açısından olduğu kadar genel İslam tarihi yönünden de ne kadar büyük bir mana ifade ettiği kolaylıkla anlaşılır³.

Selçuklu tarihi konusunda otorite isimlerden birisi olan M. Altay Köymen'in tespitlerini burada anmak isabetli olacaktır:

"Selçuklu devletlerini kuran Oğuzlar, Orta ve Yakın Doğu'ya bir medeniyet mirası ile gelmişlerdir. Bunu İran ve Arap kültürlerine karşı korumaya çalışmakla kalmamışlar,

---

¹ Faruk Sümer (1972), **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**, Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi yayınları: 170, Ankara.

² Faruk Sümer Dukak hakkında şu ek bilgiyi de vermektedir. "Temir-yalığ (Demir yaylı) lakabını taşıyordu. Yayın Türkler arasında hâkimiyet alâmeti olduğunu biliyoruz. Muhakkak ki Selçuk ve babası Dukak, Oğuzlar arasında gerek asâlet ve gerek şahsiyetleri bakımından tanınmış kimseler idiler. Selçuk'un ve oğullarının başlarına mühim bir Oğuz kümesini toplayabilmelerinde ve yabgu unvanını almalarında şüphesiz bu hususlar başlıca âmillerdir. Sümer, **a.g.e.** s.61.

³ Nesimi Yazıcı, **Türk İslam Devletleri Tarihi**, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s.205

kendilerinden sonraki devirlere aktarmışlardır ki, saf Türk kültürünün izlerini içine girdiğimiz Batı medeniyeti devrinde de görmek her zaman mümkündür”⁴.

Osman Turan “Selçuklular ve Türk-İslam Medeniyeti” isimli eserinde Selçukluları tanımlarken “Türklerin İslam dünyasına hâkim olmalarına ve yayılmalarına, İslam medeniyeti ve kavimleri tarihinde yeni bir devir açmalarına amil olan kavim ve hanedanların adı olduğunu ifade eder. Selçuk’un oğlu Mikail’in neslinden gelen Büyük Selçuklular ile Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları birinci kolu, Selçuk’un büyük oğlu Arslan Yabgu’nun torunları tarafından kurulan Türkiye Selçukluları da ikinci kolu teşkil eder” ifadelerini kullanır⁵.

Çalışmamızda özellikle Anadolu Selçuklu Devleti dönemine odaklanacağımızdan burada mezkûr dönemle alakalı birkaç noktanın altını çizmeye dikkat edeceğiz. Bilindiği gibi Anadolu Selçuklu Devleti için Türkiye Selçuklu Devleti de denilmektedir. Buradaki isimlendirme fark edileceği üzere coğrafya ile alakalıdır. Hangi Selçuklu Devleti nerede kurulduysa o bölgenin ismiyle anılmaktadır. Zira Selçuklular hakkında yapılacak araştırma, değerlendirme gibi durumlarda devletlerin, dönemlerin ya da daha da önemlisi aynı isimli sultanların birbirine karışmaması için kuruldukları coğrafyaya göre şekillenen isimlerden olan Anadolu ya da Türkiye Selçukluları döneminden itibaren Anadolu artık Müslüman-Türk damgasının vurulduğu bir coğrafya olmuştur. Alparslan’ın açtığı kapıdan önce akınlar halinde giren Türklerin daha önce de Anadolu’ya girip girmediği tartışmalarına son dönemlerde yapılan arkeolojik kazılar cevap vermektedir. Türkiye’nin pek çok noktasında devam eden araştırmalar göstermektedir ki Anadolu’ya Malazgirt öncesinde pek çok Türk gelmiştir⁶.

Selçuklular 24 Mayıs 1040 Gazneliler’e karşı kazandıkları Dandanakan Meydan savaşından sonra Horasan’da bağımsız bir devlet kurdular. Türk ve Dünya tarihi bakımından büyük ve önemli sonuçlar doğuran bu zaferden sonra Selçuklular, Merv kentinde topladıkları Büyük Kurultay’da Türklerin İslamiyet’ten önceki devirlerden beri sahip oldukları dünya hâkimiyeti ülküsü uyarınca gerek doğuda, gerekse batıda fetihlere girmeyi kararlaştırdılar. İlk Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey’in önderliğinde batı yönünde (özellikle Anadolu) yapılan fetihler, dünya ve özellikle Ortadoğu tarihi bakımından büyük bir önem kazanmıştır.⁷

Bugün Anadolu’nun neredeyse tamamında Türkiye Selçuklularının imzalarını görmek mümkündür. Türkiye’yi mimarî eserlerle donatan Selçuklu sultanları, devlet adamları,

⁴ M. Altay Köymen, “Selçuklu Devrinin Özellikleri”, **Türkler Ans.** C.4. s.1076.

⁵ Osman Turan, **Selçuklular ve Türk-İslam Medeniyeti**, 1969 Turan Neşriyat s.30.

⁶ Konuyla alakalı olarak Samsun Oluz Hüyük’teki araştırma neticesi meraklıları oldukça heyecanlandırmıştır. Bkz. **NTV Tarih**, Nr.36, 2012.

⁷ Ali Sevim, **Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi**, Ankara, 2000, s.1.

hayırseverlerin yaptırdıkları şifahaneler, hanlar, kervansaraylar, camiler, mescitler, çeşmeler ve daha nice eserler bugün bu ülkenin tapusu mahiyetindedirler.

Osmanlıdan önce Anadolu'yu yurt yapan Selçuklular hakkında yakın döneme kadar yapılan araştırmalar ve Selçukluların bilinirliği tartışma konusu olmuştur. Özellikle Selçuklular ile Batı dünyasının ilişkileri hakkında araştırmalar ise sınırlıdır.

Yakın bir tarihte tarih severler ile buluşan Songül Mecit'in Anadolu Selçukları hakkındaki kitabında alışılmışın dışında bazı yorumlar bulunmaktadır. Yazar, eserinde Anadolu ya da yazarın sıklıkla kullanmayı tercih ettiği gibi "Rum Selçukluları" nasıl oldu da "sultan oldular" sualine cevap aramaktadır. Mezkûr eserde, Selçuklular askeri güç bakımından oldukça başarılıydı. Bu başarı sayesinde farklı boyların, başarılı liderleri takip etmeleri göçebe toplumlarda genel bir özelliktir. Tabi bu eylemler bilinçli bir şekilde yapılmaz otlak ihtiyacı ve o bölgedeki ittifak hareketleri bu davranışlarını belirlemiştir."⁸ denilirken Selçukluların zihniyetinin zaman ve mekânla bağlantılı olarak değişimini detaylı olarak izah edilmektedir.

Anadolu ya da Türkiye Selçuklularının iktisadi tarihlerinin önemi hakkında yine son zamanlarda araştırmalar artmaya başlamıştır. İpek yolu üzerinde yapılmış olan ve günümüzdeki otel ya da motellerle kıyaslanan kervansaraylar bugün bile insanların hayranlıklarını gizleyemedikleri hem mimari hem de içtimai şaheserlerdir. Ülkeye giren tüccarlar için bir sığınak, bir liman bir huzur ortamı olan kervansaraylarda konaklayan ticaret erbabı devlet tarafından sigortalıydı. Başlarına gelebilecek herhangi bir durumda devletin garantisi altında bulunuyorlardı.

Osmanlı kökeni Kayı boyuna dayanmaktadır. Kayı boyu da 24 Oğuz boyundan biridir. Aslında Osmanlılar Oğuzdur. Oğuzlar Batı Türk Kağanlığının devamıdır. Yani Osmanlılar Göktürklerin devamıdır demek daha doğrudur. Müslüman olarak Türklere Araplar Türkmen demeye başlamıştır. Türkmen adı ile anılırlar ve Türkmenler Anadolu'ya akın akın gelir. Yunan kaynaklarının dediği gibi XIII.yüzyılda Anadolu bir Türkmen denizi olmuştur. Bizans tekfurları ise birer adacık gibi içinde yer almaktadır. Bu bize Anadolu'nun ne kadar Türkleştiğini gösterir. Osmanlı Hanedanlığına biraz karizma kazandırmak için tarih kitaplarında Osman Bey'in soyunun Oğuz Kağan'a hatta Hz. Muhammed'e kadar götürülenler bulunmaktadır ki bunlar doğru değildir. Şöyle bir zincirleme yapmak daha doğru olur.

---

⁸ Songül Mecit, **Anadolu Selçukluları**, İletişim Yay. 2017, s.61.

Osmanlılar, Oğuzlar (Türkmenler), Türgişler (Batı Göktürkleri), Hunlar diyerek milattan önceki devirlere götürebiliriz.⁹

Bu harikulade sistem haricinde pek çok uygulama ile önemli bir devlet olan Selçuklular Bizans'tan etkilenmiştir. İktisadî, mimarî ve bazı alanlarda Selçukluların Bizans'tan etkilendiğini pek çok araştırmacı ifade etmektedir. Bunlardan birisi olan N. Necipoğlu şöyle ifade etmektedir: “Türkler Bizans'ın bütününe sahip olmuş, fakat onun ne olduğunu ve kendisi ile olan münasebetlerini layıkıyla öğrenememişlerdir. Bizans'ı ve tarihini iyi öğrenmek demek, bir bakıma Türk dünyası tarihini iyi öğrenmek demektir”¹⁰.

Ortaçağda Yakındoğu'nun büyük devletlerinden biri de Bizans İmparatorluğu idi. Bizans'ın Roma Devleti'nin devamı olduğu ya da Doğu Roma olduğu gibi isimlendirmeler yapılmaktadır. MS 476 yılında Batı Roma İmparatorluğu düşerken Doğu Roma bugün Bizans İmparatorluğu dediğimiz ismiyle devam etmiştir. “Byzantine (Bizanslı)” terimi, modern tarihçilerin bu kültüre ithaf ettikleri bir XIX. yüzyıl terimidir. Bizanslılar ise, MS 330 yılındaki Bizans İmparatorluğu'nun başlangıcından 1453'te Osmanlılara yenilmelerine kadar geçen zamanda kendilerine “Romalı” demişlerdir¹¹. Bizans tarihi konusunda uzmanlardan olan Ostrogorsky Bizans terimi hakkında şöyle bir bilgi aktarır:

Romalılar Bizans terimini kullanmıyorlardı. Bizim Bizans diye isimlendirdiğimiz aslında Romalılardır ki kendilerini “Romaioi “ olarak isimlendirip Roma İmparatorunu Hükümdar olarak görmüş, eski roma Caesarlarına da mirasçı olarak kendilerini atamışlardır¹².

Yukarıda da ifade edildiği gibi Bizans Devleti'nin kurucusu olarak Büyük Constantinos (306-337) kabul edilir. Roma'dan sonra başkent olabilecek en uygun şehrin İstanbul olduğu konusunda ittifak ederek imar işlerine girişmişlerdir.

Yeni başşehrin inşasına 324 yılında başlandı; muhteşem bir saray, senato binası, hipodrom ve kiliseler yapıldı. Meydanlar sanat eserleriyle süslendi. Şehir, kara tarafından gelecek düşman hücumlarına karşı Marmara'dan Haliç'e kadar uzanan bir surla çevrildi ve 11 Mayıs 330 tarihinde resmî açılışı törenlerle kutlandı. Başşehir Yeni Roma, İkinci Roma veya kurucusuna izafeten Konstantinopolis adıyla tanındı¹³. Bizans demek bir yerde Hristiyanlık demektir ama Roma bunun neredeyse tersidir. Çünkü Hristiyanlığın yayılmaya başladığı zamanlarda en çok muhalefet edenlerin başında Roma Devleti gelmiştir. Hristiyanlar da dinlerini yaşayabilmek

⁹ M.uzmantv.com Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanı Prof.Dr. Ahmet Taşağıl.

¹⁰ Nevra Necipoğlu, **Toplumsal Tarih dergisi**, Nisan 2003, S.75, s.112.

¹¹ <http://arkeofili.com/bizans-imparatorlugu-hakkinda-bilmiyor-olabileceginiz-25-bilgi>

¹² Ostrogorsky Georg, **Bizans Devleti Tarihi** (1991),s .25,(çev. Fikret Işıltan)

¹³ Işın Demirkent, “Doğu Roma İmparatorluğunun Devamı Olarak Bizans”, **TDİA**, C.6, 1992, s.230.

için uzaklara gitmişlerdir. Bilindiği üzere özellikle Kapadokya bölgesi olarak da bilinen İç Anadolu'nun farklı yerlerinde inançlarını yaşayabilmişlerdir. Roma'nın doğusundaki bu topraklarda Bizans çok daha kuvvetli olmuştur. Bizans'ın her ne kadar Roma'nın uzantısı olsa da ayrı bir tarih hatta ayrı bir medeniyet olarak değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır.

Justinianus'tan sonra Bizans'a en parlak devrini yaşatan II. Basil'den sonra tahta geçen hükümdarlar devirlerinde Bizans'ta bir gerileme ve anarşi hüküm srmştir; Ancak bu devir, Aleksios Komnenos'un tahta geçtiği tarihe (1081) kadar devam etmiştir. II. Basil devrinde Balkanlar'dan Güney Kafkasya'ya, Adriyatik'ten Güney-İtalya'ya kadar uzanan Bizans sınırları, gerileme devrinde, bir yandan Normanlar, Peçenekler ve Uzlar, öbür yandan da özellikle Anadolu'da Selçuklu baskıları sebebiyle oldukça klmştir ve dolayısıyla doğuda birçok sınır eyaletleri kaybedilmiştir. Özellikle İmparatorluk içinde, büyük toprak sahiplerinin arazilerini küçük toprak sahipleri aleyhine genişletmeleri, sivil yönetimin, askeri aristokrasi üzerinde üstünlük sağlaması, dolayısıyla orduya gereken önemin verilmemesi, Bizans parasının değer kaybetmesi, halka ağır vergilerin yüklenmesi ve nihayet hizmet karşılığında toprakların şahıslara verilmesi İmparatorluğun gerilemesindeki önemli etkenlerdir. Böylece 1025 yılından itibaren de VIII. Konstantin, kızları Zoe ve Theodora devirlerinde Bizans'ta kş dönemi bařlamıřtır¹⁴.

Bununla birlikte bu yönetim, Zoe'nin IX. Konstantinos Monomakhos ile evlenmesiyle sona erdi. Artık Monomakhos, imparatorluk tahtına oturmıştu.

Monomakhos devrinde, sivil yönetim orduya üstünlük sağladı, dolayısıyla orduda asker sayısı azaltıldığı gibi, çeşitli uluslardan sağlanan ücretli askerler, Bizans ordusunun çoğunluğunu oluşturdu; ayrıca önemli makamlara da Psellos, Xiphilin ve Mavropus gibi bilginler atandı. Bu siyasetin olumsuz bir sonucu olarak görevlerinden alınan generaller, isyan girişiminde bulundular (1042-1047 yılları arasında); bu isyanlar güçlükle de olsa bastırıldı. Dış olaylara gelince, Tuna boylarında huzursuzluk çıkaran Peçenekler, itaat altına alındı. Fakat Güney-İtalya'da yerleşen Normanlar, Bizans memleketlerini işgale başladılar; fakat imparatorluğun doğu sınırları, batıya oranla daha dengeli bir durumda bulunuyordu. Mısır Fatımleriyle iyi ilişkiler sürüp giderken Anadolu'yu fethetmekte olan Selçuklularla çatışmalar devam ediyordu.

Monomakhos'un ölümü zerine Theodora, Bizans tahtına geçti (1055). Onun bir yıllık yönetimi suresince imparatorluk, ite ve dışta pekiyi bir durumda olamadı. Theodora'dan

---

¹⁴ Gregory, a.g.e. s.12.

sonra VI. Mikhail imparator oldu. O, kendisini destekleyen sivil parti mensuplarına büyük unvan ve armağanlar verdi, fakat öte yandan ordu komutanları ayaklandı ve sonunda Isaakios imparator ilan edildi; böylece ordu, yeniden yönetimde hâkim duruma geçti. Onun ölümü üzerine de X. Konstantinos Dukas, Bizans tahtına geçti (Kasım 1058). Bir yıl sonra(1059) Tuna'yı geçip saldırıya başlayan Macarlarla barış yapıldı ise de 1064yılında onların Belgrad'ı ele geçirmelerine engel olunamadı. 1065 yılında, Kumanların baskısı sonunda, Hazar Denizi yörelerinden ayrılan Oğuzlar, Tuna'yı geçip Makedonya ve Tesalya'ya kadar olan bölgeleri akınlara uğrattılar; Normanlar da Bizans memleketlerini işgale devam ediyorlardı. Dukas'ın ölümünden (Mayıs1067) sonra, karısı Evdokya (Eudokia) , üç oğlu adına İmparatoriçe oldu. Bununla beraber saraydaki çeşitli eğilimdeki gurupların devlet yönetimine gelişi güzel karışmaları sebebiyle, imparatorluk eyaletleri ve ordu büyük ölçü de ihmale uğradı, işte bütün bu sebeplerle, imparatorluğun öteki eyaletlerinde olduğu gibi, Anadolu'da da Selçuklu fetihlerini durdurabilecek düzenli ordu birlikleri mevcut değildi. Çok geçmeden ülkenin böyle ciddi iç ve dış sorunlarla karşı karşıya bulunduğu bir sırada tahta gecen Evdokya, Romanos Diogenes ile evlendi. Yeni imparator, devlet yönetiminde bazı yeni düzenlemeler yapmak istedi, bu sebeple Anadolu yakasına çekildi ve Anadolu'daki Selçuklu fetihlerini durdurabilmek amacıyla askeri hazırlıklara başladı. Nihayet 26 Ağustos 1071'de Malazgirt'te yaptığı savaşta, sultan Alparslan karşısında yenilgiye uğradıktan başka tutsak da alındı. Böylece onun da imparatorluğu sona ermiş oldu. Bundan sonraki dönemlerde de Selçuklu fetihleri sebebiyle Bizans'ın özellikle Anadolu'daki hâkimiyeti çökmeye devam edecektir¹⁵.

Selçuklu ve Bizans Devletleri arasındaki münasebetlerde fon Anadolu Coğrafyasıydı. Anadolu'yu coğrafi yönden araştıran Metin Tuncel'e göre Anadolu Asya kıtasının batıya doğru uzantısını teşkil eden dikdörtgen biçimindeki 755.688 km²'lik bu yarımadadır ve bütün Türkiye yüzeyinin % 97'sini oluşturur. Kuzeybatıda Marmara denizi ile Çanakkale ve İstanbul boğazları tarafından Avrupa'daki Trakya kesiminden ayrılan Anadolu kuzeyden Karadeniz, batıdan Ege denizi, güneyden de Akdeniz ile kuşatılır. Doğuda geniş, dağlık ve yüksek bir kütle ile Asya kıtasına bağlıdır. Doğu-batı doğrultusunda uzunluğu 1600 kilometreye yaklaşır, kuzey-güney doğrultusunda ise en geniş yeri 650 kilometreyi biraz geçer; üç tarafını kuşatan kıyıların uzunluğu da yaklaşık 6000 kilometredir¹⁶.

¹⁵ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi** (Siyaset, Teşkilat ve Kültür), Ankara. TTK Basımevi, 1995. s. 6,7.

¹⁶ Metin Tuncel, "Anadolu", **TDİA**, C.3, 1991. s.106.

Anadolu adı henüz yaygınlaşmadan önce, aşağı yukarı aynı alan içinde kalan bölgeler için Küçük Asya (Asia Minor) adı kullanılıyordu. Bu kavram zaman içinde sahasını doğuya doğru genişletti.

“Küçük Asya’da Kültürel Çeşitlilik ve Bizans Gücünün Dağılımı” adlı makalesinde Peter Charanis, ilginç tespitlerde bulunmaktadır: “Batı ve İç Anadolu’yu Bizans İmparatorluğu’nun kalıntısı yapan faktörlerinden bahsetmiştir. Demografik büyüme ve kültürel entegrasyon, dokuzuncu yüzyıla kadar, ağırlıklı olarak Yunanca konuşan Ortodoks Hristiyanları Romaioi’nin oluşturduğu çok sayıda mamur yerleşim alanları oluşturmuştu. Bu sosyal farklılaşma Bizans toplumunu oluşturmuştur. Toplumu oluşturan asker, büyücü, köylü, esnaf, tüccar ve yabancı nüfusu, Bizans devletine sağlam bir sosyal ve mali yapı sağlamıştır. Küçük Asya’daki bu durum, X. yüzyılın başlarında uzun sürmedi. Bizans’ın gerilemesinin ve çöküşünün başlıca nedeni olmuştur. XI. yüzyılın sonunda hem köy ve köylülük hem de askerî sistemde bozulmalar meydana geldi”¹⁷. Yazarın makalesinden bozulmanın sebebiyle alakalı barış zamanında çiftçi, savaş zamanında asker olan halkın belli bir kesimindeki değişim sonrasında paralı ordunun önem kazanması bu değişimdeki en önemli faktör olduğu anlaşılmaktadır. Yine Charanis şöyle devam etmektedir: “Sonuç olarak, Küçük Asya, para ve insan gücü kaynağı olarak önemini yitirdi. İmparatorluğun onuncu ve on birinci yüzyıllardaki doğu genişlemesi, tuhaf dilleri ve farklı dini bağları olan yeni halkları beraberinde getirdi ve Ermeni ve Suriyelilerin Kapadokya çevresindeki bölgelere yerleşmesi, o bölgenin birliğini ve homojenliğini ciddi şekilde bozan gerilimler ve varlıklar ortaya çıkardı. Toplum yapısındaki değişim, başka bir ifadeyle bozulma sürecinde Türk akınlarının başarılı olmasına neden oldu ve Türkler artık Bizans için bir düşman olarak kabul edildi”¹⁸.

Asya adı önceleri sadece Ege denizine komşu bir alana verilirken sonradan kıtanın o dönemde bilinen bütün topraklarına yayılmış ve bu Büyük Asya’nın (Asia Major) önce yalnız Sakarya’ya, sonra da Kızılırmak’a kadar olan batı kesimine Küçük Asya denilmiştir. Anadolu kavramı ise Bizans döneminde ortaya çıkmıştır. Bu deyim, Bizanslıların “güneşin doğduğu yer” anlamında kullandıkları Grekçe Anatoli kelimesinden türemiştir. Anatolia kelimesi daha sonra Türkçenin ses uyumuna uydurularak Anadolu şeklini aldı ve bu biçimiyle dilimizin malı oldu¹⁹.

---

¹⁷ Speros Vryonis, “The Decline of Byzantine Civilization in Asia Minor, Eleventh-Fifteenth Century. Remarkson the Dumbarton”, **Oaks Symposium of 1974**, s.351.

¹⁸ Vryonis, **a.g.e.** s.351.

¹⁹ Tuncel, **a.g.e.** s.107.

Anadolu, dünya çapındaki jeopolitik önemini tarihin hiçbir devresinde kaybetmemiştir. Mısır ve Mezopotamya ile en eski Medeniyetler Anadolu'da kurulmuştur. Anadolu - Trakya, Asya ile Avrupa, Yakın Doğu ile Balkanlar, Akdeniz ile Karadeniz arasında geçittir. Marmara bölgesine doğru gidildikçe jeopolitik önemi artar. Boğazlar cihan hâkimiyetine erişmek için ve dünya imparatorluğunu elinde tutmak arzusunda bulunan devlet için kilit noktasıdır. Tarih boyunca Anadolu'da yerleşme bölgeleri tabiatıyla çok değişmiş, dağlık merkezleri oradan buraya, buradan oraya değişip durmuş. Bununla birlikte genel hatlarıyla, yoğun nüfusla iskân edilen bölgeler ve büyük şehirlerin kurulduğu sahalara fazla değişiklik göstermemiştir²⁰.

Tarihsel süreçte iki kıtayı birleştiren bu önemli coğrafyada birlikte yaşayan pek çok halk vardır. Bir potada yoğrulmuş kültürler, bilimler, üstün düşünceler yaratan insanların her türlü faaliyetlerinden oluşur. Anadolu'da bu topraklar sadece tek başına bir köprü işlevi görmemiş, kendine has kültürel zenginliklerini eskiçağın önemli uygarlıklarına sunmuştur²¹.

Anadolu çok kadim bir coğrafyadır. Günümüzde halen devam eden araştırmalar göstermektedir ki Göbeklitepe, Aşıklı Höyük, Çatal Höyük başta olmak üzere insanlık tarihi açısından çok önemlidir ve yerleşimlerin hepsi Anadolu'dadır. Günümüzden on bin yıldan daha eskiye giden bu yerleşim yerleri civarında medeniyetler gelip geçmiştir. Hep bir cazibe merkezi olan Anadolu için savaşlar, barışlar olmuştur.

Anadolu'da hüküm sürmüş en eski devletlerden birisi Hititlerdir. Hititlerden sonra Anadolu'da ismi en çok duyulan devletlerden birisi de Perslerdir. Perslerden sonra da Romalılar olmuştur. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Doğu Roma ya da tamamen ayrı bir medeniyet olarak değerlendirilebilecek Bizans Anadolu'da çok önemli izler bırakmıştır. Mimari eserlerin özellikle de halen o dönemde yapılan yolların, sarnıçların görüldüğü Anadolu'da inkâr edilemeyecek etkiyi Türkler yapmıştır ve halen de bu süreç devam etmektedir.

Çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden Selçuklular sayesinde Anadolu, Türk-İslam mührünün vurulduğu coğrafya olarak Türkler için aynı zamanda bir vatan olmuştur.

Malazgirt Zaferi'nden önce Selçuklular ile Bizans karşı karşıya gelmişti. 1018'de Çağrı Bey Doğu-Anadolu seferine çıkmış ve 1021'de seferden dönerek Tuğrul Bey'e ulaşmıştı. Alp

---

²⁰ Yılmaz Öztuna, **Türk Tarihinden Yapraklar**, Ötüken Yay. 2009.

²¹ Çoban, a.g.e. s.33.

Arslan'ın dünyaya gelmesinden bir yıl sonra 1030'da Selçuklular Karahanlıları bozguna uğratmışlardır²².

1035 senesinin haziranında Selçuklular, Gazneliler'i Nesa yöresinde bozguna uğrattıktan üç yıl sonra Telhab'ta Gazneliler'i bir daha yenerek bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Aynı sene önemli bir hadise yaşanmıştır. Bizans komutanı II. Bagrat Tiflis'i kuşatmıştır. Türkmenler, Bizans komutanı II. Bagrat yönetimindeki orduyu bozguna uğratmışlar ve Beyhak kentinde Tuğrul Bey adına hutbe okutmuşlardır. 1040'ta Gazneli Sultanı Mesud Selçuklular'a karşı harekât başlatmıştır. 22-24 Mayıs 1040'ta üç gün boyunca Dandanakan'da Gazneliler ile Selçuklular savaşmışlar ve neticede Dandanakan Zaferi Selçuklular lehine yazılmıştır²³.

---

²² Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.Aynı sene Gazneli Sultan Mahmud hayatını kaybetmiştir.527.

²³ **a.g.e.** s.528.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE SELÇUKLU - BİZANS İLİŞKİLERİ

Selçuklu Bizans İmparatorluğu arasındaki ilk ilişkilerin, Tuğrul Bey'in kardeşi Çağrı Bey önderliğinde düzenlendiği kabul edilen Doğu Anadolu seferi ile başladığı söylenebilir 1016-1021 yılları arasında tarihlenen bu sefer, aynı zamanda Selçukluların Doğu Anadolu bölgesinde düzenledikleri ilk akınlardır.

Horasan ve Maverünnehir bölgelerinde barınma noktasında problemler yaşayan, Gazneliler tarafından tehdit olarak görülerek sürekli baskı altında tutulan Selçuklular, kendilerine yeni yurtlar keşfetmek amacıyla Çağrı Bey komutasındaki bir birliği Batıya göndermiş, daha önceleri Irak-ı Acem ve Azerbaycan bölgelerine yerleşmiş olan Türkmenlerden de destek alan Çağrı Bey Doğu Anadolu'ya bir keşif seferi düzenlemiştir.

Bu keşif seferi sırasında Doğu Anadolu bölgesinde hüküm süren küçük Ermeni krallıkları ile karşı karşıya gelen Çağrı Bey ve beraberindekiler, önce bugünkü Van havzasında hüküm süren Vaspurakan Krallığı'nın topraklarına girerek yağma akınlarında bulunmuş, Ermeni birlikleri ile yapmış olduğu çatışmadan galip çıkarak Gürcü hâkimiyeti altında bulunan Nahcivan'a yönelmişlerdir. Burada üzerlerine yürüyen Gürcü birliklerini de kolaylıkla saf dışı bırakan Selçuklu kuvvetleri, daha sonra da Azerbaycan üzerinden yeniden Horasan'a dönmüşler ve burada Tuğrul Bey'e Anadolu'nun durumu ile ilgili bir rapor sunarak "bölgede kendilerine direnebilecek bir gücün bulunmadığını" bildirmişlerdir.

Selçukluların Anadolu'ya ilk geldikleri dönemde Doğu Anadolu bölgesinde Bizans'a bağlı yerel Krallıklar hüküm sürmekteydi. Tam anlamıyla bağımsız olduklarını söyleyebilenin imkân dâhilinde olmadığı bu krallıklar Bizans İmparatoru'nun kontrolü altındaydı. Yeri geldiği zaman merkezden gelen emirle hareket etmek zorunda olan, bölgedeki faaliyetlerine son verilerek idarecileri İstanbul'a götürülen bu krallıklar zaman zaman halklarının başta Trakya olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerine tehcir edilmesinden de anlaşılabacağı gibi, bağımsız yapılanmalar değillerdi. Bunlar aynı zamanda İmparatorluğun Doğudaki bir tür sınır karakolları gibi işlev görmekteydiler.²⁴

---

²⁴ Mehmet Ersan, Mustafa Alican, "Selçukluları Yeniden Keşfetmek" İstanbul 2014, s.128.

1.Tuğrul Bey Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri

Seyhun boylarındaki Cend şehrinde 995 yılında doğan Tuğrul Bey'in babası Mîkâil gayrimüslim Türklerle yapılan bir savaşta şehit düştüğünden Tuğrul ile ağabeyi Çağrı'yı dedeleri Selçuk Bey büyötmüştür. Belli bir süre amcalarının himayesinde kalan Tuğrul ve Çağrı Beyler ilerleyen yıllarda önemli işler başardılar. Sonraki dönemlerde özellikle Gaznelilerle savaşlar devam etti. Merv yakınlarındaki Dandanakan Kalesi önünde cereyan eden savaş Selçuklular kazandı 23 Mayıs 1040'ta kazanılan Dandanakan Zaferi sonrasında Tuğrul Bey kurulan Büyük Selçuklu Devleti'nin sultanı ilân edildi²⁵. Tuğrul Bey Selçuklu sultanı olduktan sonra yeni fetihler için Anadolu coğrafyasını önemli bir hedef haline getirmiştir.

Selçukluların batı istikametindeki seferleri neticesinde Anadolu'da önemli bir değişimin yaşanacağı kaçınılmazdı. 1050'li yıllarda Bizans tahtında Konstantinos IX. Monomakhos (1042-1055) hüküm sürmekteydi. Mezkûr imparator Türklerin bu saldırılarını durdurmak zorunda olduğunun farkında olsa da Selçukluların mücadelecî ruhu ve savaşçı yetenekleri karşısında bunun kolay olmadığını biliyordu. Türklere karşı mücadele edebilmek adına 1045'de Gürcü Prensi Liparites'i Divin'e gönderdi. Tuğrul Bey hemen karşı bir hamle yaptı ve amcası Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış'ı, Bizans ordusuna karşı Azerbaycan'a gönderdi. Selçuklu ve Bizans orduları arasındaki bu ilk karşılaşma Gence surları önünde gerçekleşti. Bizans ordusunu mağlûp eden Kutalmış, Aras Nehri boyunca harekâta devam etti. Kazandığı zaferin Türk fetihlerinin geleceği bakımından yol gösterici olduğu söylenebilir²⁶.

Liparites'in idaresindeki ordunun Gence'deki mağlubiyeti sonrasında Selçuklu kuvvetleri Bizans topraklarına akınlarını devam ettirdiler. Selçuklu ordusunun başarılı ilerlemesi karşısında Gürcü Prensi Liparites, Bizans'a destek amacıyla Gürcü, Ermeni ve Bizanslılardan müteşekkîl 50.000 askerden oluşan orduyla Hasankale (Basean) önünde bulunan Ügümü köyü civarında Selçuklular ile savaştı ama netice umdukları gibi olmadı²⁷. Gürcü Liparites esir düştü (17Eylül 1048)²⁸.

Selçuklu ordusunun Bizanslılarla yaptığı ve sonuçları bakımından ilk büyük savaş sayılan Hasankale Zaferi neticesinde, sayısız esir ve ganimet elde edildi. Selçuklu birlikleri bu zaferden sonra yayılarak Bizans şehir ve kasabalarını yağmalamaya devam ettiler. İbrahim Yınal, Liparites'in 300.000 dinar para ve değerli hediyeler karşılığında kendisini serbest

²⁵Faruk Sümer, "Tuğrul Bey", **TDİA**, C.41.s.344

²⁶ Gül, **a.g.e.**, s.8.

²⁷ Gül, **a.g.e.** s.10.

²⁸ Köymen, **a.g.e.** s.1077.

bırakma teklifini kabul etmedi. Selçuklu şehzadesi, fevkalâde değerli esirini bizzat Tuğrul Bey'e götürerek, zaferinin büyüklüğünü göstermek istediği gibi, onun Bizans İmparatorluğu'yla yapılacak görüşmelerde oynayacağı rolü de hesaplamış olmalıdır. Kaynaklara göre, bu savaş ve akınlar neticesinde pek çok ganimet ve 100.000'den fazla esir ele geçirilmişti. İbrahim Yınal nihayet bu muazzam servetle birlikte Rey'e, Tuğrul Bey'in yanına döndü; "Bizans'a indirilen bu ağır darbeyi ve zaferi müjdeledi"²⁹.

Zafer sonrasında Bizans, Tuğrul Bey'le anlaşmaya varmak ister. Liparites'in fidye karşılığı serbest bırakılmasının talep edilmesi sonrasında Tuğrul Bey özellikle Bizans'ı şaşırtacak bir hamle yapar. Fidyeyi kabul etmeden Liparites'i salıverir. Bu ilk başta belki yanlış bir adım gibi düşünülse de ileride çok doğru bir hamle olduğu anlaşılacaktır. Kaputru (Hasan kale) zaferi, Malazgirt öncesi, Selçukluların Bizans'a üstünlük kurdukları bir zafer olması açısından önemlidir³⁰. Buna göre 1048 yılında Kaputru (Hasan Kale)'da Selçuklulara mağlup edilerek esir edilen Bizanslı komutan Liparit'in serbest bırakılması ve iki devlet arasında bir uzlaşma sağlanabilmesi için Diyarbakır Mervani Emiri Nasrud devle aracılığıyla Tuğrul Bey ile ilişki kurarak bir anlaşma yapıldı.³¹

Alime Gül, yaptığı araştırmalar neticesinde savaş sonrasında yapılan antlaşmanın kararlarının özünü şöyle sıralamıştır

1. İstanbul'da Emeviler döneminde Mesleme b. Abdülmelik tarafından yaptırılmış olan cami ve minaresi tamir ettirilecek,
2. Bu camide Şif-Fatimî halifeliği adına okutulmakta olan hutbe, bundan sonra Abbasî halifesi ve Tuğrul Bey namına okutulacak,
3. Arap camiinin mihrabına "Tuğrul Bey'in ok ve yay işaretleri" yani tuğrası hak edilecekti.

Gül, maddeleri değerlendirirken şu yorumu yapar: "Bizans İmparatorluğu ile yapılan bu antlaşmanın Selçuklu Devleti'nin İslâm Dünyasındaki saygınlığını arttırdığına şüphe yoktur. Nitekim Emevilerin 8. Yüzyılda İstanbul'u kuşattıkları sırada, büyük ihtimalle burada kalan asker ve tacirlerin ibadeti için inşa edilmesine izin verilen Arap camiinin mihrabına ok ve yay alâmetinin hak edilmesi Selçuklu Devleti'ni Bizans karşısında üstün konuma getirmiştir". Antlaşmada Selçuklu-Bizans sınırlarıyla ilgili bir madde olup olmadığına dair bilgi yok ise

²⁹ Turan, **Selçuklular Tarihi**, s. 122-123.

³⁰ Erol Kürkçüoğlu, **a.g.e.** s.1159.

³¹ Mehmet Ercan, Mustafa Alican, **Selçukluları Yeniden Keşfetmek**, İstanbul 2014.say,131.

de; Türkmenlerin Anadolu'daki fetihlerinin genişlemesine zemin teşkil ettiği söylenebilir³². Anlaşmanın siyasal içeriğine bakıldığında Selçuklular ile Bizanslılar arasındaki ilk diplomatik ilişkidir. Temel anlamda ise komutan Liparit'in kurtarılması amacına yönelik bir girişimdi. Bu amaçla Bizanslılar, o sıralarda yapılan Selçuklu akınları ile baş edemeyecekleri için Sultan bir anlaşma yapıp sorunu belli bir süre erteleyebileceklerini ummuşlardır. Bizans elçileri, Sultan'a takdim etmek üzere yanlarında külliyetli miktarda (yüksek değerde altın, değerli elbiseler, sağlıklı hayvanlar, kaliteli kumaşlar) hediye getirdiler. Liparit'i serbest bırakan Sultan, Halife'nin bir akrabası olan elçisi Şerif Nasr bin İsmail'i müzakereleri yürütmek üzere İstanbul'a gönderdi. Selçuklular ile Bizans arasında yapılmış olan bu ilk anlaşma çerçevesinde, daha önce Emeviler devrinde İstanbul'da inşa edilmiş olup bakımsızlıktan harabeye dönüşmüş olan cami ile minaresi tamir ettirilip görevlilere de maaş tahsis edilmiştir. Selçuklu – Bizans arasında yapılmış olan bu anlaşma, Büyük Selçuklu Devleti'nin Abbasilerden sonra Bizans İmparatorluğu tarafından da tanınması anlamında büyük ehemmiyet taşır. Bizans ile kurulan bu ilk diplomatik temas bir devletin varlığının başka bir devlet tarafından tanınma ile tescillendiği göz önüne alındığında Selçukluların bağımsızlıklarının temel göstergesi olarak Selçuklu siyasal tarihinin en önemli dönüm noktası haline gelmiştir.³³

Tuğrul Bey yetmiş yaşlarında 4 Eylül 1063'te Rey'de vefat etti ve Rey'de kendi adıyla anılan türbesine gömüldü³⁴.

---

³² Gül, **a.g.e.** s.12-13. Gül, hutbeyle alakalı şunları ilave eder: Bunun yanında hutbenin Abbasî halifesi ve Tuğrul Bey adına değiştirilmesi de Sünnî hilâfetin Şîî baskısına karşı korunması yolunda önemli bir adım olmuştur. Bizans İmparatorluğu ile yapılan bu antlaşmanın hükümleri dikkate alındığında, Selçukluların Bizans'la ilgili hedeflerinde önemli bir merhaleye ulaştıkları söylenebilir.

³³ Ersan, Alican, **a.g.e.** s.132

³⁴ Sümer, **a.g.e.** s.346.

Sultan Alparslan Zamanına Kadar Anadolu'ya Yapılan Türk Akınları

1.1. Sultan Alparslan Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri

Sultan Alparslan sadece Selçukluların değil aynı zamanda gelmiş geçmiş tüm Türk devletlerinin hükümdarları arasından en önemlilerindendir. Bu hususu Türk tarihçileriyle birlikte dünyanın farklı ülkelerindeki tarihçiler ve araştırmacılar da kabul etmektedir. Sultan Alparslan'ın iktidarının ilk yıllarında asayişin temin amacıyla başlattığı doğu seferi, Hazar denizinden Taşkent'e kadar bütün toprakların büyük bir kısmı savaşıma dahi gerek kalmaksızın Selçuklu hâkimiyetine girmesiyle sonuçlanmıştır³⁵.

Doğu seferini zaferle neticelendiren Sultan Alparslan ikinci adım olarak batıya yönelmiş ve Bizans topraklarına yani Anadolu'ya yeni bir sefer tertip etmiştir. Bu sefer kaynaklarda “Doğu-Anadolu ve Gürcistan Seferi” olarak isimlendirilmektedir. İbrahim Kafesoğlu Sultan Alparslan'ın Rey'e girmesini müteakiben 2 ay gibi sürede idarî işlerle ve ordunun hazırlıklarıyla meşgul olduğunu ve 1064 Şubat'ında “Rum Gazası” adı ismi verilen batı seferine çıktığını yazar. Yine kaynaklar genel olarak Alparslan'ın hükümdarlığı süresince devletin batı yönüne daha çok önem verdiğini “batıda fetih, doğuda ise genellikle asayişin temin amacıyla harekâta bulunduğunu”³⁶ yazar. Kafesoğlu bu hususla ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

Buradaki temel sebep Çağrı Bey'in Bizans'a yapmış olduğu seferlerde Doğu Anadolu'nun Türkmenler için en elverişli yaşam alanlarının bu topraklar olduğunun farkına varılmasıdır. Selçuklu Devleti'nin gücünü yani düzenli devlet yapılandırmasını ,kuvvetli ordusunu, disiplinli yönetim şeklini bilen Türkmenler Orta Asya Bozkırlarında kendilerini de çok güvende hissetmediklerinden bazı Selçuklu Beylerinin hakimiyetine girmeyi tercih etmişlerdir. Kısmen kendi reislerinden de emir alıyorlardı. Ayrıca ekonomik açıdan da darda olan Türk toplulukları Selçuklu topraklarına akın akın yerleşmiş Selçuklu Beyleriyle savaşlara katılıp yeni yurt arayışına giriyorlardı. XI. Yüzyılın başlarında başlayan göçler Selçuklu devletinin her yerine yayılığ yerleşen Türkmenler sosyal açıdan toplumda çeşitli rahatsızlıklara da sebebiyet veriyorlardı.bu yüzden Türkmenlerin kendi yapılarına uygun ve alışık oldukları hayat tarzında yaşayabilecekleri yerlere yerleştirmeleri gerekiyordu. Bu tarzda en uygun yer geniş bozkır alanlarında hayvanlarına otlat sayılabilen Anadolu idi. Anadolu Hristiyanlara aitti ve Selçuklu devlet adamları Türkmenleri Bizans sınırlarına göndermeyi devletin resmi iskan siyaseti olarak belirlemişlerdi. Çünkü Anadolu Hristiyanlardan alınmalıydı. Bir

³⁵ Kafesoğlu, a.g.e. s.528.

³⁶ Kafesoğlu, a.g.e. s.527.

engel vardı Urmiye Gölü'nden Tiflis'e kadar Bizans'a Hizmet veren karakol görevinde küçük Prenslikler bulunuyordu. Anadolu'ya geçmek için öncelikle bunların gücünün kırılması gerekiyordu³⁷.

Doğu-Anadolu ve Gürcistan Seferi kapsamında Nahcivan'a gelen Alparslan, Aras Irmağı'nı geçti. Bir prenslik kurmaya çalışan Ermeni prensi Davidoğlu Giorg ile bir antlaşma yapıldı. Gürcü prens IV. Bagrat da Alparslan'a "itaat ve tâbiyetini" bildirdi ve "Selçuklu Devleti'ne yıllık vergi vermek" şartıyla barışmak istediğini ilettirdi. Türkler çok geçmeden Sürmeli ve Hagios Georgio kalelerini de aynı şekilde fethetti³⁸.

Ahılkelek önlerinde Melikşah-Nizâmülmülk kuvvetleri ile birleşen Alparslan, bu müstahkem şehri (Ani) 16 Ağustos 1064 yılında bir aydan fazla süren mücadele sonunda ele geçirdi. Bu arada, Ahılkelek'in de düştüğünü gören Lori prensi Kuirike (Georgi) Selçuklular'a tâbi olmayı ve cizye ödemeyi kabul etti. Ani'nin düşmesi üzerine Kars Prensi Gagik (Hayık) Alparslan'ı Kars'a davet ederek büyük törenlerle karşıladı ve tâbiyetini sundu³⁹.

---

³⁷ Kafesoğlu, **a.g.e.** s.527.

³⁸ Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.50.

³⁹ Kafesoğlu, **a.g.e.** s.527.

1.2.Malazgirt Savaşı

Sadece Türk tarihinde değil dünya tarihinde de önemli bir yeri olan Malazgirt Savaşı'nın bazı yönleri halen tartışılmaktadır. Orduların asker sayısından Anadolu'da o tarihlerde Türkler olup olmadığından, savaşın kaderini kimin ya da kimlerin değiştirdiğine kadar pek çok konuda hem araştırmacılar hem de meraklılar konuşmaya devam etmektedirler.

Malazgirt Savaşı'nın hemen öncesinde yaşanan birkaç gelişmenin savaşın neticesine dair ipucu verdiğini düşünüyoruz: Selçukluların Anadolu'daki istila ve fethettikleri yerler hızla artıyor egemenlik alanları da genişliyordu. O dönemde Bizans İmparatoru olan Romanos Diogenes Türklerin bu ilerleyişinden rahatsızlık duyarak kendisine farklı milletlerden topladığı askerlerle güçlü bir ordu oluşturup 1068 Mart ayında Anadolu'da Selçuklu kuvvetlerine karşı harekete geçti Maraş'a kadar ilerleyen Diogenes pek başarılı olamadı. Tekrarlanan Selçuklu akınlarına yenilen kuvvetleri ile iki ordu gönderip üçüncü orduya da kendisi katılıp Sivas ve Harput yörelerine kadar ulaştı⁴⁰.

Bizans İmparatorluğu çok güçlü bir İmparator olan II.Basil döneminde Anadolu , Balkan yarımadası ve Güney İtalya, Kırım, Ermenistan ve Suriye'nin belli bölümleri onun hakimiyeti altında idi. Zengin ve soylu aileleri karşısına almaktan çekinmeyen imparator, devletin içinde etnik, dinsel ve sosyal çıkarlar arasında dengeyi de sağlamıştı. Çok da güçlü olmayan ardılları zamanındaki zayıf yönetimleri sonucunda Konstantinopolis'teki memur aristokrasisi, gücü kendi elinde toplamayı başardı; bu durum sadece mücadele içinde olduğu askeri aristokrasinin değil, imparatorluğun savunulması açısından olumsuz sonuçlar verdi. Savunmanın zaafa uğramasında kuşkusuz yüksek rütbeli askerlerin ve toprak sahiplerinin de payı büyüktü, çünkü stratiot denilen hür köylüleri, toprağa bağlı ve sadece elde edilen ürünün sahibi durumuna indirmişlerdi. Halbuki o sıralarda Bizans, batıda Normanlar, kuzeyde Asyalı Peçenekler ve doğuda Türkler olmak üzere, tüm sınırlarında düşman veya en azından huzursuz komşuların baş göstermeye başladığı dikkate alınırsa o ölçüde güçlü ve yıldırıcı bir orduya gereksinim duyuyordu. Askerleri iktidardan uzak tutmak mümkün değildi: Kapadokyalı soylu ve deneyimli bir komutan olan Romanos Diogenes, 1068'de imparator olarak tanındı. Fakat 1071'de birçok millettten gelen lejyonerlerle oluşturulan orduyla, Türklere karşı saldırıya geçtiğinde, memur aristokrasisinin entrikalarıyla Romanos Diogenes'in kuyusu kazılmaya başlanmıştı bile. Sonuç Malazgirt felaketi idi. Bizans

---

⁴⁰ Ali Sevim, "Malazgirt Muharebesi", **TDİA**, C.27, 2003, s.481.

İmparatorluğu'nun, iç ve dış sorunlarını aşmada yetersiz olduğu artık daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştı.

Bu arada Türklerde durum Tuğrul Bey (ö.1063) ve Çağrı Bey (ö 1058) Gaznelilerin hizmetinde idiler ve Horasan ve Harezm'de öyle yerleştiler ki Türkmenler kültürel açıdan ileri olan bu ülkeye verdiği zararlardan ötürü, çekilmez hale geldiler. Onlardan kurtulmak yönünde tüm çabalar boşa gitti. Gazneli Mesud'a savaş alanında galip gelen hep Selçuklular olmuştur. Tuğrul Bey fetih çalışmalarında tedbir amaçlı Bagdat'ta Şii Büveyhilerin himayesinde bulunan halifenin onayını alıyordu. Büveyhileri 1055 yılında devirdi ve halife ona Sultan unvanını verdi. Bundan böyle Selçuklu tarihinde Sünni inanca bağlılık gözlenir; ancak bu, dinsel bağnazlıkla değil daha çok siyasal menfaatler ve hesaplarla ilgili bir tutumdur. Çünkü Selçukluları ilgilendiren husus, Şii yönetimini ele almaktı. Çok kısa bir zamanda Selçuklular kısa sürede yaptıkları fetihlerle o bölgelerin kültürlerini geleneklerini de benimsediler; bu durum ise onları kendi boydaşlarıyla karşı karşıya getirdi. Çünkü Türkmenler dini açıdan Sünni karakterli büyük bir İslam devletiyle değil, hayvanları için otlak yeriyle ilgileniyorlardı. Tuğrul Bey ve onun ardılı Alparslan (1063-1072), kontrolü zor olan, ama savaşçı yeteneklerinden dolayı vazgeçemedikleri Türkmenleri önemli yerlerde görevlendirerek devletin sınır bölgelerinde tutmaya çalışıyorlardı. Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Azerbaycan'dan ve Kuzey Mezopotamya'dan hareketle Anadolu içlerine doğru ani akınlar düzenlendi. Afşin adlı bir Türkmen Beyi, 1067-1068 yıllarında kayseri kentini kuşatma altına aldı. Sultanın ise Anadolu'yu fethetme gibi bir amacı kanıtlanmış değildir; o daha çok Şii Fatımiler'in yönettiği Mısır'ın ön bölgeleri olan Suriye ve Filistin ile ilgileniyordu. Fakat Türkmenler bu durumdan memnun değillerdi çünkü Suriye ve Filistin bölgesindeki iklim koşulları hayvanları için elverişli değildi çöl sıcakından ziyade Orta Asya ikliminde Atları daha dayanıklı olabiliyordu. Yani Anadolu çok cazibeli otlak alanları sunuyordu. Alparslan çok hassas bir saygınlık kaybını göze almaksızın, Türkmen boylarının kaderine karşı kayıtsız kalamazdı. İmparator Romanos Diogenes'in, Türkmenlere yapmış olduğu saldırıda, Sultan Alparslan bu meydan okumayı fırsat bildi. Anadolu'nun Türkleşmesinin başlangıcı olan Malazgirt savaşı anında, Türkmenlerin, tamamen İslamlaşmış ülkeyle olan temaslarından bu yana yüz yıl bile geçmemişti⁴¹.

26 Ağustos 1071'de vuku bulan Malazgirt Meydan Muharebesi Bizans Devleti'nin Merkezi olan İstanbul dikkate alındığında uzak bir yerde yapılmıştı. İmparator Romanos Diogenes'in amacı kaynakların da belirttiği gibi sadece Selçuklu devletine galip gelmek değildi. Başka bir

---

⁴¹ "Selçuklular", Cogito, S.29, 2001. s.36-37.

ifadeyle Anadolu'da Türk varlığını yok etmek yanında Müslüman memleketlerin tamamını mağlup edebilmek için 1071 yılının Mart'ında başkentten büyük bir orduyla yola çıkmıştır. Ordunun mevcudu hakkında bazı kaynaklarda oldukça abartılı rakamlar olsa da en makul rakamın 100.000 ile 200.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu ordu içinde Balkanlar'daki Peçenek, Uz (Oğuz), Kıpçak, Bulgar gibi Türk boylarından, Slav, Alman, Frank, Ermeni ve Gürcüler ile birçok eyaletten toplanan askerler bulunuyordu. İmparatorun amacı İran'a kadar ulaşmaktı. İmparator bu ilerleyiş sırasında beklenmedik bir saldırıyla karşılaşmamak için, Trakhanioles idaresindeki bazı askerleri Ahlat civarına yolladı. Ordunun büyük kısmıyla da Malazgirt'e devam etti⁴².

Alparslan'ın ordusunun 50 bin civarında olduğu belirtilmektedir. Bizans ordusunun dörtte biri kadar olan bu rakam ordunun sayıca az olduğunu gösterse de Selçuklu Ordusu'ndaki komutanların cesareti ve mahareti dengeleri değiştirmiştir. Sultan Alparslan'ın komutanları arasındaki isimler şunlardır: *Gevherâyin, Afşin, Savtekin, Sunduk, Aytekin, Tarankoğlu, (Serhenkoğlu), Ahmetşah, Demleçoğlu Mehmet, Duduoğlu*. Bu komutanların en büyük özelliği Anadolu'ya sürekli akınlarda bulunan tecrübeli Selçuklu emirleri olmasıydı. *Ayrıca Kutalmışoğullarından Mansur, Süleyman, Devlet ve Alp İlik ile Artuk, Tutak, Danişmend, Saltuk, Mengüçük, Çavlı, Çavuldur ve Porsuk gibi Selçuklu devletinin en değerli ve savaş tekniğini son derecede iyi bilen emirlerin de savaşa katıldığı, bazı kaynaklarda ifade edilmiştir*⁴³.

Selçuklu ordusu, Malazgirt'in 5-20 km yakınlarındaki Rahva Ovası'nda karargâhını kurdu. Diogenes, Alparslan'ın adeta nefesini duyduğu yakınlığa gelmesiyle ciddi bir telâşa kapıldı. Alparslan barış teklif etmiştir ama İmparatorun muharebeden galip çıkacağına şüphesiz inandığını belirten kaynaklar 26 Ağustos 1071 günü Alparslan ve ordusunun Cuma namazından sonra savaşın devam ettiği esnada Selçuklu ordusunun plan gereğinde yenilmiş gibi yapıp tuzağa düşen Bizans ordusunu perişan ettiğini yazmaktadır⁴⁴.

Berktaş bir yazısında Bizans imparatoru Romanos Diogenes'in disiplinli, ciddi bir asker olduğunu ama Türklerin tipik bozkır taktikleri (atlı askerlerin çok seri bir şekilde ok atabilmesi, beklenmedik hızla manevra yapabilmesi) karşısında çaresiz kaldığını yazar. Yine Bizans ordusunun yenilmesinin sadece savaş kaybetmek olmadığını Malazgirt'te kaybeden

---

⁴² Gül, **a.g.e.** s.18.

⁴³ Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.63.

⁴⁴ Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, s.135-136.

Bizans'ın Anadolu'nun yarısını kaybettiğini de ilave eder⁴⁵. “Malazgirt’te ordusu perişan ve kendisi de esir edilen Diogenes bu seferinin sonunda yalnızca tahtını değil, trajik bir şekilde hayatını da kaybetmiştir”⁴⁶.

Romanos Diogenes esir düşünce Alp Arslan'ın kendisine çok kibar davrandığını neredeyse tüm kaynaklar belirtmektedir.

Sultan Alparslan, Bizans'ın kudretli hükümdarını esir aldıktan sonra onu öldürmek, rezil etmek gibi seçenekleri ciddiye bile almamış ve durumu devletin menfaatine en uygun şekliyle değerlendirmek istemiştir. Öncelikle fidye konusu görüşüldü ve Sultan Alparslan, esir imparatora 10.000.000 dinar fidye vermesini istedi. Ama imparator bunun mümkün olamayacağını nezaketle izah etti⁴⁷.

Selçuklu-Bizans arasındaki antlaşmalara odaklanan çalışmada Alime Gül, Malazgirt savaşından sonra Selçuklu ve Bizans hükümdarları arasında yapılan antlaşma hakkında doğudan ve batıdan farklı yazarların eserlerine dayanarak antlaşmanın maddelerini şöyle belirtir:

- a. Bizans imparatoru 1.500.000 dinar kurtuluş fidyesi ödeyecek,
- b. Bizans imparatoru tâbiyetin gereği olarak Selçuklu sultanının ihtiyaç duyması halinde yardımcı kuvvet gönderecek,
- c. Bizans ülkesindeki Müslüman esirler serbest bırakılacak,
- d. Bizans İmparatorluğu, Selçuklu Devleti'ne yıllık 360.000 dinar vergi verecek,
- e. Yakın tarihte Müslümanlardan alınan Antakya, Urfa, Menbic, Malazgirt şehir ve kaleleri Selçuklulara terk edilerek iki devlet arasında hudut tespit edilecek,
- f. İmparator, kızlarından birisini, Sultan Alparslan'ın oğluna vermek suretiyle akrabalık tesis edilecek,
- g. Bizans, İslâm ülkelerine saldırma politikasına son verecek
- h. Söz konusu antlaşma 50 yıl geçerli olacak⁴⁸

Malazgirt Muharebesi'nin yenik ve firari askerlerinden bazıları hızlıca İstanbul'a gidip imparatorluk ordusunun bozgununu haber vermiştir. Bunun üzerine toplanan Bizans senatosu,

⁴⁵ Halil Berktaş, “Vizörden Bizans: Haritalarla Düşünmek”, COGİTO (Bizans), S.17, 1999, YKY, s.103-104.

⁴⁶ Ayönü, a.g.e. s.10.

⁴⁷ Gül, a.g.e. s.20.

⁴⁸ Gül, a.g.e. s.22-23.

Romanos Diogenes'i tahttan indirip yerine VII. Mikhail Dukas'ı(1071-1078) imparator ilân etti. Esir imparatorun İstanbul'a gelmesine bile müsaade edilmeyerek önce zindana atılmış, ardından gözlerine mil çekilmiştir⁴⁹.Yukarıdaki antlaşma Romanos Diogenes'in tahtına oturamaması ve yeni imparatorun antlaşmayı tanımaması sebebiyle gerçekleşmemiştir.

Özetle Alparslan'ın , barış imzalamak ve tutsak imparatoru serbest bırakma tutumu kontrollü bir muzaffer komutan olduğunu gösterdi. Anlaşılan odur ki, istese yapabileceği halde, Bizans'ı yok etmek gibi bir düşüncesi yoktu. Oğlu ve ardılı Melikşah da (1072-1092) onun yolundan ilerledi. İran ekolünden bir devlet adamı olan veziri Nizamülmülk'ün desteği ile öncüllerinin Maveraünnehir' den Suriye'ye kadar genişlettiği toprakları güvence altına alıp İmparatorluğunun sınırlarını uydu devletlerle sağlamlaştırdı ve Hicaz'daki Kutsal topraklar Mekke ve Medine ise etki alanı için de idi.

Daha geç dönemde kurulan Anadolu Selçuklularından farklı olarak Büyük Selçuklu denilen bu İmparatorluk, Melikşah'ın ölümünden sonra hemen dağılma belirtileri gösterdi. Bizans'ın merkezi gücü Anadolu'da 1071 'den sonraki yıllarda tamamen çöktü. Bu sırada Kilikya'da ve Batı Toroslar'da Ermeni Hetumi ve Rupeni hanedanlıkları ortaya çıktı, Ermeni kökenli Philaretos ve onun gibi diğerleri de Doğu Torosların güney yakasında bağımsızlıklarını ilan ettiler. Türkmen Beyleri bu kaostan yararlanarak, kendi adam ve çabalarıyla Anadolu'ya sızıyorlardı. Bir filo oluşturup korsan saldırılarla Ege'yi huzursuz hale getirdi. Kendilerini İslam mücahidi olarak gören Türkmen Beyliği Danişmendliler Anadolu'nun kuzeyinde önemli bir güce sahiptiler. Fakat aynı zamanda dört Selçuklu Bey'i ortaya çıkmıştı. Bunlar halden memnun olmayan Türkmenlerin yardımıyla kuzeni Alparslan'a başkaldıran ve bu uğurda can veren Kutalmış'ın oğullarıydı; babalarından dolayı onlara Anadolu yaylasının güney kıyılarında belli bir itibar kazandırmıştı. Kutalmış oğulları amaçladıkları gibi Fatimilerle bağlantı kurmayı başaramadan, Süleyman hariç, hepsi Melikşah tarafından öldürüldüler⁵⁰.

“In the Wake of Mantzikert: The First Crusade and the Alexian Reconquest of Western Anatolia” isimli makalesinde Jason T. Roche Haçlı seferleri' nin Anadolu Selçukluları üzerindeki etkileri hakkında ilgi çekici tespitlerini sıralar. Rum Selçuklu Türkleri, yerleşik egemen Türkler ile güney ve batı Anadolu'daki takipçileri ve Türkmenler olarak bilinen aşiretli veya daha çok alçakgönüllüler arasında olabilecek ayrılığı bulanıklaştırma eğilimindedir. Batı Anadolu'nun Türk sakinleri, basitçe “Türkler” ya da “Selçuklular” olarak

⁴⁹ Sevim-Merçil, a.g.e. s.71.

⁵⁰ Cogito **Selçuklular** sayı.29. 2001, say,38

kabul edilir; okuyucunun Nikaia’da ve daha sonra Ikonion’daki iktidar koltuğuyla tek, birleşik bir Türk siyaseti hissi uyandırması oldukça zordur. Bir başka ve popüler yanlış anlama ise, Selçuklu Bağdat Türklerinin Anadolu’nun fetihlerini denetlemiş olmalarıdır. Türk göçünün yapılandırılmamış doğası ve müteakip, Türk işgalini etkileyen işgalciler arasında birlik eksikliği izlendiğinde, tekrarlanan varsayımlar ele alınmaktadır. On birinci yüzyıl siyasi manzara. Bu alıştırma, Birinci Haçlı Seferlerinin ordularının Anadolu platosu ve Bizans kuvvetlerinin, batı sahili boyunca Türk şehirlerinin ve bölgelerinin hızlı bir şekilde ele geçirilmesini zorlaştırdığı göreceli kolaylığa yeni bir ışık yakmak için makalenin temel amacını kolaylaştırıyor. Ovalar ve nehir vadileri sırasıyla 1097 ve 1098’de. Mevcut çalışmalar, yayla kentlerinin sakinlerinin, haçlılara Türk garnizonlarını fırlatarak büyük ölçüde destek verdiğini ve Türklerin, haçlıların 'öcülerin' hayaleti ile yüzleşmek yerine ovaları Anadolu’ya kaçtığını ileri sürdü. Tamamen tatmin edici. Batı Anadolu’nun on birinci yüzyılın ikinci yarısında siyasal alanını yeniden inşa etmek ve az bilinen Türkmenler ile daha iyi bilinen Selçuklu Türkleri ve izleyicileri arasındaki ilişkiyi bu dönemde tespit etmek, bu dönemdeki yetersiz doğa zorluğuyla doludur⁵¹.

1.3. Melikşah Dönemi Bizans-Selçuklu İlişkileri

Sultan Melikşah Sultan Alparslan’ın oğludur. 6 Ağustos 1055’de doğdu. Daha küçük yaşta iken babası Alparslan ona özel ilgi ve ihtimam gösterdi ve Gürcistan seferine çıkarken oğlunu da yanında götürdü. Melikşah, Vezir Nizâmülmülk ile birlikte karargâhta kalıp babasına vekâlet etti. Daha sonra bizzat Melikşah’ın da katıldığı bir muhasara neticesinde Bizans kuvvetlerince korunan bir kale ele geçirildi. Sultan Alparslan, dedesi Selçuk’un mezarını ziyaret maksadıyla gittiği Cend şehrinden dönerken uğradığı Râdgân’da 1066’da düzenlediği törende Melikşah’ı veliaht ilân etti. Sultan Alparslan, Malazgirt Muharebesi’nden önce de şehit olduğu takdirde yerine Melikşah’ın geçmesini vasiyet etti⁵².

Alpaslan’ın Selçuklu tahtındaki ömrü beklenenden kısa sürmüştü (1063-1072). Batı yönünde istediği sonuçları alan Sultan, Selçuklu devletinin doğudaki hâkimiyet alanını da sağlamlaştırmayı arzu etmekteydi. O bu amaçla 1072 yılında Karahanlı toprakları üzerine bir sefer başlattı ve pek fazla direnişle de karşılaşmadan Buhara’ya kadar ilerledi. Ne var ki bu sefer sırasında bir kale muhafızı tarafından yaralandı ve 43 yaşında hayata gözlerini yumdu.

⁵¹ In the Wake of Mantzikert: **The First Crusade and the Alexian Reconquest of Western Anatolia**

Author(s): JASON T. ROCHE

Source: History, Vol. 94, No. 2 (314) (April 2009), pp. 135-153

⁵² Abdülkerim Özaydın, “Melikşah”, **TDİA**, C.24, 2009. S.54-57.

Bu kadar genç bir hükümdarın evlatları da pek tabii henüz olgunluğa erişmemişti. Alpaslan daha sağlığındaiken kendine veliaht olarak oğlu Melikşah'ı tayin etmiş ve komutanlarından da bu vasiyeti yerine getirme konusunda azami gayret sarf edecekleri sözünü almıştı. Bu ısrarın nedeni Melikşah'ın Sultanın en büyük oğlu olmayışı ve yaşının küçüklüğü idi. Gerçekten de Melikşah 1072 de 17-18 yaşlarındaydı ama daha 10 yaşında iken babası ve Nizamülmülk ile Gürcistan seferine çıkan Melikşah devlet işleriyle çok erken vakitlerde haşır neşir olmuştu. O babasının vasiyetine uyularak Sultan ilan edildi. Bu duruma ilk itiraz Melikşah'ın amcası (Kirman Hükümdarı/Meliki) Kavurd'dan geldi. Daha önce kardeşi Alpaslan'a karşı da ayaklanmış olan Kavurd yeğeninin deneyimsizliğinden yararlanarak Selçuklu tahtını ele geçirmeyi ummuştu. Ama Kavurd'un çıkardığı ayaklanma çarçabuk bastırıldı. Melikşah babasının aksine Kavurd'u affetmedi; onu ve oğullarını yaylarının kırışlarıyla boğdurdu⁵³.

Malazgirt sonrasındaki gelişmelerde devletin sultanı olarak çok zor günler yaşansa da bunların üzerinden gelmeyi bilmiştir. Melikşah'ın en büyük avantajlarından birisi Nizamülmülk gibi bir devlet adamının hemen yanı başında olmasıdır. Melikşah döneminde iç ve dış pek çok gelişme yaşanmıştır. Bunların en önemlisi ve en tehlikelisi Türk Devletleri başta olmak üzere birçok devletin yıkılmasına sebep olabilen taht kavgasıydı. Melikşah'ın amcası olan Kavurd Bey'in iddiası Alparslan'ın kardeşi olarak kendisinin sultan olarak kabul görmesiydi. Fakat Alparslan sadece kardeşini değil aynı zamanda Melikşah'ın ağabeylerinin yani Alparslan'ın büyük oğullarının da kabul etmesi, kargaşa çıkmaması için Melikşah'ın kendisinden sonra tahta çıkacağını defalarca bildirmiştir.

Amcası Kavurd ile mecburen savaşmak zorunda kalan Melikşah bu savaştan galip çıkmıştır. Sonraki yıllarda kardeşi Melik Tekiş ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Sultan Melikşah tahta geçip Kavurd meselesini hallettikten sonra kardeşi Tekiş (Tokiş)'in hem de iki defa 1081 ve 1085'de isyanı ile karşılaşmıştır. Tekiş'in isyan etmesindeki sebeplere bakıldığında, Selçuklu Devleti tahtına geçmek niyetinde olmadığı, ama Horasan'da müstakil bir devlet kurma niyetiyle hareket ettiği anlaşılmaktadır. Melikşah'a itaatini bildirince problem çözülmüştür⁵⁴.

Melikşah'ın saltanatının sonlarına doğru Nizamülmülk ile arasının açılması başlıca bir mevzudur. Nizamülmülk'ün hançerlenerek öldürülmesi Müslümanları derinden etkilemiştir. 1092'nin 19 Kasım'ında vefat etmiştir⁵⁵.

---

⁵³ İzzet Çıvgın, **Ortaçağ Tarihi**, Ankara, 2008, s.676.

⁵⁴ Bayındır, **a.g.e.** s.406.

⁵⁵ Özaydın, **Melikşah**, s.57.

Malazgirt Savaşı'nda Alparslan ile Romanos Diogenes arasındaki antlaşma Diogenes'in ölümü sonrasında kısa ömürlü olmuştur. Konunun uzmanlarından Ayönü durumu şöyle açıklamaktadır: Bizans İmparatorluğu'nda Mikhail Dukas'ın tahtı ele geçirmesi ve Diogenes'in ölümü, Malazgirt savaşından sonra yapılan antlaşmayı hükümsüz kılmıştı. Ancak barışın bu şekilde ihlal edilmesi, Selçuklu akınlarına meşru zemin hazırlayacaktır. Olayların cereyan tarzı Selçukluların Anadolu'ya geçici yağma seferleri için gelmedikleri hususunun Bizanslı yetkililer tarafından da net bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır⁵⁶.

Diogenes'in başına gelenlerden sonra Alparslan'ın sinirlendiğini ve çok sert kararlar aldığını yazan Mateos şu ifadeleri aktarır: Sultan Horasanlılar'a hitaben: “Bundan sonra arslan yavruları gibi olunuz, bütün memleketleri kartal yavruları gibi süratle kat edin, Hristiyanları gece gündüz durmadan kılıçtan geçirin ve Romalıları karşı asla merhamet duymayın” dedi⁵⁷.

Bu aşamada Bizans tahtında da VII. Mikhail Dukas(1071-1078) bulunuyordu ve Türklerin ilerlemelerinden son derece rahatsızlık duyuyordu. Rahatsız olan sadece imparator değildi. Papa VII. Gregorius da (1073-1085) Türklerin akınlarından, başarılarından oldukça tedirgindi.

Mikhail Dukas, saldırılardan bunaldığı için Selçuklu sultanıyla barış niyetindeydi. İmparator, Abbâsî Halîfesi Kâim Biemrillâh'ın bu hususta girişimde bulunması için, Mervânî emîri Nizameddin b.Mervân'ın arabuluculuğunu istedi. Arabulucu heyete Bizans elçisinin katıldığı da kayıtlarda yer almaktadır. İmparatorun elçisinin teslim etmekle görevli olduğu iki mektuptan bahseden kaynaklar bunların birisinin halifeye, diğerinin de halifenin vezirine olduğunu ekler. Halife ve vezirden istenilen “Sultan Melikşah ile sulh yapılmasında aracılık etmeleridir⁵⁸.

Melikşah 20 yıllık hükümdarlığı sırasında ülkesi Kaşgar'dan Boğaziçi'ne, Kafkaslardan Yemen ve Aden'e kadar genişletti. Onun zamanında Selçuklu Devleti devrinin en güçlü devletlerinden oldu. Sultan'ın hedefi büyüktü. O Mısır ve Mağrib'i alarak ülkesini daha da genişletmek bu suretle dünya hâkimiyeti kurmak istiyordu. Ancak bu emeline ulaşamadı. Mahmud'un kısa süren saltanatını müteakip beşinci büyük Selçuklu hükümdarı olarak Berkyaruk tahta oturdu.(1093) Fakat Melikşah'ın karısı Terken Hatun tahtta oğlu Mahmud'u

---

⁵⁶ Ayönü, a.g.e. s.25.

⁵⁷ Mateos, a.g.e. s.144.

⁵⁸ Ayönü, a.g.e. s.27.

görmek istiyordu. Bu sırada kendisinin Bağdat'tan çıkarılacağı düşüncesiyle Berkyaruk'a karşı iyi şeyler düşünmeyen halife de Terken Hatun ile işbirliğine girişti⁵⁹.

Sultan Melikşah ve Nizamülmülk'ün ölümünden sonra Selçuklu Devleti'nin tarihi, taht kavgaları ve Bâtîni cinayetleriyle doludur. Terken Hatun 5 yaşındaki oğlu Mahmud'u Sultan yapabilmek için ordu ileri gelenlerine büyük miktarda rüşvet dağıtmıştır. Bağdat'ta adına hutbe okutarak oğlunu Sultan ilan ettirdi. Bu sırada Nizamülmülk taraftarlarının tuttuğu veliaht Berkyaruk da Rey'de Sultan ilan edildi. İki taraf arasında Berucird'de yapılan savaşta Terken Hatun kuvvetleri yenildi(1093). Terken Hatun mücadeleyi sürdürmek için Azerbaycan Meliki İsmail ile evlenerek Berkyaruk üzerine gönderdi. Ancak yapılan savaşta İsmail yenildi. Bu sırada Tutuş' ta kendisini Şam da Sultan ilan etmiş ve adına hutbe okutmuştur. Terken Hatun işbirliği yapmak üzere onu İsfahan'a davet etti. Tutuş daha önce kendi safında bulunan Halep valisi Aksungur ve Urfa valisi Bozan üzerine yürüyerek mağlup edip öldürmüştü. Cezire ve Diyarbakır üzerinden Azerbaycan'a oradan da Hemedan'a doğru yürüdü. Bu sırada Berkyaruk'a yenilen Terken Hatun 1094'te kendi adamları tarafından öldürüldü. Böylece bir çıbanbaşı olarak görülen Terken Hatun ortadan kalkmış ve Tutuş ile işbirliği planları da havada kalmıştı. Terken Hatun'dan sonra oğlu Mahmud'un çiçek hastalığından ölmesi üzerine ona bağlı beyler Berkyaruk tarafına geçtiler. Esasen Berkyaruk da bu hastalığa yakalanmasına rağmen iyileşerek Tutuş'a karşı savaşa hazırlandı. Azerbaycan üzerinden Rey'e kadar gelmiş olan Tutuş ile Berkyaruk arasında çıkan savaşta Tutuş yenildi ve öldürüldü. Berkyaruk, Mahmud ve Tutuş'un ölümü ile birlikte ülkede hâkimiyetini büyük ölçüde kurabildi. Ancak amcası Arslan Argun, Horasan'da bütün doğu bölgelerini içine alacak şekilde isyan etti⁶⁰.

---

⁵⁹Hamit Pehlivanlı, **Tarih el kitabı Selçuklulardan Bugüne**, editör: Ahmet Nezihi Turan, Grafiker yayıncılık, 2006, s.26.

⁶⁰ Tarih elkitabı.a.g.e s.28

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİNİN KURULUŞ SÜRECİNDE SELÇUKLU-BİZANS İLİŞKİLERİ

2.1.Süleyman Şah'ın Anadolu Seferi ve İznik'in fethi

Büyük Selçuklu devletinin kuruluşunda önemli derecede rol oynayan Dandanakan savaşını (1040) kazandıktan hemen sonra, süratle İran'ı geçerek Doğu Anadolu'ya yapılan Türk akınları bu bölgedeki Bizans mukavemetini kırma yönünden büyük önem taşır. Öte taraftan Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan Malazgirt savaşında(1071) Bizans'ı mağlup etmesi Türklerin Anadolu'ya yerleşmesine imkân sağlıyordu. Bunun neticesinde Anadolu'ya büyük bir göç başlamış, yıllarca süren bu nüfus hareketinde Azerbaycan bir geçiş noktası olmuştu. Türkiye Selçukluları Devleti bu kesif Türkmen kütlelerinin Anadolu'ya göç etmesi sayesinde kurulmuştur. Bu devletin kurucusu ve Anadolu fethinin başlıca kahramanı Selçuk'un torunu olan Kutalmış'ın oğlu Süleyman Şah'tır. Süleyman Şah devrinin siyasi olayları tarihi manasıyla hayatının son safhasında açıklığa kavuşmaktadır. Onun ve kardeşlerinin ne şekilde ve hangi sıfatla gelmiş oldukları ve devletin kesin kuruluş tarihi üzerinde gerek yerli gerek yabancı tarihçiler hala bitmemiş münakaşalar sürdürmektedirler⁶¹.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk kurucusu olan Süleyman Şah, Kutalmış'ın oğludur⁶². Süleyman Şah'ın hayatının en önemli noktasını Anadolu'daki fetihleri oluşturmaktadır. Süleyman Şah, kısa zamanda Orta Anadolu üzerinden daha önce Selçuklu akıncılarının harekâta bulunduğu Marmara Denizi yönüne hareket ederek İznik'i fethetti ve burasını temellerini atmakta olduğu Anadolu Selçuklu Devleti'nin başşehri yaptı. Ali Sevim yaptığı araştırma neticesinde Süleyman Şah'ın kendi adına para bastırıp hutbe okuttuğuna dair bir kayıt bulunmadığı neticesine varmıştır⁶³.

Süleyman Şah'ın en büyük başarılarından birisi Anadolu'nun Türk yurdu olması bakımından yaptığı faaliyetlerdir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra huzur içerisinde

---

⁶¹ Erdogan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, s.103.

⁶² Ali Sevim, "Süleyman Şah", *TDİA*, C.38, 2010, s.103-105.

⁶³ Sevim, *Süleyman Şah*, s.103.

yaşayabilecekleri topraklar arayan Türkler Anadolu'ya akınlarla gelmeye başlamıştır. Sadece Türkler mi sevindi bu duruma? Yapılan değerlendirmelere bakıldığında Bizans'taki karışıklıklar sebebiyle huzurları bozulan mevcut halk da yeni kurulan bu devletin tebaası olmayı tercih etmiştir. Süleyman Şah'ın kurduğu bu devlete teveccüh gösterenlerin bir kısmı da büyük arazi sahiplerinin hizmetinde çalışan ve esir muamelesi gören köylülerdir. Çünkü sömürülen bu köylüler Anadolu Selçuklu Devleti zamanında hürriyetlerini kazandılar ve toprak sahibi oldular⁶⁴.

Süleyman Şah'ın seferlerinden birisi olan Halep'te yaşanan savaş sonrasında Süleyman Şah hayatını kaybetmiştir. Anna Kommena Alexiad'da Süleyman Şah'ın kılıcıyla barsaklarını parça parça edip intihar ettiğini yazar⁶⁵.

2.2. Süleyman Şah Dönemi'nde Selçuklu - Bizans İlişkileri

Süleyman Şah'ın İznik'i fethettiği sıralarda Bizans'ın siyasî durumu karışıktı. Bu karışıklık sadece Bizans'ta da değildi. Fırtına öncesi sessizlik misali Selçuklularda da tam bir birlik yoktu. Birazdan bahsedeceğimiz gibi Süleyman Şah'ın kardeşi taht için yeni kurulan devleti sıkıntıya sokacak işlere kalkışmıştı. Öncelikle Bizans'ın durumundan bahsetmek uygun olacağından Bizans'taki taht kavgası da oldukça karışıktı.

1078'de Botaneiates, Bizans tahtını ele geçirip imparator oldu. Bizans'ın bu karışık durumundan faydalanan Süleyman Şah devletinin sınırlarını Marmara ve Karadeniz yönlerinde genişletti. İstanbul Boğazı, Selçuklu-Bizans devletleri arasındaki hudut olmuştu⁶⁶.

1081'de adı Nicaea olan İznik'i ele geçiren Süleyman Şah'ın muvaffakiyeti neticesinde Anadolu Selçuklu Devleti ile Bizans arasında münasebetler başladı. Bizans, Türklerin ilerleyişinden haliyle çok rahatsızdı ve bunu engellemek için oldukça gayret ediyordu. Fakat bu gayretlerin çok daha fazlasını Türkler gösterdiğinden Anadolu Selçuklu Devleti hızla büyüyordu. Bizans'ın iç karışıklığından da faydalanan Süleyman Şah, İznik'in ardından sınırlarını hızlıca genişletmeye devam ediyordu. Türklerin bu başarısı Anadolu'nun doğusunda yeni yurt (huzur) arayan ırkdaşlarını mutlu etmiş ve Anadolu'ya gelmesine adeta davetiye gibiydi. Ve kısa sürede pek çok Türk Anadolu'ya gelmiş ve gelmeye devam ediyordu. Sadece yeni gelenlerle değil Anadolu'da önceden beridir yaşayan halka iyi

---

⁶⁴ Bkz. Sevim, a.g.e.104.

⁶⁵ Anna Kommena, *Alexiad*, s. 195.

⁶⁶ Sevim, a.g.e. s.104.

davranan Türklerin bu davranışlarından dolayı yerli halk da bu yeni devlete saygı ve sevgi duyuyordu⁶⁷.

Fakat Süleyman Şah'ın bu başarılarından Melikşah rahatsız olmuştu ve otoritesinin sarsıldığını düşündüğünden Emir Porsuk'u Anadolu'ya "had bildirmek" için gönderdi. Süleyman Şah'ın kardeşi Kutalmışoğlu Mansur yapılan savaşta öldürüldü. Süleyman-Şâh'ın Antakya seferine giderken yerine vekil olarak bıraktığı Ebû'l-Kasım oldukça başarılı bir emanetçi olmuştu. Pasif bir dönem bekleyenleri şaşırtan Ebu'l-Kasım Bizans'a karşı aktif bir siyaset izlerken bunun yanında en önemli bir meseleyi, donanmayı ihmal etmemiş ve denizde de başarılı olabilmek için gemiler inşa ettirmeye başlamıştı. Diğer taraftan Emir Porsuk, İznik'i 3 ay kadar kuşattı ise de, Bizans'ın Ebû'l-Kasım'a yardımcı kuvvet göndermesi neticesi başarısızlığa uğradı⁶⁸.

Süleyman Şah Boğazlardan Suriye'ye kadar uzanan bütün Bizans şehirlerine sahip oldu. Gemileri olsa idi Türkler İstanbul'u da alabileceklerdi. Bununla beraber Anadolu da bazı şehirler ve kaleler henüz Bizanslıların elinde kalmıştı. Nitekim Aleksios 1081 de tahta çıktığı zaman Karadeniz Ereğli'sinde Kapadokya'da ve Menderes (Khoma) de bulunan valilere imparator olduğunu bildirirken askerleriyle birlikte derhal İstanbul'a gelmelerini emretmişti. Bu valilerin kuvvetleriyle birlikte İstanbul'a gitmiş olmalarından mütevellit oluşan askeri boşluk sebebiyle Bizanslıların elinde kalan son beldeler de Türklerin eline geçmiştir.

Süleyman şah gâh imparatorları gâh taht davacılarını desteklemek suretiyle Bizans'ın içişlerine karışmış ve bu sayede de kudretini artırmıştı; hâkimiyet sahasını genişletmiş ve imparatorları oyuncak haline getirmiştir. Bu duruma rağmen Bizans yazarları ona verilen haracı hediye saymışlar ve Anadolu'yu terk ettikleri halde yine de Süleyman'ı İmparatorluk içinde vasal bir hükümdar göstermişlerdir ki bu Bizanslıların eskiden beri malum olan tipik bir zihniyettir ve sadece inat ve gururlarını ifade eder. Nitekim Türkler bir asırdan beri Anadolu'da yerleştiği ve hâkimiyetlerini kurduğu halde II. Kılıçaslan tarafından Manuel'e karşı 1176 da Myriocephalon (Kumdanlı) da kazanılan büyük zafere kadar Bizanslılar hala Anadolu'yu İmparatorluğun bir ülkesi sayıyor ve istirdat ümit ve hayallerini besliyorlardı. Bizanslılara mahsus bu hata ve tarihi realite belli olduğu halde bazı ciddi Bizantinistlerin hala Ortaçağ vaka yazarlarının tesirinden kurtulamamış bulunmaları cidden şaşılacak bir hadisedir. Gerçekten bu âlimlere göre Aleksios Süleyman'a işgal ettiği yerleri terk etmiş; İstanbul-İzmit arasında Dragos Çayı'nı hudut kabul etmiş; Selçuklu Hükümdarını İmparatorluk topraklarına

---

⁶⁷ Kaya, a.g.e. s.21.

⁶⁸ Kürkcüoğlu, a.g.e. s.1052-1053.

yerleştirmiş ve buna rağmen yine de Süleyman'ın Anadolu'da müstakil bir hükümdar olarak hareket edip işgalinde bulundurduğu ülkenin mutlak hâkimi olduğuna dair aynı kroniklerin kayıtlarını naklederken de düştükleri tenakuza dikkat etmemişler veya hissi bir sebeple onların tesirine tabi kaldıklarını ortaya koymuşlardır⁶⁹.

Nikephoros Melissenos, Süleymanşah'ın verdiği birliklerle Kadıköy önlerine kadar ilerlediyse de daha önce hareket eden Aleksios Komnenos 4 Nisan 1081 tarihinde İstanbul'da tahta çıkmıştır⁷⁰.

Babasının hâkimiyetini ve daha pek çok hadiseyi yazan Anna Kommena eserinde “Kocaeli Yarımadasında Türklerin kıyılardan geriye sürülmesi, Süleyman Şah ile yapılan 1081 Barış Antlaşması” başlığı altında önemli bilgiler vermektedir.

Anna Kommena eserinde “Rum Selçukluları” olarak belirtilen devletin ilerlemesinin nasıl hızlı olduğu, gözlerinin önündeki bu hızlı büyümeye yeterince müdahale edilmediği ya da edilemediği izah edilir ve Üsküdar'a kadar yerleşmelerinden duyulan rahatsızlıktan dem vurulur⁷¹. Kommena Türklerden nasıl kurtulmak gerektiği hususunda uzun uzadıya yapılan tartışmalar, planlardan da bahseder. Günler süren planlar sonrasında özellikle geceleyin saldırıp Türklere zayıat verdirilip bulundukları yerlerden daha geriye gitmelerini sağlamak hususunda karar kılınmıştı. Her ne kadar planlandığı gibi giden işler neticesinde Türklerin içlere çekilmek zorunda kaldığını iddia etse de gerçek başkadır. Zira planlar yapılıp ve Türklere karşı harekete geçilse de Bizans'ta da taht kavgaları olduğundan tahtı ele geçirmek isteyenler Selçuklularla antlaşma yapmayı tercih etmişlerdir.

Bizans topraklarını ve Marmara kıyılarını fetheden Süleyman Şah'ın etki alanı gittikçe genişlemişti. Boğaz'ı ve gümrük dairelerini kontrol eden Türkler ile Bizans İmparatorluğu arasında neredeyse İstanbul Boğazı sınır haline gelmiş bulunuyordu⁷². Bizans'ın imparatoru Türklerle savaşırken bir taraftan da batısından yani dindaşlarından bazılarının saldırı ihtimali olduğundan doğusunu sükûnette tutmak istiyordu.

Dragos Çayı Antlaşması Anadolu Selçukluları açısından oldukça mühimdir. Dragos Çayı'nın doğusuna çekilmek bir adım geri atmak, kazanımlardan bir kısmından vazgeçme gibi görünse de hakikatte ciddi bir kazanımdır ve ilerleyen yıllarda bu çok daha net hissedilecektir. En

---

⁶⁹Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih, Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye 1071-1308*, s.65-66.

⁷⁰Gül, *a.g.e.* s.36.

⁷¹Kommena, *Alexiad*, s.125.

⁷²Gül, *a.g.e.* s.36.

başta meşruiyeti kabul ve pekiştirmiştir⁷³. Sonrasında birlikte hareket eden iki devletin yöneticileri 1083'teki ortak hareketleriyle Bizans için tehlike olan Norman tehlikesini bertaraf etmişlerdir. Türklerden gelen 7.000 kişilik askeri kuvvetle Larissa'da Normanlar yenildi⁷⁴. Bu yardımlar neticesinde Bizans İmparatoru da Türklerin bazı fetihlerine itiraz etmemiştir.

Süleyman Şah'ın vefatından sonra yerine bırakmış olduğu Ebul Kasım oldukça aktiftir. Emanetçi gibi davranmamış ve devletin menfaatleri için büyük çaba sarf etmiştir. Kaynakların bildirdiğine göre Dragos Çayı Antlaşması'nı bozarak bulunduğu toprakların ilerisine, batıya doğru genişlemek niyetiyle akınlar da yapmıştır. Bizans haliyle bu durumdan oldukça rahatsız olmuştur.

Bizans imparatoru Aleksios Komnenos, Türk asıllı Tacik ile Butumites kumandasında iki ayrı kuvvet göndererek Türkiye Selçuklu başkenti İznik'i kuşatıp sıkıştırdı ise de Büyük Selçuklu Devleti sultanı Melikşah'ın Emîr Porsuk'u kalabalık bir Selçuklu atlı kuvvetiyle İznik'e gönderdiği haberi üzerine, Bizans kuvvetleri çekilmek zorunda kaldılar. Bunun üzerine Ebul Kasım, çekilen Bizans kuvvetlerine yetişip onlarla savaştı, onları yenilgiye uğrattıktan sonra da İzmit'i fethetti.⁷⁵ Bununla beraber Ebul Kasım, Porsuk'un İznik'e yaklaşması üzerine, Bizans ile barış yapmak zorunda kaldı, hatta davet edildiği İstanbul'a da gitti. Çok geçmeden İznik'i kuşatan Emîr Porsuk, Bizans'ın müdahalesi üzerine kuşatmayı bırakıp çekilmek zorunda kaldı (1086).

---

⁷³ Gül, a.g.e. s.37.

⁷⁴ Alexiad, s.163.

⁷⁵ Sevim-Merçil, a.g.e. s.427.

2.3. Ebu'l Kasım'ın iktidarı ve Selçuklu Bizans ilişkileri

Selçuklu hanedanından olmayan Ebu'l Kasım İznik valisidir ve kısa sürelik yöneticiliğine rağmen iz bırakmış önemli bir şahsiyettir. Doğum tarihi net olarak tespit edilemeyen Ebu'l Kasım 1092'de vefat etmiştir⁷⁶.

Selçuklu vasalı Ermeni Philaretos Brachamios, başta Antakya olmak üzere yönetimi altında tuttuğu şehirlerdeki halka ve askerlere çok kötü davranmakta ve onlara şiddetli baskı ve zulümler yapmakta idi, hatta oğlu Barsama'yı bile hapse atmaktan geri kalmamıştı. Philaretos'un Urfa'ya gitmesinden faydalanan Antakya askeri valisi (Şihne) Türk asıllı olması muhtemel olan İsmail, derhal harekete geçerek Barsama'yı hapisten çıkartıp, onunla bahası aleyhine işbirliği yaparak şehri, Süleymanşah'a teslim etmek üzere, onu özel bir mektupla Antakya'ya davet ettiler. Bunun üzerine Süleymanşah, yerine emir Ebu'l-Kasım'ı bırakıp 300 atlı ile derhal İznik'ten Antakya yönüne hareket etti⁷⁷. Yusuf Ayönü eserinde Ebu'l-Kasım'ın yönetiminde Bizans ile münasebetlerin hareketli olduğuna dikkat çekmektedir:

Süleymanşah Ebu'l-Kasım'ı İznik'te yerine bıraktığı dönemde Bizans ile ilişkiler de iyi değildi. Süleymanşah ile yaptığı anlaşmayı gözardı edip Bizans aleyhinde faaliyetlere girişip Gemlik (Kios) ele geçirdikten sonra küçük bir deniz filosu yapımına başlamış, Bizans İmparatoru I.Aleksios da Ebu'l-Kasım ile mücadele etmeye başlamış oldu. Ancak I.Aleksios yön değiştirmek zorunda kaldı çünkü Ebu'l-Kasım'ın başına buyruk ilerleyişinden rahatsız olan Sultan Melikşah'ın İznik'i kuşatmak için Emir Porsuk idaresinde bir orduyu Anadolu'ya gönderdiğini öğrenince daha güçlü bir rakip olacak olan Melikşah'a karşı Ebu'l-Kasım'ın yanında olmayı tercih etti.Ebu'l-Kasım Melikşah ile anlaşma yapmak için İstanbul'a gitti.Burada uzun süre Melikşah'ın yanında kalan Ebu'l-Kasım bu sırada İzmit ve çevresinin hakimiyetini Bizans'a kaptırmışsa da İznik durumunu koruyabildi. Diğer yandan Melikşah da , Ebu'l Kasım dahil diğer Türkmen beylerinin başına buyruk davranışlarını engelleyip emir altına almak istediğinden ve bunu da Bizans'ın desteğiyle yapabileceğini düşündüğünden bu yönde girişimlerde bulunuyordu.

Süleymanşah'ın ölümünü (1086) müteakip İznik'te yerini alan ve 1081 Anlaşması'nı bozarak Bizans arazilerini fethetmeye girişen Ebu'l-Kasım'ın İstanbul Boğazı ve Marmara sahillerine akıncılarını sevk etmesi ile Bizans-Selçuklu çatışmaları yeniden başlamıştır. Süleymanşah döneminde uygulanan taktiği uygulayarak karşı saldırıya geçen Bizans birlikleri Dragos Çayı'nı aşarken Selçuklu birlikleri çekilmiş olmalıdır. İzmit de düşman ilerleyişi (Kios/Gemlik üzerine Manuel Boutoumites'in denizden ve Tatikios'un da karadan

⁷⁶ <https://www.biyografi.info/kisi/ebul-kasim>

⁷⁷ Ali Sevim, a.g.e. s.88.

gönderildiği Bizans saldırısı) sırasında elden çıkmış olmalıdır. Nitekim Emir Porsuk'un 50.000 kişilik bir ordu ile bölgeye ilerlediği haberi üzerine Bizans Ordusu çekilmiş ve Ebu'l-Kasım'ın kuvvetleri şehri geri almıştır. Bunun üzerine İmparator I. Alexios Komnenos ittifak kurma bahanesiyle onu İstanbul'a çağırması ve ziyareti sırasında gizlice inşa ettirdiği Gebze'deki Pelekanon (Eskihisar) Kalesi sayesinde yöreye yeniden hâkim olmayı başarmıştır⁷⁸.

2.4. Çaka Bey ve Tanrıbermiş Beylerle Bizans münasebetleri

Asıl ismin Çaka mı yoksa Çakan mı olduğu tartışmalı Çaka Bey hakkında en eski bilgi Anna Komnena'nın kaleme aldığı ve tezimizde farklı bölümlerde de müracaat ettiğimiz "Alexiad" isimli eserindedir. Burada isim Tzakhas olarak yazılmıştır. Kitabın çevirmeni ve notlarıyla yayına hazırlayan Bilge Umar "Çaka"⁷⁹ derken bazı kaynaklarda "Çakan"⁸⁰ olarak yazılmaktadır.

Anadoluda Türk fetih ve yerleşmesi devam ettiği ve ayrıca Bizans'ın Balkanlardaki Peçenek Türkleriyle uğraşmak zorunda kaldığı sıralarda, İzmir ve çevresinde, Çaka ve Tanrıbermiş beyler tarafından Selçuklu devletine tabi olmayarak bağımsız iki Türk beyliği kurulmuştur. Selçuklu - Bizans mücadeleleri sırasında (Takriben 1078-1081), Bizanslılar tarafından tutsak alınan ve yeteneği sayesinde, asalet unvanı kazanan Çaka Bey, Bizans imparatoru Aleksios Komnenos'un tahta geçmesi (1081) üzerine, İstanbul'dan ayrılarak İzmir'e gelip, Batı - Anadolu içlerinden topladığı Türk kuvvetleriyle şehri Bizanslılardan almayı başardı⁸¹.

Çaka Bey'in gemi inşaatında uzman birisinin katkılarıyla 40 gemi imal ederek tarih sahnesine çıkışı Türk tarihi açısından oldukça önemlidir. Yukarıda da izah etmeye çalıştığımız gibi Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın Halep'teki vefatı sonrasında devletin tahtında Ebu'l-Kasım vardı. Çaka Bey Ebu'l-Kasım ile Bizans'a karşı birlikte siyaset izledi. 1086 yılında İzmit'e yaptığı hücumla donanmasıyla katıldığı gibi Balkanlar'daki Peçenekler'i de kendi saflarına alıp Bizans'a karşı ortak bir harekât planladı. Fakat Selçuklu ümerâsından Porsuk'un İzmit'i muhasara etmesi ve Ebü'l-Kâsım'ın da Bizans ile anlaşmak zorunda kalması bu planı bozdu⁸².

⁷⁸ A. Eskikurt, **a.g.e.** s.261.

⁷⁹ Alexiad, **a.g.e.** s.229.

⁸⁰ Mücteba İlgürel, "Çaka Bey", **TDİA**, C.8, 1993, s.186. "...isinin Çaka mı yoksa Çakan mı olduğu konusunda tartışmalara yol açmıştır. Son yapılan tespitlere göre bu adın doğru şeklinin Çakan olması gerektiği belirtilmiştir. XI. yüzyıl eseri olup XIII. yüzyılda yazıya geçirildiği bilinen Dânişmendnâme'de ise muhtemelen Moğolca'nın tesiriyle bu ad Çaka şeklini almış ve bu şekil yaygınlaşmıştır".

⁸¹ Ali Sevim, **a.g.e.** s.96.

⁸² İlgürel, **a.g.e.** s.186.

Bölgedeki hakimiyet alanını genişleten Çaka Bey Bizans'ın da büyük bir rakibi haline gelmişti. Gelibolu yarımadası ve Trakya'yı hedef almıştı. Hedefini gerçekleştirmek için Anadolu'da Bizans hizmetinde bulunan Türkleri ve Balkanlar'daki Peçenekleri ordusuna çağırdı. Bu süreçte 1090 yılında Sakız adasını geri almıştı. Sisam ve Rodos'u da Bizans ile Sicilya'nın aralarındaki mücadelesinden yararlanarak kendi himayesine katmıştı. Diğer taraftan Ebu'l-Kasım Peçeneklerle olan birleşmeye katılarak İstanbul'u 1090-1091 kışında sıkıştırıp zor durumda bırakmıştı. Budurum karşısında Aleksios Komnenos da Kumanlarla birleşti. Çaka bey'in bilinmeyen bir sebepten ötürü Bizansla olan bu mücadeleye katılmaması ile yalnız kalan Peçenekler Kumanlara karşı büyük zayıflık verdiler.(29 Nisan 1091)⁸³.

. Ayönü, Çaka Bey'e karşı birlikte hareket eden taraflar arasındaki ilişkilerin fazla bir süre olmadan bozulduğunu yazar. Yine bu süreçte Haçlı seferleriyle gelen yüzlerce binlik ordunun varlığı Bizans'ı oldukça zora soktu. Konunun uzmanlarından Yusuf Ayönü'nün bu konudaki ulaştığı sonuçları burada anmak gerekmektedir. I.Aleksios'un Batılılar hakkında güvenilmez para düşkünü anlaşıpma yapmaya yanaşmayan insanlar olduğunu bildiğinden ve İmparatorluk arazisinden geçmeleri sırasında bir takım zorluklarla baş etmek zorunda kalacağından oldukça kaygılı olduğunu belirtmektedir⁸⁴. Haçlı ordularının sadece Bizans'ı taciz etmediği, aynı zamanda Türklerin elinde bulunan topraklara da saldırdığı yine kayıtlardadır. Ayönü yine şöyle bir bilgi verir: Haçlıların uzun süre kuşatması altında kalan İznik'i I.Kılıçaslan kendi kaderine bırakmıştır. Durum böyle olunca Türk Garnizonu Bizans'a teslim etmiştir.(19 Haziran 1097).Bunun sonucunda Bizans'ın hakimiyetine geçen yerler arasında I.Kılıçaslan'ın eşi ve çocuklarının bulunduğu İznik ,İzmir ve Efes olmak üzere batı sahil bölgelerimiz yer almıştır⁸⁵.

---

⁸³ İlgürel, **a.g.e.** s.187.

⁸⁴ Ayönü, **a.g.e.** s.17.

⁸⁵ Ayönü, **a.g.e.** s.18.

2.5. Sultan I. Kılıç Aslan'ın Döneminde Selçuklu-Bizans ile Münasebetleri

Sultan I. Kılıç Aslan Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu olan ve yukarıda hayatını ve mücadelesini izah etmeye çalıştığımız Süleyman Şah'ın oğludur. Doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 1079'dur. Süleyman Şah'ın yani babasının 1086'da Tutuş ile yaptığı savaş neticesinde ölümünden sonra Vezir Hasan bin Tahir'in koruması altında Antakya'da kalmıştır. 1087'de Sultan Melikşah Anadolu'ya, Antakya'ya gelince Kılıç Aslan'ı İsfahan'a (göz hapsine) göndermiştir⁸⁶. Melikşah'ın vefatından sonra 1092'de Sultan Berkjaruk'un izniyle İsfahan'dan Anadolu'ya, 1093 başlarında İznik'e geldi. İznik'te tahtta bulunan kişi Ebul Kasım'ın kardeşi Ebul Gazi idi ve tahtı Kılıç Aslan'a teslim etti⁸⁷. İlk iş olarak dağılan birliği yeniden diriltmeye çalıştı. Epeydir Bizans ile çatışma halinde olan Çaka Bey'in kızı ile evlendi ve güç birliği ile Bizans'a karşı hareket etmek niyetindeydi. Fakat fazla geçmeden bu birlikteliği yok etmek isteyen Bizans İmparatoru Aleksios'un tahrikleriyle Çaka Bey ile Kılıç Arslan'ın arası açıldı. Kısa süre sonra Kılıç Arslan, Çaka Bey'i öldürdü⁸⁸.

Orta-Doğu İslam dünyasının özellikle mezhep ve hâkimiyet çatışmaları ile çalkalandığı bir zamanda, buraya büyük Haçlı hareketinin ilkinin başladığını görmekteyiz. XI. yüzyıl sonlarına doğru Batı-Avrupa'da özellikle Vatikan Kilisesi'nin önderliği altında Hz. İsa'nın doğduğu kent olan Kudüs'ü İslamlardan kurtarmak amacıyla, harekete geçilmesinin zamanının çoktan geldiği ve bunun Avrupa Hristiyan âlemi için kaçınılmaz olduğu ve yerine getirilmesinin artık bir zorunluluk haline geldiği fikri uyanmıştı. Haçlı Seferleri adı verilen bu büyük hareketin temel nedeni, dini olmakla birlikte, İslamiyet'in, Hristiyanlık aleyhine evrensel bir din haline gelmesi ve dolayısıyla maddi sınırlarının doğu ve batı yönlerinde genişlemesi, özellikle Malazgirt savaşından sonra Selçukluların Bizans egemenliğinde bulunan Anadolu, kısmen Suriye ile Filistin'i ele geçirip, bu ülkelerde birer devlet kurmaları ve ayrıca İzmir'de bir beylik kurarak kuvvetli bir donanma meydana getiren Çaka Bey'in Rumeli yönünde Bizans'ı ciddi şekilde tehdit eden Peçeneklerle işbirliğine girişmesi ve nihayet Batı-Avrupa'nın kavimler göçünü izleyen yıllarda büyük bir ekonomik bunalıma düşmesi gibi birtakım nedenlerin bu hareketin hazırlanmasında önemli roller oynadığı, çok çeşitli yönlerden yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konmuş bulunuyor⁸⁹.

Türklerin Anadolu'nun batısına bu kadar yaklaşmasından rahatsız olan ve öncü Haçlı Seferi diye de adlandırılabilir Keşiş Pierre l'Hermite komutasındaki ordu ile Dragos vadisinde

⁸⁶ Işın Demirkent, "Kılıç Arslan I", TDİA, C.25, 2002, s. 396.

⁸⁷ Merçil-Sevim, a.g.e. s.428.

⁸⁸ Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, s.219.

⁸⁹ Sevim-Merçil, a.g.e. s.8

karşılaşan I. Kılıç Arslan bu ordu karşısında galip oldu⁹⁰. Teşbihte hata olmasın lakin Kılıç Arslan rehavete kapıldı ve doğuya, Malatya'ya yöneldi. Ermeni Gabriel'in hâkimiyetindeki Malatya'yı alayım derken Haçlı Ordusu İznik'i almak için geliyordu.

Kılıçaslan kuşatmayı kaldırıp hemen yola koyulsa da (6 Mayıs 1097) Haçlıların İznik'i kuşatmasından sonra gelebilmişti. Hemen harekete geçti. İznik'e girebilmek için güney surlarında konuşlanan Kont Raymond de Gilles 'e karşı saldırı gerçekleştirdi. Bütün gün süren kuşatmanın ardından Haçlıların sayı üstünlüğü nedeniyle başarılı olamadı. Ordusunun daha fazla yıpranmasını istemeyen Kılıçaslan geceleyin geri çekildi. 19 Haziran 1097 'de Haçlıların büyük bir saldırıya hazırlık haberini alan Türkler şehri Bizans komutanı Butumites'e bir gece önceden teslim etmek zorunda kaldılar. Kılıçaslan'ın eşi ve çocukları İstanbul'a gönderildi⁹¹.

Haçlı Orduları, Kılıç Arslan'ın dört yıldan beri yeniden kurup genişletmeye çalıştığı Anadolu Selçuklu Devleti'nin gelişmesine büyük darbe vurdu; sadece başşehir İznik değil Ege ve Marmara kıyılarına kadar ulaşan topraklar da kaybedildi. Türkler, Menderes vadisinden Bolvadin ve Akşehir'e kadar doğuya çekildiler. Böylece Anadolu Selçuklu Devleti'nin batı sınırı Eskişehir-Antalya hattına kadar geriledi. Çukurova'nın kaybı Toros dağlarında oturan Ermenilerin bölgeye yerleşmesine imkân verdi. Ayrıca Haçlı seferinin ürünü olarak Urfa'da ve Antakya'da birer Haçlı devleti kuruldu (491/1098). Kılıçaslan, bir taraftan Haçlıların ülkesine verdikleri zararları gidermeye çalışırken bir taraftan da Bizans kuvvetlerine karşı batı sınırlarını savunmak ve Avrupa'dan akıp gelen küçüklü büyüklü Haçlı gruplarına karşı mücadele etmek zorunda kaldı.⁹²

I. Kılıç Arslan kaynakların belirttiğine göre mücadelecî bir şahsiyettir. 1101 yılında üç ayrı grup halinde gelen Haçlı ordularının tamamen etkisiz hale getirilmesi, Türklere özgüvenlerini geri kazandırdı. Haçlı orduları İstanbul önlerine geldiğinde onlarla anlaşma yapılmış olmasına rağmen Bizans-Haçlı ilişkileri beklentilerin tam tersinde gelişmeye başladı. Aleksios Komnenos, Haçlı desteğini kaybettiği gibi, Antakya Prinkepsi Bohemund'un kendisine karşı topladığı Haçlı ordusunun saldırısına maruz kaldı. Bohemund'un Adriyatik kıyısındaki topraklarını tehdit etmesi üzerine Kılıç Arslan ile uzlaşma arayışına giren Bizans imparatoru, 1107 yılında ondan yardımcı birlikler talep etti⁹³.

---

⁹⁰ Alexiad, s.164.

⁹¹ Demirkent, a.g.e. s. 397.

⁹² Demirkent, aynı yer.

⁹³ Gül, a.g.e. s.43.

1100 yılı sonlarında Danişmendli Türklerine esir düşen I.Haçlı seferinin en ünlü şahsiyetlerinden Antakya Prinkepsi I.Bohemund 1103 yılında fidyesi ödenerek Antakya'ya dönmesi, Haçlıların cüretini daha da artırdı. Güneydoğu Anadolu topraklarında kurulmuş olan iki küçük Haçlı devleti, Urfa ve Antakya, hem Musul – Halep yolu üzerinde bulunan Müstahkem Harran kale ve şehrini almak sureti ile Halep ve Suriye'yi Müslüman dünyasından tecrit etmek, hem de sınırlarını genişletmek gayesiyle ordularını birleştirdiler. Yerli ve bir kısım yabancı kaynakların ifadesinden bunların Mardin, Diyarbakır ve hatta Musul'u zapt etmek niyetiyle yola çıktıkları anlaşılmaktadır. Ancak sefer Haçlıların büyük bir bozguna uğramaları ile sonuçlandı. Dereyi görmeden paçaları sıvamaya başlayan Urfa ve Antakyalı reislerin daha zapt etmedikleri yerleri yağmalayıp yağmalamamak hususunda anlaşmazlığa düşmeleri, savaşta birlikte hareket etmemeleri özellikle Urfa ordusunun mahvına Baudouin du Bourg ile Joscelin'in Türklere esir düşmesine sebep oldu.

7 Mayıs 1104 tarihinde cereyan ettiği anlaşılan Harran savaşı 1101 yılında Türklerin Anadolu topraklarında arka arkaya üç büyük Haçlı ordusunu yok etmeleri yanında, Haçlıların yenilmezliği efsanesini ortadan kaldıran ve Türk-İslam dünyasının Haçlı sorununu çözmek üzere daha iyi teşkilatlı kuvvetler ile harekete geçmesine öncülük etmiş olan çok önemli bir olaydır. Esasen bu savaşın kazanılması üzerinden çok geçmeden büyük Sultan Berkıaruk'un genç yaşında ölümünden (Aralık 1104) sonra Selçuklu devleti onun kardeşi Sultan Muhammed Tapar (1104-1118)'in hükümdar olmasıyla 12 yıldan beri sürüp giden taç ve taht kavgasından kurtulmuş oluyordu. Her ne kadar Sultan Muhammed'in ülkede hakimiyetini tam olarak tesis edebilmesi için taht daha bir müddet geçmesi gerekecek idi ise de, artık Urfa Kontluğu saldırı devri bitmiş, varlığını savunma devresi başlamıştı. Harran savaşının Urfa Haçlı Devleti'ni açısından ilk önemli sonucu, Kontluk arazisinin bütünü ile Antakya Prinkepsliğinin hakimiyetine geçmesi olmuştur.

Urfa Kontluğunda Norman hakimiyetini 1104 Mayısından aynı yılın Eylülüne kadar Tankred, onun Bizans'a karşı savaşa hazırlanmak üzere Avrupa'ya giden Bohemund'un yerine Antakya idaresini eline almasından sonra ise 1108 Eylül'üne kadar yine yakın akrabalarından Richard de Salame uyguladılar. Bu devre bütün Urfa Kontluğu tarihinin kaynaklara akseden bilgi bakımından en karanlık devresidir. Bu zaman içinde şehir 1104 ve 1105 yıllarında Çökürmüş ve 1106 yılında da Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan tarafından olmak üzere üç kere kuşatılmış fakat düşürülemediği⁹⁴.

⁹⁴ Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)**, C.II, Ankara, 1994, s.4, 5.

1106 yılında Urfa Haçlı Kontluğu'nu almak istediye de şehrin iyi korunması yüzünden başarılı olamadı. Bu esnada Musul Valisi Çökürmüş'ün Harran'daki adamları şehirlerini teslim etmek üzere kendisini çağırdılar. Davete icabet eden Kılıç Arslan'ın başarısından rahatsız olan Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar engellemek istedi ve Musul'u kendisi almak istedi. Ama halkın istediği Kılıç Arslan idi. 22 Mart 1107 Cuma günü halkın sevgi gösterileri arasında şehre girdi ve ilk iş olarak Sultan Muhammed Tapar adına okunan hutbeyi kendi adına okutmaya başladı⁹⁵. Bu kadar başarılı olmuş bir sultana Müslümanların destek olması gerekirken 1107'deki savaş sonrasında yaşamını yitirdi. Kılıç Arslan, babasının ölümünden ve Haçlı seferinden sonra husule gelen sarsıntıları bertaraf edip Anadolu'da siyasi birliği kurmuş ve kudretli bir devlet vücuda getirmiş iken Sultan Mehmed'in Çavlı kumandasında gönderdiği büyük bir ordu ile giriştiği çetin bir savaşta, 1107 de, hayatını kaybetmekle Türkiye Selçukluları eskisinden daha şiddetli bir buhrana uğradı.

2.6. Şahinşah (Melikşah) Döneminde Selçuklu-Bizans ile Münasebetleri

Sultan I. Kılıç Arslan'ın oğlu olan Melikşah'ın doğum tarihi net olmamakla birlikte 1096'dır. Babası I. Kılıç Arslan, Musul'dan gelen bir davet üzerine 22 Mart 1107'de hareket ederken ve Emir Çavlı'nın üzerine giderken Musul'da bir miktar asker bırakmış ve kendi yerine oğlu Melikşah'ı vekil, kumandanlarından Emîr Bozmış'ı da ona atabey tayin etmişti. Emir Çavlı ile Kılıç Arslan arasındaki 3 Haziran 1107'deki bu savaştan galip çıkan Emir Çavlı olmuştur. Musul'a hâkim olan Çavlı, hutbeyi yeniden Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar adına okutmaya başladı⁹⁶.

Emir Çavlı ayrıca Melikşah'ı esir almış ve İsfahan'a yollamıştı. Dünya tarihinde az da olsa görülen ve pek şaşılmayan esir de vezir de olduğu gerçeği Melikşah için de geçerli olmuştur. Kısa sürede pek çok şeyin yaşandığı olayların akabinde esir olarak elinde tutan Büyük Selçuklu hükümdarı Muhammed Tapar bu defa da Melikşah'ı Malatya'da sultan ilan ettirdi.⁹⁷

Melikşah'ın ilk işlerden birisi olarak Bizans üzerine sefere çıkmıştır. Melikşah Bizans üzerine birlikler sevk etti. Ancak ordusunun uğradığı yenilgiyi öğrenince hemen Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'a elçiler göndererek barış teklifinde bulundu, imparator da bu teklifi kabul etti. Bizans'la yapılan barıştan kısa bir süre sonra Melikşah yaklaşık 50.000 kişilik bir ordu hazırladı. Emîr Monolug, Emîr Kontogmen ve Emîr Muhammed idaresindeki Anadolu Selçuklu birlikleri İznik ve civarına,

⁹⁵ Demirkent, **a.g.e.** s.368.

⁹⁶ Muharrem Kesik, "**Melikşah**", **TDİA**, C.29, 2004, s.58.

⁹⁷ Sevim-Merçil bu tarihi 1118 olarak vermektedir. Bkz. **a.g.e.** s.436.

Bursa, Ulubat, Manyas ve Erdek yakınlarındaki Kyzikos (Belkıs) taraflarına yağma akınları düzenledi. İmparator Aleksios, Türkler'e karşı sefere çıktıysa da bir sonuç elde edemeyeceğini anlayarak emrindeki birlikleri Georgios Lebounes'e ve diğer bazı kumandanlarına bırakıp 1113'te İstanbul'a dönmüştür⁹⁸.

2.7. Sultan I. Mesud Döneminde Selçuklu-Bizans ile Münasebetleri

Sultan I. Kılıç Arslan'ın en büyük oğlu Melikşah (diğer adıyla Şâhinşah), 1107 yılında babasının ölümü üzerine saltanatı devam ettirmek için başkent Konya'ya gelirken yanında bulunan iki kardeşini Mesud'u ve Arab'ı hapsedtirmişti. Başka bir ifadeyle özgürlüklerinden mahrum ettirmişti. Sonraki yıllarda Sultan Mesud ağabeyi Melikşah'ın önce gözlerine mil çekirmiş, akabinde de tam kör olmadığının anlaşılması üzerine öldürülmüştür⁹⁹. Anna Kommena eserinde bu kör edilmeye alakalı manidar bir benzetme yapmaktadır. Işık veren şamdan ile birisini karanlığa gömenlerin olayını anlatırken Melikşah'ın (Şahinşah) yakalandıktan sonra kör edilirken bu işin babası (A. Kommenos) tarafından hediye edilen şamdanla yapıldığını yazmaktadır. Fakat tam olarak kör olmayan Melikşah'ın (Şahinşah) bunu Konya'ya getirilirken dadısına anlattığı ve dadının da bu olayı bahtsızın hanımına anlattığını, derken olayın taa Sultan Mesud'un kulağına kadar gittiğini yazar. Çok öfkelenen Sultan Mesud güvendiği ve dönemin namlı olan bir beyini Melikşah'ı öldürmesi için görevlendirir. O da verilen görevi kırıle boğarak yerine getirir¹⁰⁰.

Sultan Mesud'un kendi iktidarını sağlamlaştırmakla meşgul olduğu sırada 1118 yılında Türklerin Uluborlu ve Denizli civarını ele geçirmeleri üzerine Bizans tahtındaki yeni imparator Ioannes Komnenos karşı atağa geçmiştir. Alâşehir'e kadar gelip burada karargâh kurdu. Türklerin ele geçirdiği ve az önce bahsi geçen yerleri zapt ettikten sonra yeniden el değiştirmemesi için sağlamlaştırdı. Sultan Mesud bu olaylar karşısında cesur davranmadı ve de karşılık veremedi. Bizans'a karşı saldırıya geçmeyen Sultan Mesud, kayınpederiyle birlikte Malatya'yı kuşatmasına yardım etti. Bu askerî harekât karşısında Ankara ve Kastamonu civarının hükümdarı olan Melik Arab'ın canını sıktı. İki kardeş karşı karşıya geldi ve bu savaşta Sultan Mesud yenildi. Bunun üzerine Sultan Mesud, İstanbul'a giderek imparatorudan yardım istedi. Eli boş dönmedi ve Bizans'tan hem para hem de askeri yardım gördü. Bu yardımla birlikte kardeşi Arab'ı mağlup etti¹⁰¹.

⁹⁸ Kesik, **a.g.e.** s.59.

⁹⁹ Muharrem Kesik, "Sultan Melikşah (Şahinşah) ve Sultan I. Mesud Dönemleri", **Türkler Ans.** C.6, 2002, s.548., Faruk Sümer, "Sultan I. Mesud", **TDİA**, C.29, 2004, s.340.

¹⁰⁰ Anna Kommena, **Alexiad**, s.500.

¹⁰¹ Ayönü, **a.g.e.** s. 33; Alime Gül, **a.g.e.** s.49.

Melik Arab bu başarısızlıktan sonra bazı girişimlerde bulunduysa da tekrar başarısız olunca Bizans'a sığınmıştır. Bizans imparatoru Selçuklular arasında birlik olmaması için hem Sultan Mesud'u hem de Arab'ı destekleyip iki kardeşi birbirine düşürmek istemişse de kaynakların belirttiğine göre Arab'ın ani ölümü nedeniyle bu planlar boşa çıktı¹⁰².

Tarihin farklı dönemlerinde çeşitli devletler bazen kendi ırkdaşlarıyla savaşmıştır. Türk tarihinde de bu tip iç çekişmeler ve de savaşlar olmuştur. Danişmendli Devleti'nin Sultan Mesud döneminde özellikle kayınpederi Emir Gazi arasında sorun olmamıştır. Danişmendli Emir Gazi'nin 1134'te vefatından sonra mirası için oğulları kadar damadı da hak talep etmişti. Bu miras yüzünden Emir Gazi'nin oğulları ve damadı birbiriyle uğraşırken Bizans imparatoru II. Ioannes bu karışıklığı fırsata dönüştürmek istemiştir.

II. Ioannes Venedik ile yapılan antlaşma ve Balkanlarda kazanılan zaferler sonucunda, 1130'dan sonra dikkatini Anadolu'ya odaklamayı başardı. Babası gibi II. Ioannes'in politikasının da iki ana hedefi vardı: Antakya'nın ele geçirilmesi ve Fırat sınırındaki ve orta Anadolu'daki kontrolü yeniden kazanmak. O dönemde Anadolu merkezi Konya'da bulunan Selçuklu sultanlığı ile Kuzey Anadolu kontrolü altında tutan Danişmentliler arasında paylaşılmıştı. Danişmentliler büyük bir güce sahipti.

Sultan Mesud, yukarıda da değindiğimiz gibi kayınpederi yüzünden bazı politikalarını tam olarak yerine getiremiyor, Danişmentlilerin menfaatlerini incitmekten uzak duruyordu. Kayınpederi Emir Gazi'nin vefatından sonra bu vesayet durumunu kaldırıp tek güç olmak istemiştir. Bunun için de Bizans ile bir olup Danişmentlilerin üzerine yürümüştür¹⁰³. Bu mesele hakkında Alime Gül'ün tespiti şöyledir:

Melik Muhammed Sultan Mesud 'bir mektup yazmıştır. Mektupta Bizans İmparatoru ile yapılan ittifakların Türkler açısından bir takım zararlar oluşturduğuna dikkat çekip iki tarafın da aynı millettten olmaları nedeniyle Bizans'a karşı birlikte hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Sultan Mesud bu mektuptan etkilenmiştir ve Danişmentlilere karşı Bizans güçlerine gönderdiği yardım askerlerini geri çekmiştir. Bizans'ın savaş taktiği olarak belirlediği 'böl, parçala, yut' politikası etkisiz hale gelmiştir¹⁰⁴.

Çukurova'da Ermeniler ve Frank devletlerini itaat altına almak için sefere çıkan İmparator Ioannes'in bu sefer öncesinde Çukurova'nın kuzeydoğusuna hâkim olan Danişmentlilere saldırıları başarısızlıkla neticelenmiştir. 1137'de İmparator Ioannes'in Çukurova'ya ilerlerken

¹⁰² Sevim-Merçil, a.g.e. s.439.

¹⁰³ Gül, a.g.e. s. 50.

¹⁰⁴ Gül, a.g.e.s.50.

yolu üzerinde Selçuklulara ait şehirleri tahrip etmiştir¹⁰⁵. Sultan Mesud, Selçukluların ikamet ettiği şehirlere zarar veren İmparator Ioannes'in Çukurova seferi sırasında yaptıklarını işitince karşılık vermiştir. Adana'yı zapt edip din adamları da dâhil gayrimüslim halkın pek çoğunu esir alarak Malatya'ya göndermiştir. Bu haber sonrasında İmparator Ioannes Çukurova Seferi'nde zaten başarısız olmuş ve hemen Adana'ya gelmiştir. Ama Sultan Mesud ile karşılaşmamıştır. Kışı Adana civarında geçirmiştir. Bir barış yapılmıştır. 1138'de yapılan bu barış antlaşması sonrasında İmparator Ioannes İstanbul'a dönmüştür¹⁰⁶.

Sultan Mesud ile İmparator Ioannes 1138'de Çukurova Seferi neticesinde antlaşma yapmışlardı. Ama bu antlaşma sınırlıydı ve ebediyen saldırmazlık gibi bir madde içermiyordu. Bu arada Bizans tahtında değişiklik olmuş ve İmparator II. İonnes'in yerine Manuel Komnenos geçmiştir. İstanbul'daki bu değişikliği kendi lehine değerlendirmek isteyen Sultan Mesud 1145 yılında Bizans hâkimiyetindeki Prakana Kalesini fethetti. Prakana Kalesi'nin elden gittiğini gören İmparator Manuel oldukça tedirgin oldu. Çünkü Bizans'ın Suriye ile bağlantısı tehdit altına girmiş oluyordu. Bizans toprağının güneydoğudaki sınırı olan Suriye ile olan bağlantısının kesilmesi İmparator Manuel'in canını sıkıyordu. Fazla geçmeden savaş hazırlığı için Konya yakınlarına geldi. Asıl amaçlarından birisi de Danişmentlilerin zayıf düşmesiyle daha da güçlenen Selçuklu Sultanı I. Mesud'un önünün kesilmesi, daha da güçlenmesinin önlenmesiydi. 1146 yazında yola çıkmış olan Manuel, Lydia içinden geçerek Menderes Nehri kenarında ve Phrygia'da bulunan şehirlere ki buraların hâkimi Selçuklulardı. Buraları da yeniden Bizans toprağı yapmıştı¹⁰⁷.

Selçuklular kalabalık Bizans ordusuna karşı bir şey yapamayacaklarını anladıklarından geri çekilmeye başladılar. Onları takip eden Bizans ordusu, Türklerden bazılarını öldürdüler ve bir kısmını da esir aldılar. Manuel, bundan sonra Konya üzerine yürüdü. Çünkü sultan, başkent Konya'ya kadar geri çekilmişti¹⁰⁸.

Açık bir meydan savaşı yerine karşılıklı taktiklerle günler geçti. Kimin üstün olduğu anlaşılamadığı gibi yıpratma saldırıları da iki tarafın canını sıkıyordu. Kalabalık olan Bizans ordusu karşısında galip gelemeyeceğini anlayan Sultan Mesud barış teklif etti. Bunu teklif ederken de ele geçirdiği bazı yerleri de Bizans'a teslim etmeye hazır olduğunu belirtti. Kaynakların belirttiğine göre Bizans imparatoru aslında savaştan yanaydı. Başka bir ifadeyle

¹⁰⁵ Bizans dönemi kaynaklarında konuyla alakalı bilgiler bulunmaktadır.

¹⁰⁶ Kesik, **Sultan Melikşah (Şahinşah) ve Sultan I. Mesud Dönemleri**, s. 69.

¹⁰⁷ Kesik, **a.g.e.** s.74.

¹⁰⁸ Kesik, **a.g.e.** s.77.

Konya'yı ele geçirmek asıl amacıydı ve bundan vazgeçmeye niyeti yoktu. Mecburiyetten barış antlaşmasına iki taraf, özellikle de İmparator Manuel razı oldu.

İmparatorun barışı kabul etmesindeki asıl sebebin Konya'daki savaşlar, saldırılar devam ettiği esnada Haçlı ordularının gelmekte olduğu haberinin duyulmasının yanı sıra Sicilya Kralı Roger'in Bizans'a karşı yürüttüğü menfi politikaların da önemli bir etken olduğu kaydedilmektedir. Haçlı ordularının Anadolu'ya doğru gelmesi iki tarafın da menfaatini olumsuz etkileyeceğinden savaşı bitirerek barış antlaşması yapılması hem İmparator Manuel'in hem de Sultan Mesud'un işine gelecekti. 1147 yılında İmparator Manuel barış antlaşması sonrasında İstanbul'a döndü¹⁰⁹.

Sultan I. Mesud dönemi yaklaşık kırk yıl sürmüştür. Kaynakların ittifakla belirttiğine göre tahta oturmasında en büyük desteği kayınpederi de olan Danişmendli Devletinin hükümdarı Emir Gazi vermiştir. 1134 yılında vefat eden Emir Gazi'nin bu süreçte Selçuklu devletini kendi menfaatine göre yönlendirdiği de yine kaynaklarda kaydedilmektedir.

Çukurova'daki (Kilikya) seferleri sırasında vebadan etkilendi ve hastalandı. Osmaniye'ye kadar ilerleyen Sultan dönmek zorunda kaldı. Öleceğini anlayan Sultan Mesud devleti üç oğlu arasında böldü. Elbistan meliki olan oğluna, Kılıç Arslan'a tahta oturttu. Öncelikle kendisi biat etti ve oğullarının da kardeşlerine biat etmesini istedi¹¹⁰.

Sultan Mesud çok akıllı, adaletli, tedbirli, ileri görüşlü ve dindar bir hükümdardı. Rüknu'l-İslâm ve'l-müslimîn (Rüknüddin), Muizzü'd-dünyâ ve'd-dîn lakaplarıyla da anılan Sultan Mesud'un Kılıcarslan, Melikşah ve Dolat (Devlet) adlı üç oğlu, Halep Hükümdarı Nûreddin Mahmud Zengî, Dânişmendli Zünnûn, Dânişmendli Yağıbasan ve Bizans imparatorunun müslüman olan yeğeni Ioannes ile evli olan dört kızı vardı. Vefat tarihi 1155 ya da 1156'dır. Cenazesi Alâeddin Camii avlusundaki türbede defnedildi. Mesud'un türbesinin Amasya yakınında olduğu söylenirse de bu doğru değildir¹¹¹.

---

¹⁰⁹ Gül, **a.g.e.** s.54.

¹¹⁰ Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.441.

¹¹¹ Sümer, **Sultan I. Mesud**, s. 341.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

II. KILIÇ ARSLAN ZAMANI SELÇUKLU BİZANS İLİŞKİLERİ

3.1. Sultan II. Kılıç Arslan'ın Kardeşleriyle Mücadelesi ve İktidarını Güçlendirmesi

Anadolu Selçukluları sultanları arasında yeri farklı olan II. Kılıçarslan'ın Anadolu'daki Türk-İslam birliğini ilk kuran sultan olarak düşünülmesi, kabul edilmesi boşuna değildir.

II. Kılıç Arslan'ın doğum tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte 1113 yılında doğduğu kabul edilir. Babası sultan Mesud tarafından 1144 yılında, Elbistan Melikliği görevine getirilen Kılıç Arslan, Haçlılara karşı başarılı savaşlarda bulunmuş, hatta onların elinde bulunan Maraş, Göksün, Behisni ve Râban kent ve kalelerinin alındığı seferlerde hazır bulunmuştur¹¹². Sultan Mesud 1155 yılında seferden döndükten sonra öleceğini hissedince ülkeyi çocukları arasında bölüştürmüş, Kılıçarslan'ın tahta geçtiğini bildirmiş ve ilk önce de kendisi biat etmiştir¹¹³. Tahmin edileceği gibi kendisinin oğlunu, sultan olarak gördüğü ve itaat ettiği oğluna diğer oğullarının ve damatlarının da itaat etmesini istemiştir. Fakat Sultan Mesud'un ölümünden sonra hemen karışıklıklar başlamış ve Sultan II. Kılıçarslan'a karşı ittifak kurulmuştur. Bu aşamada Anadolu Selçuklu Devleti'nin sendelemesini bekleyen Bizans İmparatoru Manuel şartlara ve menfaatlerine göre davranmaktadır.

Kayseri'yi ele geçiren Yağıbasan çok sayıda Hristiyanı da hakimiyet alanına gönderdi. Bu durum karşısında karşı atağa geçen Kılıçaslan'a din adamları engel olup savaşı önlediler. Daha sonra Yağıbasan'ın Elbisatan'a saldırısı sonucu 70.000 kişiyi ülkesine götürmesini öğrenen Kılıçaslan ikinci kez saldırıya geçti. İki ordunun hazırlığı sırasında din adamları taraflar arasında anlaşma yapılmasını sağladılar¹¹⁴.

Sultan II. Kılıçarslan dönemindeki hadiselerle geçmeden evvel bir hususu belirtmekte fayda görüyoruz. Yukarıdaki sayfalarda yeri geldiğince dönemin kaynaklarından ve de en önemlilerinden kabul edilen Alexiad'dan alıntılar yaptık. Fakat mezkûr eserde II. Kılıçarslan

¹¹² Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.442.

¹¹³ Abdülkerim Özaydın, "Sultan Kılıç Arslan II", **TDİA**, C.25, 2002, s.399.

¹¹⁴ Özaydın, **a.g.e.** s.400.

dönemine dair bilgi bulunmamaktadır. Zira Alexiad yazarı Anna Kommena 1153'te, Sultan II. Kılıç Arslan tahta çıkmadan evvel ölmüştür¹¹⁵.

Babasının vefatından hemen önce tahtın sahibi olarak ilan edilmesi ve kendisine ülkenin diğer idarecilerinin tamamının biat etmesinin istenmesine rağmen neredeyse tam tersi oldu. Herkes “kendince sultan olmaya kalktı” ve Sultan II. Kılıçarslan’a zorluk çıkardılar. Danışmentlilerle yapılan savaşı II. Kılıçarslan kazanmıştı ama sorun bununla bitmiyordu.

Sultan II. Kılıçarslan, Ermeni prensi II. Thoros’un kardeşi Stephan’ın Maraş Beyi’nin bir Ermeni köyüne girmesini bahane ederek Maraş’a saldırıp şehri yağmalaması sebebiyle Ermeniler üzerine sefere çıktı¹¹⁶. Sultan II. Kılıçarslan karşısında aciz duruma düşen Stephan ve ağabeyi II. Thoros’un mesele hakkındaki kararı Petrus Kalesi’nin Selçuklu sultanına teslim edilmesi olmuştur. Akabinde antlaşma yapılmıştır¹¹⁷.

Sultan Mesud’un damatlarından olan Musul Atabegi Nureddin Mahmud kayınpederinin vefatı sonrasında kayınbiraderi Sultan II. Kılıçarslan’a itaat etmek yerine ona saldırı tercih etti. Nureddin Mahmud, II. Kılıçarslan’ın başka meselelerle uğraşmasını değerlendirip Ayıntab ve Raban’ı işgal etti. Fakat işler Nureddin Mahmud’un hesap ettiği gibi olmadı ve Sultan II. Kılıçarslan, Nureddin Mahmud’a bir mektup yollayıp en mantıklı olanı izah etti. Sultan II. Kılıçarslan’ın mektubunun içeriği kısaca şöyleydi: “İşgal ettiğin yerler bana ait olan yerlerdi. Buraları bana iade etmelisin. Zaten babam Sultan Mesud vefatından önce herkesin nerelere hükmedeceğini belirlemişti”. Kaynaklar Nureddin Mahmud’un bu mektubu karşılıksız bıraktığını yazar. Hatta Selçuklulara karşı bildiğini okuması üzerine Sultan II. Kılıçarslan, Nureddin Mahmud’a haddini bildirmek için sefere çıktı. Ayıntab’ı kuşatarak ele geçiren Sultan II. Kılıçarslan akabinde Raban’a yürüdü. Bu sırada Kudüs Kralı ve Antakya Prinkepsi’nin de aralarındaki anlaşmayı bozarak Nureddin’e saldırımları karşısında Musul Atabegi Sultan II. Kılıçarslan’dan özür dileyerek işgal ve ilhak ettiği yerleri iade etti. Akabinde, yani 1157 yılında Halep’e çekildi. Sultan II. Kılıçarslan, bu seferleri ve diplomasi becerisiyle çok büyük bir başarı ve güven kazandı¹¹⁸.

¹¹⁵ Anna, 1118’de babasının, 1123’de anasının ve 1137’de eşinin ölümünü gördükten sonra kendi küçük dünyasına kapandı; kendini okumaya, araştırmaya, yazmaya verdi. İşte Alexiad bu dönemde, yıllarca süren bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıktı. Anna, 1148’de, 65 yaşındayken bile bu yapıt üzerinde çalışıyordu. Hangi yıl tamamladı, kaç yaşındayken öldü, bilinmiyor. 1153’de öldüğü sanılıyor. Bkz. **Alexiad**, s.6. Alexiad isimli eser elbette dönemi anlamak bakımından es geçilemeyecek derecede önemlidir, bu şüphe götürmez. Ama bir şeyi daha ilave etmeliyiz ki Bilge Umar’ın çevirisi de bir o kadar değerlidir. Zira Umar’ın emeği/vukufiyeti çok net görülüyor.

¹¹⁶ Ayönü, **a.g.e.** s.64.

¹¹⁷ Osman Turan, “**Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan**”, **Türkler Ans.** C.6.2002, s.982.

¹¹⁸ Ayönü, **a.g.e.** s.64.

Sultan II. Kılıçarslan'ın Anadolu'daki bu başarıları sadece hemen yanı başındaki beyleri, melikleri rahatsız etmedi. Aynı zamanda hatta daha da fazlasıyla Bizans imparatorunu tedirgin ediyordu. Türkmenler devamlı suretle batıya doğru ilerliyor ve kendilerine yeni meralar, yerleşebilecekleri yerler arıyorlardı. Bunu yaparken de batıda bulunan Bizans yerleşimlerini rahatsız ediyorlardı. Bizans imparatoru elbette bu saldırıların farkındaydı ve rahatsızlığını Sultan II. Kılıçarslan'a iletliyordu. Sultan II. Kılıçarslan ise bu saldırıların kendisinin talimatıyla olmadığını ifade ediyordu. Hâlbuki sınırların gittikçe büyümesi, özellikle de batıdaki genişleme Sultan II. Kılıçarslan'ın işine geliyordu. Lakin zahiren de olsa bunun kendisinden bağımsız olduğunu ifade ediyordu. Bizans imparatoru Manuel'in bu süreçte tek uğraştığı sadece sınırlarındaki Türkmenler değildi. İtalya'da da kendisini uğraştıran meseleler vardı.

Sultan II. Kılıçarslan hemen yakınındaki tehlikelerle uğraşırken Bizans'tan gelecek tehlikelerden geçici de olsa emin olabilmek için İstanbul'a giderek Bizans İmparatoru ile antlaşma yaptı. Hatta Bizans'ın başkentinde üç ay kaldı. Kendisine ciddi bir saygı gösterildi. Yapılan antlaşma maddelerine göre Sultan II. Kılıçarslan'ın uygulaması gereken 4 maddede şöyle özetlenmiştir:

- 1- İmparatorun düşmanlarına karşı düşman olacak ve savaşacak, başka bir ifadeyle ondan gizli bir antlaşma yapmayacak¹¹⁹
- 2- Bizans'tan son yıllarda aldığı şehir ve kasabaları –özellikle Sivas ve civarındaki ele geçirilen yerleri¹²⁰ - iade edecek
- 3- Türkmenlerin sınır bölgesine yaptığı akınlara engel olacak
- 4- Gerektiğinde Bizans ordusunda savaşmak üzere askeri bir kuvvet gönderecek¹²¹
- 5- Bizans İmparatoru da bunların karşılığında Yağıbasan'a karşı Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'a yardım edecekti¹²².

Selçuklular ile Bizans'ın arasında savaş yapılmadığı günlerde zaten imzalanmış anlaşma gereğince iki devlet saldırmazlık çerçevesinde yaşayıp gidiyordu. Daha önce ifade edildiği üzere Bizans sınırlarında, özellikle Eskişehir yörelerinde, Türkmenlerin bir kesafeti söz konusuydu. Türkmenler Denizli, Kırkağaç, Bergama ve Edremit'e kadar Bizans topraklarını ele geçirmek için seferler düzenliyorlar ve de başarılı oluyorlardı. Bizans İmparatoru Manuel artık bu saldırılara karşılık vermenin zamanı geldiğini düşünerek harekete geçeceği

---

¹¹⁹ Gül, a.g.e. s.62.

¹²⁰ Gül, a.g.e. s.61.

¹²¹ Kaya, a.g.e. s. 50.

¹²² Bu maddeyi Alime Gül, İbnül Esir'den aktarmaktadır. Bkz. a.g.e.s.62.

öğrenilince Sultan II. Kılıçarslan, imparatora bir elçi heyeti göndermiştir¹²³. Sultan II. Kılıçarslan iyi bir asker olmasının yanında iyi bir diplomat olduğu için adeta bir satranç oyuncusu gibi taktikler uyguluyordu¹²⁴.

Fakat Bizans imparatoru diplomasiden vazgeçip ne olursa olsun savaşmayı tercih etmişti ve planların buna göre yapıyordu. Türkler tarafından Eskişehir ve civarında yıkılan kalelerin yapılması için uğraşan İmparator Manuel'e Selçuklular karşılık veriyordu. Bu esnada İmparator Manuel bizzat sefere çıkmadan önce 1175 senesinde Amasya ve Niksar'ı Mikhail Gabros kumandasında ele geçirme planı yaptı.

“Fakat Şahinşah, Eskişehir'den Amasya'ya doğru giderken, Sultan II. Kılıçarslan'ın kuvvetleri tarafından hücumu uğrayarak geri dönmek zorunda kaldı. Gabros ise Amasya'ya gidip mamafih Kılıç Arslan'ın yakınında bulunan kuvvetlerinden korkarak, geri çekildi”¹²⁵.

---

¹²³ Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.444.

¹²⁴ Özaydın, **a.g.e.** s.400-401.

¹²⁵ Turan, **Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan**, s.987.

3.2. Miryokefalon Savaşı (18 Eylül 1176)

Miryokefalon Zaferi, Türk tarihinde oldukça önemli bir yerdedir. Savaşın yapıldığı mekân konusu tarihçiler arasında tartışılmaktadır. Abdülhaluk Çay Miryokefalon Savaşı'nın yapıldığı yer hususunda “Karamıkbeli” işaret etmektedir.¹²⁶

İmparator Manuel 1176 ilkbaharında Fransız, Alman, İngiliz, Macar, Sırp, Gürcü, Kuman (Kıpçak) ve Peçenekler'in de yer aldığı büyük bir orduyla Anadolu'ya geçti. Ancak müttefiklerin gecikmesi yüzünden yaz aylarında yola çıkabildi¹²⁷.

Sultan II. Kılıçarslan'ı Bizans için artık ciddî bir tehlike olarak gören imparator Manuel, kendisine gönderilen elçi ile gelen barış antlaşmasının yenilenmesine sıcak bakmadı. İki taraf da birbirini nankörlükle itham ediyordu. Suçlamalar arasında Sultan II. Kılıçarslan'ın bir iddiası da Eskişehir ve Sublaion (Homa) istihkâmlarının yeniden inşasıydı¹²⁸.

İmparator Manuel, ilk olarak Basile Tzikandelos ve Mikhail Angelos adlı iki komutanı askerleriyle birlikte Türkmenler üzerine gönderdi. Ancak Bizans ordusunun harekâtını öğrenen Türkmenler bölgeyi boşaltarak geri çekildiler. Böylece Bizans Kırkağaç, Bergama ve Edremit bölgesini yeniden denetimi altına aldı. Ayrıca sık sık Türkmenlerin saldırısına uğrayan Denizli'de tahkim edilerek güvenlik altına alındı¹²⁹.

İmparator Manuel komutasındaki Bizans ordusu Denizli'den çıkıp Myriocephalon'un (Miryokefalon) bulunduğu dar ve sarp bir vadiye girdiler. Aslında bu tam da Türklerin istediği şeydi. Çünkü dar bir alanda sıkışıp kalacak Bizans ordusunu çeviklikleriyle ünlü olan Türkler cendereye alacaktı. Pusuya düşen Bizans ordusunu Türkler tarumar etmişlerdi. Osman Turan da çalışmasında yer vermiştir ok yağmuru altında yok olan düşman son derece büyük bir zayıflık vererek hezimete uğramıştır. Bizans ordusunun gerisinde kalan vadiye henüz girmemiş olan muharebe ağırlığı, sayısı 50.000 olan Türkmenler tarafından yağmalanmıştır ki 5.000 araba miktarındaki bu ağırlık kapsamında silah, mecevherat, erzak ve muharebe makinelerinden oluşmaktadır. Düşman tarafında çok fazla zayıflık olduğundan ortalık cesetlerden geçilmiyordu. İmparator Manuel Kılıçarslan'a barış teklifinde bulundu.¹³⁰

¹²⁶ Abdülhaluk Çay, **II. Kılıç Arslan**, (Türk Büyükleri Dizisi nr.35), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.1987, s.68.

¹²⁷ Lopadion'daki (Uluâbâd) ordugâhtan ayrıldıktan sonra güneye doğru inerek Balıkesir, Sardes, Alaşehir, Laodikeia (Denizli), Khonai (Honaz), Lampis (Dazkırı), Dinar, Sozopolis (Uluborlu) üzerinden Homa ve harabe halindeki Miryokefalon Kalesi'ne doğru ilerledi. Özaydın, **a.g.e.** s.401.

¹²⁸ O. Turan, **Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan**, s.987.

¹²⁹ Ayönü, **a.g.e.** s.81.

Bizans ilerledikçe Türkler tarafından yıpratma saldırılarına maruz kalıyordu. Anadolu Selçuklu kuvvetleri Bizans ordusunun geçebileceği yolları tutuyor ve onlara baskınlar düzenleyip yıpratmaya çalışıyordu. Bu amaçla ekinler ve otlar tahrip edildi, su kaynakları kirletildi. Bu yüzden çıkan hastalıklar sebebiyle pek çok Bizans askeri öldü. Sultan Kılıç Arslan imparatora bir defa daha barış teklifinde bulundu. Ancak İmparator Manuel kumandanlarının uyarısına rağmen savaşmakta ısrar etti. Özaydın, **a.g.e.** s.401.

¹³⁰ Turan, **a.g.e.** s.988.

Miryokefalon Savaşı hakkında yapılan bir araştırmada da belirtildiği gibi savaşın devam ettiği zamanda çıkan bir fırtına yüzünden göz gözü görmüyordu. Manuel'in birlikleri bir başarı elde edemeyince bu şekilde mahvolmaktansa herkes kendi başının çaresine baksın emrini vermiştir. Türklerin üzerine saldırmıştır. Ortalık cehenneme dönmüştür. Bu sırada oluşan bir Fırtına ile etrafı saran toz duman tabakası nedeniyle askerler kör karanlıkta savaşırken kimleri öldürdüklerini dahi görmeden kendi askerlerini de katletmiş olduklarını bilmiyorlardı öyle ki fırtına dindikten sonra ortaya çıkan tabloda etraf insan ve hayvan cesetleri ve yardım isteyen yaralılarla dolmuştu. Herkes kendi canının derdindeydi¹³¹.

18 Eylül 1176 sabahında Selçuklu ordusu yeniden hücum etti. Bizans askerleri ok yağmuru altında çaresiz kalmıştı. Konstantinos Angelos ile Konstantinos Makrodukas idaresindeki Bizans askerleri karşılık vermeye çalışsa da netice alamadılar. Artık Bizans ordusu için tüm çareler tükenmişti. Sultan Kılıçarslan'ın elçisi Emîr Gabras, Türk safları arasında dolaşarak savaşa ara verdirdi. Bunun sebebi olarak Sultan Kılıçarslan'ın imparator Manuel'den gelen barış talebini kabul etmesi gösterilmektedir. Selçuklu-Bizans antlaşmaları üzerine araştırma yapan A. Gül'ün eserinde belirttiğine göre Süryânî kaynaklarında da gece boyunca karşılıklı olarak devam eden barış görüşmeleri sonucunda antlaşmanın sağlandığı kaydedilmektedir¹³². Malazgirt'ten sonraki bu çok önemli zafer sonrasında artık Anadolu'nun Türklerin vatani olduğu kabul edilmiştir.

Miryokefalon (Myriokephalon) Savaşı'nın sonundaki antlaşmanın maddeleri o gün bile tartışmalara sebep olmuştur. Bu maddeler şöyledir:

1. Dorylaion ve Sublaion istihkâmları yıktırılacak,
2. Bizans imparatoru 100.000 dinar ve 100.000 dirhem savaş tazminatı ödeyecek,
3. İmparator Türk topraklarından ayrılincaya kadar bir Türk müfrezesi ona eşlik edecekti¹³³

Sultan II. Kılıçarslan'ın daha ağır şartlar içeren antlaşma imzalatmadığı için bazı Türklerin tepkisi oldukça sert olmuştur. Sultan II. Kılıçarslan, bu önemli zaferden sonra Müslüman hükümdarlara ve Alman İmparatoru II. Friedrich Barbarossa'ya fetihnameler göndermiştir. Sultan II. Kılıçarslan haklı olarak hem doğuda hem de batıda sarsılmaz bir itibar kazanmıştı. Adeta doğanın dengesinden bir kesit olan bu savaş sonunda Sultan II. Kılıçarslan itibarı

¹³¹ Ebru Altan, "Myriokephalon (Karamıkbeli) Savaşı'nın Anadolu Türk Tarihindeki Yeri", *Türkler Ans.* C.6, 2002, Ankara, s.1103.

¹³² Gül, **a.g.e.** s.65. Yine aynı eserde Süryânî kaynağı Ebû'l-Ferec 'den önemli satırlar nakledilmektedir: "Rumlar ümitlerini kestiler ve Türkler onlara hâkim oldular. Türkler dağ tepelerinden kayaları Rumların üzerine yuvarlıyor ve Rumlar ile atları arasında karışıklıklar vücuda getiriyorlardı. Bunun üzerine İmparator, geceleyin Sultana bir elçi gönderdi ve sulh istedi.

¹³³ Gül, **a.g.e.** s.67.

zirveye çıkarken İmparator Manuel'in itibarı ciddi bir şekilde zedelenmiştir. En önemli neticelerden birisi de İmparator Manuel'in bu seferi Bizans İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar Türklere karşı düzenlenen büyük çaplı son sefer oldu¹³⁴.

Manuel, antlaşma şartları ağır olmayan maddeleri yerine getirmekten uzak durdu ve neticesinde barıştan ziyade savaşın fitili ateşlenmiş oldu.

İmparator Manuel, 17-18 Eylül 1176'daki yenilginin akabinde antlaşmanın şartlarını yerine getirmediğini izah etmiştik. Uluborlu'nun doğusunda bulunan Sublaion kalesini yıktı ama Eskişehir'de bulunan kalelere dokunmadı. Sultan II. Kılıçarslan haklı olarak 1177'de güvendiği bir kumandanın emrine 24.000 kişilik bir ordu verdi ve Menderes vadisini tahrip etti. Fakat Selçuklu askerlerine dönerken Menderes suyu geçidinde Bizanslılar saldırıda bulundular. Geçici bir başarı kazandıysa da Türkleri durdurmaları mümkün olmadı. 1180'de İmparator öldü. Manuel'in ölümünden iki sene sonra Sultan Kılıçarslan Bizans topraklarına kapsamlı seferler düzenledi ve fetihler gerçekleştirdi. Uluborlu (Sozopolis) ve civarındaki kaleler fethedildi¹³⁵.

Vefatından önce ülkeyi oğulları arasında paylaştırdı ve yaşamının son günlerinde zor günler geçirdi. Oğullarının iktidar hırsıyla yaptıkları başlı başına bir ders niteliğindedir.

3.3.3. Gıyaseddin Keyhüsrev

Gıyaseddin Keyhüsrev, II. Kılıç Arslan'ın on bir oğlundan birisidir ve en küçüğüdür. Babası II. Kılıçarslan, kendisine Uluborlu ve Kütahya bölgelerini vermişti. Keyhüsrev, meliklik döneminde idaresi altındaki uç bölgesinde oturan Türkmenler ve ağabeyleri Muhyiddin Mesud ve Kutbüddin Melikşah ile birlikte Bizans İmparatorluğu'na 1189 yılında, Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa kumandasındaki Haçlı ordularına ise 1190 yılında ağır kayıplar verdirdi¹³⁶. Babasının vefatından sonra Konya'da sultan olarak tahta oturdu. Dönemin tarihçilerinden İbni Bibi Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahta oturmasının ahitnameler ve mektuplarla duyurulmasından sonra halkın Gıyaseddin Keyhüsrev'in huzuruna geldiğini, kulluk ve bağlılık eşiğini öptüklerini yazmaktadır¹³⁷.

¹³⁴ Ayönü, a.g.e. s.91.

¹³⁵ O. Turan, a.g.e. s.991.

¹³⁶ Ali Sevim, "Gıyaseddin Keyhusrev", TDİA, C.25, 2002, s.347.

¹³⁷ İbni Bibi, *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye (Selçuk-name)*, C.1, Haz. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür ve Turizm Bak. Yay. 1996, Ankara, s.53.

Fakat kardeşler arasındaki taht kavgasından dolayı ülkenin huzuru çoğu zaman kaçırıyordu. İbni Bibi'nin eserinden II. Kılıç Arslan'ın hangi oğluna hangi bölgelerin idaresinin verildiği şu şekilde kaydedilmektedir;¹³⁸

1- Kutbeddin Melikşah'a Sivas ve Aksaray,

2- Rükneddin Süleymanşah'a Tokat ve havalisi,

3-Muhiddin Mesud'a Ankara merkez olmak üzere Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir,

4- Nureddin Mahmud'a (Sultanşah) Kayseri ve çevresindeki bölgeler,

5- Muğiseddin Tuğrulşah'a Elbistan,

6- Muizzeddin Kayserşah'a Malatya,

7- Nasıreddin Berkyarukşah'a Niksar ve Koyluhisar,

8- Nizameddin Argunşah'a Amasya,

9- Sancarşah'a Ereğli,

10- Arslanşah'a Niğde,

11- Gıyaseddin Keyhüsrev'e Uluborlu merkez olmak üzere Kütahya'ya kadar olan kısım

Gıyaseddin Keyhüsrev, saltanat mücadelelerinden dolayı tahttan indirilmiş ama mücadelesine devam etmiştir. İkinci defa tahta çıkmayı başarmıştır.

Kardeşlerinden Tokat Meliki Rükneddin Süleyman Şah,saltanat hırsıyla kardeşlerine karşı muvaffak oldu ve kalabalık bir orduylaGıyaseddin Keyhüsrev'in bulunduğu payitahti, Konya'yı muhasara etti. Savaşmanın kendi açısından fayda vermeyeceğini gören Keyhüsrev tahttan feragat edeceğini ama canına hanel gelmemesi ve kendisinin istediği yere gitmesine izin verilmesi şartıyla kardeşi II. Rükneddin Süleyman Şah'a 1196 yılında tahtını bıraktı¹³⁹.

Gıyaseddin Keyhüsrev, kendisine yapılan bu saldırıyı unutup inzivaya çekilmek yerine mücadele etti ve öncelikleSelçuklulara tâbi Ermeni Leon'un prenslik merkezi Kozan'a gitti. Akabinde Elbistan ve Malatya'da hüküm süren kardeşlerinin yanında (Tuğrul Şah ve Kayser Şah)bir müddet kaldıktan sonra Halep'e (orada Eyyûbî Hükümdarı el-Melikü'l-Âdil hüküm sürmekteydi) yanına gitti. Burada da umduğunu bulamadı ve Diyarbakır'da ve Ahlatşahlar'dan Balaban'ın yanında kaldı. Destek konusunda işler umduğu gibi gitmeyinceTrabzon'a geçerek deniz yoluyla İstanbul'a giderek Bizans'a sığındı. İmparator III.

¹³⁸ İbni Bibi, a.g.e. s.41.

¹³⁹ Sevim, a.g.e, s.348.

Aleksios, onu Bizans'ın ileri gelen devlet adamlarından Manuel Mavrozomes'in kızı ile evlendirdi¹⁴⁰.

Gıyaseddin Keyhüsrev, Bizans topraklarında bunları yaşarken tahtı zorla ele geçiren kardeşi II. Rükneddin Süleyman Şah 1204'te vefat etmişti. Tahta küçük yaştaki oğlu III. Kılıç Arslan geçirildi. Selçuklu Emîri Mübârizüddin Ertokuş ile Selçukluların hizmetine girmiş olan Dânişmendli emîrleri Muzafferüddin Mahmud, Zahîrüddin İli ve Bedreddin Yusuf bu uygulamaya rıza göstermediler ve Hâcib Zekerîyya'ya Gıyaseddin Keyhüsrev'e tahta geçmesini istediklerini iletmesi için vazife verdiler. Bunun üzerine Gıyaseddin Keyhüsrev Konya'yı kuşattıysa da başarılı olamadı ve bunun üzerine Iğın'a çekildi. Bu neticenin üzerine babası II. Kılıç Arslan'ın çok önem verdiği, imar ve ihya ettiği Aksaraylılar Gıyaseddin Keyhüsrev'i Aksaray'a davet ettiler. Aksaraylıların amacı bu krizi fırsata çevirip şehirlerini başkent yaptırmaktı ama Konyalılar payitahtın kendi şehirlerinde kalması için ivedi davranarak Konya'da Keyhüsrev adına hutbe okuttular ve ikinci defa tahta çıkması için Konya'ya davet ettiler. Keyhüsrev bu davete icabet ederek 1205 yılında ikinci defa Anadolu Selçuklu Devleti'nin sultan olarak tahta oturdu¹⁴¹.

Yukarıda da izah ettiğimiz gibi Gıyaseddin Keyhüsrev iki defa tahta çıkmıştır. İlk saltanatında ve özellikle ilk yıllarda Bizans ile savaşçı bir politikayı tercih etmedi. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kardeşleri de kendi hâkimiyet alanlarına odaklandıklarından genel itibariyle bir sükûnet hâkimdi. Bu sakinliği bozan iki Arap atı olmuştu. 1196 yılında Gıyaseddin Keyhüsrev'in Mısır hükümdarı el-Aziz'in (1193-1198) İskenderiye şehrinden İmparator III. Aleksios Komnenos'a hediye olarak gönderdiği iki Arap atını yanında alıkoyması ile başlayan olaylar kısa sürede büyüdü ve savaşa sebep oldu. Sultan'ın emri ile alıkonulan bu atlar koşturulunca atlardan birisi dizinden sakatlandı. Gıyaseddin Keyhüsrev bu hadiseden sonra İmparatora elçi göndererek atlardan birisinin sakatlandığını diğer sağlam atı da göndermeyeceğini özürle birlikte iletmesini söyledi ama hadise umulmadık şekilde büyüdü. İmparator özrü de kabul etmedi. III. Aleksios, Gıyaseddin Keyhüsrev'in atlara el koymasına mukabelede bulunarak Konya'dan gelen Selçuklu tüccarlarının hapse atılması ve mallarına el konulması emrini verdi. Tüccarların satılık malları ve yük hayvanları ise etraftakiler tarafından yağmalandı¹⁴². Dülloya dönüşen olaylarda Gıyaseddin Keyhüsrev fethettiği Bizans topraklarındaki Hristiyan vatandaşlara çok iyi davrandı.

---

¹⁴⁰ Sevim, a.g.e. 348.

¹⁴¹ Sevim, a.g.e. s.348.

¹⁴² Ayönü, a.g.e. s.105-106.

III. Aleksios Konya – İstanbul ticaret kervanlarını ele geçirip Selçuklu tüccarlarını hapse attırınca Gıyaseddin Keyhüsrev de karşı atağa geçmiştir. Menderes nehrine kadar ilerleyip o toprakları ele geçirmiştir. Ele geçirdiği Bizanslı Hristiyan halkına da esir muamelesi yapmayıp onları Akşehir’e yerleştirip yararlı olmalarını sağlamak için tohumluk, tarım aletleri ve toprak vererek çalışmalarını sağladı. Beş yıl boyunca vergiden muaf kaldılar. Sultanın bu politikası çok işe yaradı çünkü Bizans’la anlaşma yapıldığında Hristiyan halk dönmek istemedi. 1196 yılında Bizans kendi egemenliği altındaki şehirlerden göç vermiş oldu”¹⁴³.

Gıyaseddin Keyhüsrev’in hayatıyla alakalı verdiğimiz kısa bilgilendirmede de ifade etmeye çalıştığımız gibi ilk saltanatı 1192-1195 arasındır. 1205 yılında yeniden tahta geçmiştir. 1211’e kadar saltanat sürmüştür. İlk saltanatını ağabeyine bırakmak zorunda kalan Gıyaseddin Keyhüsrev, payitaht Konya’dan ayrılırken önce Ladik’e uğramıştı. Ama burada sabık sultana ve adamlarına çok kötü davrandılar. İbni Bibi’nin eserinde de belirtildiği üzere bu kötü hadiseyi Gıyaseddin Keyhüsrev ağabeyi Rükneddin Süleyman Şah’a mektupla bildirdi. Bu kötü hadiseyi öğrenince kardeşi Gıyaseddin Keyhüsrev’e kötülük yapanların haddinin bildirilmesi için talimat verdi¹⁴⁴.

1205 yılına kadar tahttan uzak kalan hatta memleketine hasretle yaşayan Gıyaseddin Keyhüsrev oldukça hareketli, renkli yılların ardından ikinci defa tahta çıktığında tarih 1205’in Şubat’ıydı¹⁴⁵. Rükneddin Süleyman Şah’ın ölümünden sonra yerine geçen III. Kılıç Arslan’a yani yeğenine iyi davranan Gıyaseddin Keyhüsrev ikinci saltanatında da devletin ve milletin menfaatine gayretler gösteren bir Sultan olmuştur.

Gıyaseddin Keyhüsrev’in daha Selçuklu topraklarında olmadığı, kayınpederinin köşkünde ikamet ettiği dönemde, 1204 Nisan’ında IV. Haçlı Seferi gerçekleşti ve çok korunaklı olduğunu düşündükleri İstanbul yağmalandı.

Üç gün devam eden yağma, yakma sadece maddi değil manevi bakımdan da Bizans’ı mahvetmiştir. Flandre Kontu Baudouin Aya Sofya’da İstanbul’da kurulan Latin Devleti’nin imparatoru sıfatıyla taç giydi. Venedikli Tommaso Morosini ise patrik seçildi¹⁴⁶.

1211 Haziran’ında Bizans’la yapılan bir savaş sonrasında Selçuklu askerleri yağmalamaya dalmışken sultanlarını yalnız bırakmışlardı. Bunu fark eden Rum askerlerden birisi Gıyaseddin Keyhüsrev’i şehit etmiştir¹⁴⁷.

¹⁴³ Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.448.

¹⁴⁴ İbni Bibi, **a.g.e.** s.56.

¹⁴⁵ Ayönü, **a.g.e.** s.119.

¹⁴⁶ Ayönü, **a.g.e.** s. 121.

¹⁴⁷ Sevim, **a.g.e.** s.349.

IV. BÖLÜM:

II. SÜLEYMAN ŞAH VE GİYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİ SELÇUKLU BİZANS İLİŞKİLERİ

4.1. II. Süleyman Şah'ın İktidara Gelişi ve Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri

Sultan II. Kılıç Arslan'ın oğullarından olan Süleyman Şah diğer kardeşlerine kıyasla daha hareketli ve daha renklidir. Şiire¹⁴⁸, bilime, sanata ilgilidir¹⁴⁹. Babasının vefatından önce bölüştürülen ülkenin meliklerinden olan II. Süleyman Şah fetih hareketlerine önem vermiştir. Bizans'la mücadele ederek Anadolu Selçuklu topraklarını genişletmeyi başarmıştır. Tokat'ın kuzeyine ve civarına gerçekleştirilen fetihler Samsun'a kadar başarılı olmuştur. Sonrasında ise gözünü payitahta, Konya'ya dikti. Tahtta oturan küçük kardeşi Gıyaseddin Keyhüsrev'e ve ailesine dokunmayacağına (zarar vermeyeceğine) dair söz verdi ve kuşatma sonrasında 3 Ekim 1196'da saltanatı başladı¹⁵⁰.

Süleyman şahın cülüsü tüm komşu devlet ve eyaletlere bildirildi. Halife Nasır-Lidinillah saltanat menşuru olan çetr ve sancak göndererek hakimiyetini de onaylamış oldu. Anadolu Selçuklu birliğini sağlama yolunda çabalayan Süleyman Şah ilk olarak Niksar'ı kardeşi Melik Berkyaruk'tan, Amasya'yı da Melik Arslanşah'ın elinden aldı. Aldı. Bu arada Elbistan Meliki Tuğrul Şah ona bağlılığını bildirdi"¹⁵¹.

---

¹⁴⁸ Kardeşlerinden olan ve Sivas, Aksaray meliki Kutbettin Melik Şah'la arası açıkken yazdığı şiir şöyledir:

*Ey Kutup! Felek gibi senden baş çekmem
Seni bir nokta gibi daireye çekmeyince
Vücudumun derileri omzumdan çıksın
Başının kâsesinden perçemini çekmezsem*

Bkz. Abdullah Kaya, **a.g.e.** s. 69.

Şairliği, edebiyat, felsefe ve hat sanatındaki bilgisi ve becerisiyle tanınan Süleyman Şah şiir üzerine yapılan tartışmalarda doğru fikirler ileri sürerdi. Onun felsefecileri desteklediği ve onlara büyük bağışlar yaptığı söylenir. Bu sebeple ulemâ tarafından tenkit edilmiş, hatta inancı bozuk olmakla, din ve şeriata karşı ilgisizlikle suçlanmıştır. Bkz. Selim Kaya, "Süleyman Şah II", **TDİA**, C.38, 201, s.108.

¹⁴⁹ Selim Kaya, **a.g.e.** s.105.

¹⁵⁰ Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.449.

¹⁵¹ Kaya, **a.g.e.** s.70.

Anadolu’da siyasi birliği sağlamak için çok çalıştığını yazan kaynaklar Süleyman Şah’ın bu konudaki becerilerinden ve samimiyetinden söz etmektedir¹⁵². Süleyman Şah’ın yaptığı en önemli işi bölünmüş, parçalanmış ülkeyi birleştirmesidir.

Süleyman Şah’ın, saltanat mücadelesi başta olmak üzere kardeşleriyle olan mücadelesini fırsat bilen ve bunu en iyi şekilde kullanmak isteyen Bizans İmparatoru III. Aleksios Angelos, Frangopulos lakaplı Konstantinos kumandasındaki bir filoyu Karadeniz’de yük gemilerine baskınlar yapması için vazifelendirdi.

İmzalanan bu anlaşmaya göre,Bizans İmparatoru yıllık verginin yanında gasp ettikleri mallarında bedelini ödemeyi kabul etti. Bununla birlikte iki devletin siyasi ilişkileri yeniden başlamış oldu¹⁵³.

Fakat bu antlaşmadan çok kısa bir süre sonra Bizans İmparatoru III. Aleksios, Süleyman Şah ile yaptığı antlaşmayı bir türlü kabullenemeyip onu öldürtmeye karar verdi.

II.Aleksios Süleymanşah’ı öldürmek istiyordu bunun için bir Haşhaşı ile anlaşıp ona büyük hediyeler vaad etmişti. Kırmızı mürekkeple yazılmış olan bir mektubu Haşhaşıye verip Süleymanşah’a göndermişti. Ama Haşhaşı üzerindeki mektupla yakalanıp suikastte başarısız olunca her şeyi itiraf etmiş ve Bizans ile yapılan anlaşma da bozulmuştur¹⁵⁴.

Bunun üzerine Süleyman Şah, Bizans sınırındaki şehirlere akınlar düzenledi. III. Aleksios’a karşı ayaklanan Komnenoslar sülâlesine mensup Mikhail’e askerî yardımda bulundu¹⁵⁵. Niyeti bozuk olan ve diplomasiye göre davranmayan İmparator III. Aleksios yüzünden Bizans toprakları yeniden Anadolu Selçuklu Türklerinin saldırılarını görmek zorunda kalmıştır. Alime Gül’ün tespitlerine göre Milas bölgesinde zuhura gelen Mikhail Angelos isyanı, Bizans’ın imparatoruna had bildirmek isteyen Süleymanşah’ın işine gelmiştir.Süleymanşah Menderes hattındaki Bizans şehirlerini ele geçirdi¹⁵⁶

---

¹⁵² İbni Bibi, **a.g.e.** s.77.

¹⁵³ Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.449.

¹⁵⁴ Gül, **a.g.e.** s. 74.

¹⁵⁵ Kaya, **a.g.e.** s.104.

¹⁵⁶ Gül, **a.g.e.** s.74.

4.2. İzzeddin Keykavus'un İktidara Gelişi ve Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri

Gıyaseddin Keyhüsrev'in büyük oğlu olan İzzeddin Keykavus'un doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 1180'dir. Yukarıda da izah etmeye çalıştığımız gibi Gıyaseddin Keyhüsrev 1196 yılında ağabeyi II. Rükneddin Süleyman'a tahtı mecburen bıraktığında ülkeyi terk ederek Bizans'a sığınmıştı. Yanında iki oğlu (Keykâvus ile Keykubad) da bulunuyordu. II. Süleyman Şah'ın ölümü üzerine taraftarlarının davet ve desteğiyle 1205 yılında yeniden Selçuklu tahtına oturan I. Keyhüsrev, Keykâvus'u melik unvanıyla Malatya'ya gönderdi. Onunla birlikte Malatya'ya giden babasının hocası Mecdüddin İshak idarî işler başta olmak üzere pek çok konuda yanında oldu¹⁵⁷.

Kardeşi Alaeddin Keykubad daha önce pek çok melikin yaptığı gibi saltanat iddiasıyla savaş açıtıysa da başarılı olamadı ve Ankara kalesine sığındı. Ağabeyi Keykavus'un saldırısı karşısında dayanma gücünü kaybederek teslim oldu ve Malatya yakınlarındaki Minşar kalesine hapsedildi. Sultan Keykavus, kardeşini öldürtmek istediye de hocası olan Mecdüddin İshak buna engel oldu¹⁵⁸.

1220'de vefat eden I. Keykâvus, dokuz yıllık saltanatında çok önemli işlere imza atmıştır. Karadeniz'in en önemli ticaret limanı Sinop'un fethedilmesi, güneyin aynı önemdeki limanı Antalya'nın geri alınması, Ermeni ve Trabzon krallıklarının vergiye bağlanması gibi icraatları Anadolu Selçuklu Devleti'nin gücünü ve itibarını arttırmıştır¹⁵⁹.

I. İzzeddin Keykavus'un payitaht Konya'ya gelip tahtına oturması sonrasında ilk olarak İznik İmparatorluğu ilişki kurmak istemiştir. 1211 yılında Antiokheia yakınındaki savaşta yenilirken bir anda her şey tersine dönmüş ve Selçuklu Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in şehit edilmesi sonrasında galip gelen taraf imparatorluk olsa da bir zafer olarak faydasını göremediler. I. Theodoros Laskaris, yeni Selçuklu Sultanı I. Keykavus'un ilk fırsatta babasının intikamını alacağını düşüncesiyle barış yapmak niyetiyle hareket etti¹⁶⁰. Buradaki asıl amacı doğudan gelecek tehlikeden emin olduktan sonra batıdaki büyük tehlikeyi, Latinlerden gelecek belaya madden ve manen hazır olmaktır.

¹⁵⁷ Faruk Sümer, "Keykâvus I", TDİA, C.25, 2002, s.352.

¹⁵⁸ Sevim-Merçil, a.g.e. s.456.

¹⁵⁹ Sümer, a.g.e. 353.

¹⁶⁰ Ayönü, a.g.e. s.148; Benzer ifadeleri Alime Gül çalışmasında da okuyoruz. Bkz. s.79.

İznik imparatorunun haklı olarak çekindiği mesele İzzeddin Keykâvus'un babasının şehadetinden dolayı tedirginlikti. Gıyaseddin Keyhüsrev'in öldürüldüğü savaşta esir düşmüş olan Emîr Seyfeddin Ayaba'nın Anadolu Selçuklu Devleti'ne hediyelerle gönderilmesinin sebebi yara almış diplomasiyi yeniden başlatabilir ümididir.

Laskaris, 1212 yılında Seyfeddin Ayaba'yı elçilik heyetinin yanına katarak kıymetli hediyelerle birlikte payitaht Konya'ya göndermiştir. Seyfeddin Ayaba esareti müddetince kötü muamele görmediğinden iki devlet arasında tesis edilmeye çalışılan barış için çabalamıştır¹⁶¹. Faruk Sümer'in değerlendirmelerinden bu girişimlerin başarılı olduğuna dair çıkarımlarda bulunabiliyoruz. Zira babasının na'sının getirilmesi için aynı emir, yani Seyfeddin Ayaba vazifelendirilmiştir.

İzzeddin Keykavus barış teklifini kabul ettikten sonra, Emir Seyfettin Ayaba'ya görev verip bu bilgiyi ulaştırması ve babasının na'sını getirmesi için İznik'e gönderdi. Theodoros Laskaris ile görüşmesini yaptıktan sonra Alaşehir mezarlığından Gıyaseddin Keyhsrev'in na'sını da alıp dönmüştür.¹⁶²

4.3. Alaeddin Keykubad'ın İktidara Gelişi ve Dönemi Selçuklu-Bizans İlişkileri

Anadolu Selçuklu Devleti'nin en önemli sultanlarından olan Sultan Alaeddin Keykubad, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğludur. Net olmamakla birlikte 1190'da doğduğu kabul edilmektedir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev, 1196 yılında kardeşi Rükneddin Süleyman'a saltanatı terk etmek zorunda bırakılmıştı. Gıyaseddin Keyhüsrev, ülkenin farklı yerlerindeki ziyaretleri sonrasında Bizans'a sığınmak zorunda kaldığında yanında oğulları Alaeddin Keykubad ve Keykavus da bulunuyordu. I. Gıyaseddin Keyhüsrev 1205 yılında ikinci defa tahta geçti. İlk işlerden olarak yaptıklarından birisi de oğluKeykubad'ı Tokat'a melik tayiniydi. Alaeddin Keykubad, meliklik döneminde bastırdığı paralarda “el-Melikü'l-Mansûr Alâüddevle ve'd-dîn Nâsıru Emîri'l-Mü'minîn” unvan ve lakabını kullanmıştır¹⁶³.

Alaeddin Keykubad'ın hayatında önemli dönüm noktalarından birisi Mecdüddin İshak'ın Keykavus'a müdahalesidir. Zira Keykavus kendisine bayrak açan kardeşi Alaeddin Keykubad'ı öldürmek istemiş ama babasının ve kendisinin hocası Mecdüddin İshak bu

¹⁶¹ Gül, a.g.e. s.79.

¹⁶² Sümer, a.g.e. s. 353.

¹⁶³ Faruk Sümer, “Alaeddin Keykubad I”, TDİA, C. 25, 2002, s.358.

kararın uygulanmasına engel olmuştur¹⁶⁴. Keykavus'un ölümünden sonra Sivas'ta sultan ilan edilmiştir¹⁶⁵.

Yaptığı ilk işlerden birisi Keykavus döneminde Eyyubilerle gerginleşen ilişkileri düzeltmek oldu. Melik Eşref'e gönderilen elçinin diğer vazifesi de Alaeddin Keykubad'ın saltanatını duyurmak olmuştur¹⁶⁶.

Yaklaşmakta olan Moğol tehlikesinin farkındaydı ve şehirlerin savunma sistemlerini güçlendirdi. Alanya'yı fethetti. Şehri sultana teslim eden Kyr Vart'ın kızı ile evlendi. Bu arada halen tartışmalı bir kararla önemli devlet adamlarını öldürttü. Ki bu kararın yanlış olduğunun 1243 Köseadağ Savaşı'nın kaybedilmesinde etkili olduğu bazı kaynaklarda belirtilir¹⁶⁷.

Alaeddin Keykubad döneminde İznik İmparatorluğu ile ilişkiler daha çok barış zemininde olmuştur. Alaeddin Keykubad'ın saltanatının başlangıcından iki yıl sonra İznik İmparatorluğu'nda da imparator değişmişti. I. Theodoros Laskaris'in ölümünün ardından damadı III. Ioannes Vatatzes 1222'de tahta geçmiş ve 1254'e kadar imparator olarak tarihte yerini almıştır¹⁶⁸. Kaynaklarda bu dönemde Selçuklu ile Bizans (İznik İmparatorluğu) arasında yapılan savaştan bahisler yoktur. Bunun sebebi saldırmazlık antlaşması filan değildir. Anadolu Selçuklu Devleti daha çok doğudan gelen tehditlerle uğraşırken İznik İmparatorluğu da batıdan gelen tehlikelerle uğraşmak zorunda olduğundan Selçuklu-Bizans (İznik İmparatorluğu) arasında ufak tefek çatışmalar haricinde savaşımlara rastlanılmaz.

17 yıldan fazla saltanat süren, çeşitli kaynaklarda Büyük Sultan olarak anılan Alaeddin Keykubad'ın en önemli özelliklerinden birisi iktisadî terakki için yaptıklarıdır. Ali Sevim ve Erdoğan Merçil'in birlikte yazdıkları eserde Alaeddin Keykubad hakkındaki değerlendirmeler o'nun özellikle iktisadi bakımdan ne kadar önemli işler yaptığının altını çizmektedirler.

---

¹⁶⁴ Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.446., O. Turan, **Selçuklular zamanında Türkiye**, s.

¹⁶⁵ Daha sonra muhteşem törenlerle Konya'da yeniden tahta oturdu. Halife Nâsır-Lidînillâh Şehâbeddin es-Sühreverdî ile menşur, hil'at, çetr ve diğer saltanat âlâmetlerini göndererek hükümdarlığını tasdik etti. Sümer, **a.g.e.** s.358.

¹⁶⁶ Emine Uyumaz, **"Sultan 1. Alaeddin Keykubad Zamanında (1220 - 1237) Türkiye Selçuklu Devletinin Elçilik İlişkileri"**, **Tarih Dergisi**, S.39, 2004, s.,56.

¹⁶⁷ sadakatinden şüphe ettiği Beylerbeyi Seyfeddin Ayaba, Mübârizüddin Behram Şah, Niğde subaşı Zeynüddin Başara ve daha önce Malatya subaşı olan Bahâeddin Kutluca gibi değerli emirleri öldürttü. Sultanın bu emirleri ortadan kaldırması devleti zayıflatmış, bu durum, Selçuklu ordusunun 1243 yılında Köseadağ'da ağır bir bozguna uğramasına sebep olmuştur. Keykubad bir ara onlara mensup olan bazı emirleri de sürgüne gönderdiyse de daha sonra affetti. Sümer, **a.g.e.** s.358.

¹⁶⁸ Ayönü, **a.g.e.** s.159.

Alaeddin Keykubad döneminde Anadolu'nun neredeyse her yeri mimarî eserlerle donatılmıştır. Camiler, medreseler, kervansaraylar ve daha nice eserler Anadolu'nun pek çok şehrini adeta açık hava müzesine çevirmiştir.

Alaeddin Keykubad, 1237'de Ramazan Bayramı'nda verdiği ziyafette av etinden zehirlenerek vefat etmiştir¹⁶⁹.

Dönemin kaynaklarından olan Kerimüddin Mahmud Aksarayî'nin "Müsameretü'l-Ahbar"ında Sultan Alaeddin Keykubad'ın kişiliği için "*iyi huylu, isabetli görüş ve tedbir sahibi birisiydi. Ülkeyi adalet ve insafla donattı*" der. Yine Aksarayî "*Dünyanın her yerinde onun hayır eserleri, zamanın sayfaları üzerinde güneş ışığından daha parlak olarak kalmıştır*" derken de haklı olarak Sultan Alaeddin Keykubad dönemindeki ülkenin mamur edilmesine atıfta bulunmuştur¹⁷⁰.

Selçuklular dönemi araştırmacılarından Osman Turan, Alaeddin Keykubad için "Türkiye Selçuklu sultanlarının en büyüklerindendir. Onun saltanatı Anadolu'nun en ihtişamlı ve mesut devrini teşkil eder" demektedir¹⁷¹.

---

¹⁶⁹ Meşhed ovasında topladığı ordusuna Ramazan bayramı dolayısıyla geçit resmi yaptırdıktan başka, ilerigelen devlet adamları ve yabancı ülke elçileri için büyük bir şölen düzenledi. Bu sırada da küçük oğlu İzzeddin Kılıç Arslan'ı kendisine veliaht yaptığını açıklayıp, hil'at giydirdi ve bütün Selçuklu devlet adamlarına bunu kabul etmeleri için ant içirdi. Fakat sultan, bu şölen sırasında, yediği kuş etinden zehirlenerek 30 Mayıs 1237'de hayata gözlerini yumdu. Sevim-Merçil, **a.g.e.** s.466.

¹⁷⁰ Kerimüddin Mahmud Aksarayî, **Müsameretü'l-Ahbar**, çev. Mürsel Öztürk, TTK Yay. 2000, s. 25.

¹⁷¹ O. Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s. 347.

SONUÇ

Selçuklular, Oğuzların Kınık boyuna mensupturlar ve Selçuk Bey'den dolayı Selçuklular olarak anılırlar. Türk Devletleri içerisinde müstesna bir konumda olan Selçuklular Anadolu'ya Türk-İslam medeniyetinin mührünü vurmuşlardır. Osman Turan'ın da belirttiği gibi Türklerin İslam dünyasına hâkim olmalarına ve yayılmalarına, İslam medeniyeti ve kavimleri tarihinde yeni bir devir açmalarında Selçuklular çok önemlidir. Selçuk'un oğlu Mikail'in neslinden gelen Büyük Selçuklular ile Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları birinci kolu, Selçuk'un büyük oğlu Arslan Yabgu'nun torunları tarafından kurulan Türkiye Selçukluları da ikinci kolu teşkil eder.

Bugün Anadolu'nun neredeyse tamamında Türkiye Selçuklularının imzalarını görmek mümkündür. Türkiye'yi mimarî eserlerle donatan Selçuklu sultanları, devlet adamları, hayırseverlerin yaptırdıkları şifahaneler, hanlar, kervansaraylar, camiler, mescitler, çeşmeler ve daha nice eserler Anadolu'nun Türkleşmesindeki kanıtlardır.

Anadolu'da Türkiye Selçuklularının iktisadi tarihi çok zengindir. İpek yolu üzerinde yapılmış olan kervansarayların pek çoğu günümüze gelebilmiş mimari ve iktisadi şaheserlerdir. Selçuklu ülkesindeki ticaret ehli için sığınma, dinlenme yerleri olan kervansaraylarda sigortalı oluyorlardı. Olurda mallarının, hayvanlarının başına bir iş gelirse devlet bunun tazmini için çalıştığı gibi zarara sebep olanların üzerine seferler düzenliyordu.

Selçukluların pek çok devletle münasebeti vardı. Sınır komşuluğundan ziyade güç paylaşımında defalarca karşı karşıya geldiği Bizans'ın tarihi de Anadolu tarihinde görmezden gelinemeyecek düzeydedir. Hatta Anadolu tarihi, Ortaçağ Türkiye ve Dünya tarihi değerlendirmelerinde muhakkak müracaat edilmesi gereken Bizans Devleti tarihi iyi bilinmelidir.

Bizans da Doğu Roma olarak adlandırılmakla birlikte Roma'dan ayrı müstakil değerlendirilmesi gerektiğine inanılan bir devlettir. Selçuklar için Selçuk Bey ne ise Bizans Devleti'nin kurucusu olarak Büyük Konstantinos da Bizans için odur denilebilir.

Selçuklular İslam dini için ne kadar çok fazla mücadele ettiyse Bizans'da Hristiyanlık için o kadar hizmet etmiştir denilebilir. Çünkü Hristiyanlığın yayılmaya başladığı zamanlarda en

çok muhalefet edenlerin başında Roma Devleti görülür. Hristiyanlar inançlarını yaşayabilmek adına Anadolu'nun ortasına gelmişler ve uzun bir süre huzur içinde yaşamışlardır. Bizans'ın ve Selçuklunun ortak toprağı olan Anadolu'nun önemi de göz ardı edilemeyecek kadar aşikârdır. İki devletin savaşında da barışında da mekân Anadolu'dur.

Ortaçağın bu önemli iki devletinin münasebetlerinin iyi incelenmesi, doğru ve yansız bir şekilde yorumlanması gerekir. Selçuklular ile Bizans arasındaki münasebetler 1040 tarihiyle başlatılabilir. Zira 1040'ta Gaznelileri Dandakan Savaşı'nda mağlup eden Selçuklular Bizans'ın yeni muhatabıydı. Sonraki yıllarda savaşlar ve antlaşmalar yaşandı.

Hasankale Zaferi sonrasındaki antlaşma ilk Selçuklu-Bizans antlaşmasıdır ve Selçuklu Devleti'nin Bizans İmparatorluğu tarafından resmen tanınması anlamına gelir. Bu yüzden Selçuklu diplomasi tarihi bakımından oldukça önemlidir.

Malazgirt Muharebesi Türk ve Dünya tarihinin dönüm noktalarından birini oluşturur. Bu zafer sonunda, Bizanslıların bütün maddî imkânlarını kullanarak hazırladıkları büyük ordu dağıldığından daha sonraki yıllarda Türkler önemli bir direnişle karşılaşmadan Anadolu içlerine akarak kısa zamanda Ege ve Marmara kıyılarına kadar ilerlemişlerdir. Bu ilerleyişin devamında istilâ ve yağma amacı taşımadan fethettikleri toprakları vatan edininip Saltuklu, Mengüçüklü, Dânişmendli, Dilmaçoğulları, Ahlatşahlar, Yinaloğulları, Çubukoğulları ve Artuklu devletlerini kurmuşlardır.

Malazgirt Zaferi sonrasında Bizans'ın başka bir ifadeyle Batı'nın Türklere bakışı değişti. Kendileri açısından çok büyük bir tehlike olarak gördükleri Türkleri Anadolu'dan uzaklaştırmak, kalıcı olmalarını engellemek asıl gayeleri olmuştur.

Anadolu ya da Türkiye Selçukluları döneminde Bizans ile ilişkiler Büyük Selçuklulara kıyasla çok daha hareketli ve harareti geçmiştir. Zira Anadolu Selçuklu Devletiyle Bizans komşu olmuşlardı. Zaman içerisinde bazı yerleşim yerleri karşılıklı el değiştirmiştir.

II. Kılıçarslan döneminde Bizans ile yapılan Miryakefalon Savaşı, Selçuklu ve Bizans arasında çok önemli dönüm noktalarından birini teşkil eder. Zira bu savaş neticesinde Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan söküp atma düşünceleri yok olmak zorunda kalmıştır. Sadece Türkler açısından değil İslam ve Hristiyan dünyasının da çok uzun dönem etkisi altında kaldığı savaş sonrasında iki devletin sonraki dönemlerini de bâriz bir şekilde etkilemiştir.

Yine kaynaklar haber vermektedir ki yeri geldiğinde Selçuklular ve Bizanslılar şartlar gereğince ittifak etmişlerdir. Ve bazen de iki devletin hanedan mensupları gün gelmiş birbirlerine sığınmak zorunda kalmışlardır.

Tarihin bu iki önemli devletinin gözlerden kaçan renkli ya da soluk sayfaları olaylara daha farklı bakabilmek adına dikkatlice incelenmelidir.

Selçuklu sultanları arasında veliahtlık sorunu her Sultanın vefatından sonra çetin bir şekilde yaşanmıştır. Öyle ki tahta geçebilmek için yapılan kardeşler arası mücadeleye amcalarınki de dahil olmuştur. Bu mücadeleler kimi zaman düşmanla işbirliği yapılmasına kimi zamanda akrabaların (kardeşlerin ,yeğenlerin...) kanının dökülmesine sebep olmuştur. Bu temel meselenin o yıllarda “Ülkenin Hanedanın Ortak Malıdır “kuralının olduğu kanaatindeyim. Her ne kadar tahttaki Sulatan vefatından önce bir veliaht tayin edip kendisi de taabiyetini bildirdiye de vefatından sonra mutlaka isyanlar olmuştur. Bu isyanların devletin ilerleyişini zorlaştırmasıyla düşman tarafında aleyhte yapılan planlarla Türk topraklarında birçok zaiyata da sebep olmuştur (Keza Bizans İmparatorluğunda da taht mücadelesi sebebiyle benzer durumlar yaşanmıştır).

Nitekim Selçuklu-Bizans tarihi boyunca, yapılan çetin savaşlar, istikrarlı duruşlar, Selçukluların tahtına geçen doğru, güçlü, disiplinli Sultanlar, ordu komutanları, kudretli ordusu ve halkıyla Bizans İmparatorluğunu Dandanakan’dan, Malazgirt’ten, Miryokefalon’dan zaferlerle geçerek adım adım Bizans’ı Anadolu’dan def etmeyi başarmışlardır.

Şunu da belirtmeliyim ki taht kavgalarında kadınların rolünün büyük olduğu görülmüştür .Anne, eş olarak istedikleri kişiyi evlat ya da kocayı tahtta görmek hırsları yüzünden mücadeleler ateşlenmiştir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Hüseyin (2016, **Kim Bu Türkler**, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.

AKSARAYÎ, Kerimüddin Mahmud (2000), **Müsameretü'l-Ahbâr**, (haz. Mürsel Öztürk), TTK, Ankara.

ALTAN, Ebru (2002), “**Myriokephalon (Karamıkbeli) Savaşının Anadolu Türk Tarihindeki Yeri**”, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.VI, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

ANNA KOMNENA (1996), **Alexiad**-Malazgirtten Sonrası, (çev. Bilge Umar), İnkılap, İstanbul.

ANZERLİOĞLU, Yonca (2002), “**Bizans İmparatorluğu’nda Türk Varlığı**”, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.VI, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

AYÖNÜ, Yusuf (2007), **Selçuklu-Bizans Münasebetleri (1116-1308)**, Ege Üniv. Sos. Bil. Ens. Doktora Tezi, İzmir.

AYÖNÜ, Yusuf (2002), “**Selçuklu-Bizans İlişkileri**”, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.VI, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

BAILLY, Auguste (tarihsiz), **Bizans Tarihi** C.I, çev.Haluk Şaman, Tercüman Gazetesi Yayınları, (yer adı yok)

BAYINDIR, Abdullah (2018), “**Selçuklularda Vuku Bulan Taht Kavgaları Üzerine Bir Değerlendirme (Melikşah Dönemi Taht Kavgaları 1072-1092)**”, **GAUN JSS**, S.18.

BAYRAM, Mikail (2005), **Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar**, Kömen, Konya.

BERKTAY, Halil (1999), “**Vizörden Bizans: Haritalarla Düşünmek**”, **COGİTO (Bizans)**, S.17, 1999, YKY, İstanbul.

CAHEN, Claude (2002), “**İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı**”, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.VI, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

Cogito **Selçuklular** sayı.29. 2001, say,38

ÇAY, Abdülhaluk (1987), **II. Kılıç Arslan**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara.

ÇIVGIN, İzzet (2008), **Ortaçağ Tarihi**, İstanbul.

ÇOBAN, Hacı (2013), “**Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası ve Anadolu Uygarlıklarına Etkisi**”, **CAHİJ (Cappadocia Jurnal of History and Social Sciences)** , Nr.1.

DEMİRKENT, Işın (2002), “**Haçlı Seferleri ve Türkler**”, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.VI, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

DEMİRKENT, Işın (2014), **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, TTK Yay. Ankara.

DEMİRKENT, Işın (1994), **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)**, C.II, Ankara.

ERSAN, Mehmet, ALİCAN, Mustafa (2014) **Selçukluları Yeniden Keşfetmek Büyük Selçuklular**. İstanbul Timaş Yayınları

DÜZGÜN, Şaban Ali (2002), “**İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler**”, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.VI, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

GENÇ, Süleyman (2002), “**Tuğrul Bey Zamanında Selçuklu-Abbasi İlişkileri**”, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.IV, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

GREGORY, Timothy E.(2008), **Bizans Tarihi**, çev.Esra Emert, YKY, İstanbul.

GÜL, Alime (2014), **Selçuklu-Bizans Antlaşmalarının Değerlendirilmesi(1048-1211)**, Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens. Y. Lisans Tezi, İstanbul.

GÜMÜŞ, Nebi (2002), “**Selçuklu-Gürcü İlişkileri**”, **Türkler Ans.** C.IV, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay. Ankara.

İBNİ BİBİ (1996), **Selçukname**, (haz. Mürsel Öztürk), TTK, Ankara.

İBNÜ’L-ESİR (1985), **İslam Tarihi (El Kâmil Fi’t-Tarih Tercümesi)**, çev. Ahmet Ağırakça, Bahar Yayınları, İstanbul.

In the Wake of Mantzikert: **The First Crusade and the Alexian Reconquest of Western Anatolia** Author(s): JASON T. ROCHE Source: History, Vol. 94, No. 2 (314) (April 2009), pp. 135-153

İNCE, Fatma (2015), **Selçuklu ve Bizans Kurumlarının Karşılaştırılması**, Atatürk Üniv. Sos. Bil. Ens. Doktora Tezi, Erzurum.

KAFALI, Mustafa (2002), **“Anadolu’nun Fethi ve Türkleşmesi”**, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.VI, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

KAFESOĞLU, İbrahim (1989), **“Sultan Alparslan”**, **TDİA**, C.2.

KAFESOĞLU, İbrahim (1992), **Selçuklu Tarihi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KAYA, Abdullah (1998), **AnadoluSelçuklu-Bizans İlişkileri**, Selçuk Üniv. Sos. Bil. Ens. Y. Lisans Tezi, Konya.

KESİK, Muharrem (2016), **“Sultan Alp Arslan Nasıl Öldürüldü?”** Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Dergisi, S.5. Konya

KILIÇ, Şahin (2002), **“Yükselme Devri Selçuklu-Bizans İlişkileri”**, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.VI, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

KOCA, Salim (2002), **“Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus'un Şahsiyeti ve Tarihî Rolü”**, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.VI, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

KÖYMEN, Mehmet Altay (2002), **“Selçuklu Devrinin Özellikleri”**, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.IV, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

KÖYMEN, Mehmet Altay (2002), **“Büyük Selçuklu Veziri Nizamu’l-Mülk ve Tarihî Görevi”**, **Türkler Ans.** C.IV, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay. Ankara.

KÜRKÇÜOĞLU, Erol (2002), **“Başlangıcından Malazgirt Savaşı'na Kadar Selçuklu-Bizans Münasebetleri”**, **Türkler Ans.** C.IV, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay. Ankara.

MATEOS (2000), **Urfalı Mateos Vekayinamesi (952-1136) ve Papas Grigor’un Zeyli (1136-1162)**, Türkçeye Çeviren: Hrant D. Andreasyan, Notlar: Edouard Dulaurer, Prof. Dr. Halil Yınanç (Çevirmen), TTK Yayınları, Ankara.

MECİT, Songül (2017), **Anadolu Selçukluları-Bir Hanedanın Evrimi**, Çeviren: Özkan Akpınar, İletişim yayınları, İstanbul.

MERÇİL, Erdoğan (2002), **“Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi”**, **Türkler Ans.** Ed. Hasan Celal Güzel vd., C.IV, Yeni Türkiye Yay. Ankara.

- MERÇİL, Erdoğan (2002), “**Kirman Selçukluları**”, **Türkler Ans. C.IV**, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay. Ankara.
- MERÇİL, Erdoğan (2002), “**Türkiye Selçukluları**”, **Türkler Ans. C.VI**, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay. Ankara.
- MERÇİL, Erdoğan (2011), **Selçuklular (Makaleler)**, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- NECİPOĞLU, Nevra, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Nisan 2003, S.75, s.112
- OCAK, Ahmet Yaşar (1991), “**Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması**”, **TDİA, C.3**.Ankara.
- OSTROGORSKY, Georg (1991), **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret İşıltan, TTK Yay. Ankara.
- ÖZAYDIN, Abdülkeri (2009), “**Melikşah**”, **TDİA, C.24**. Ankara.
- ÖZTUNA, Yılmaz (2009), **Türk Tarihinden Yapraklar**, Ötüken Yay. İstanbul.
- PARCHYMERES, Georges (2009), **Bizanslı Gözüyle Türkler**, (çev. İlcan Birhet Parlas), İlgı Kültür Sanat, İstanbul.
- PEHLİVANLI, Hamit (2006), **Selçuklulardan Bugüne Tarih El Kitabı**, Grafiker Yayıncılık, İstanbul.
- SARICA, Muhsine (2007), **Batı Anadolu’da Selçuklu Bizans Kültürel Etkileşmesi**, Sakarya Üniv. Sos. Bil. Ens. Y. Lisans Tezi, Sakarya.
- SEVİM, Ali (1990), **Anadolu Fatih Kutamışoğlu Süleymanşah**, TTK Yayınları, Ankara.
- SEVİM, Ali (2003), “**Malazgirt Muharebesi**”, **TDİA**, Ankara.
- SEVİM, Ali, Erdoğan MERÇİL (1995), **Selçuklu Devletleri Tarihi**, TTK, Ankara.
- SEVİM, Ali (2010), “**Süleyman Şah**”, **TDİA, C.38**, Ankara.
- SÜMER, Faruk (1972), **Oğuzlar(Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**, Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi yayınları: 170, Ankara.
- SÜMER, Faruk (2006), “**Selçuklular**”, **TDİA, C.36**, Ankara.
- SÜMER, Faruk (2013), “**Tuğrul Bey**”, **TDİA, C.41**, Ankara.
- SPEROS Vryonis “The Decline of Bizantine Civilization in Asia Minor, Eleventh-Fifteenth Century.Remarkson the Dumbarton”, **Oaks Symposium of 1974,s.351**

TOKSOY, Ahmet (2002), “**Malazgirt Zaferi’nden Önce Doğu Anadolu’ya Yapılan Türk Akınları**”, **Türkler Ans.** C.IV, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay. Ankara.

TUNCEL, Metin (1999), “**Anadolu**”, **TDİA**, C.3. Ankara.

TURAN, Osman (1969), **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Turan Neşriyat, Ankara.

TURAN, Osman (2004), **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Ötüken, İstanbul.

TURAN, Osman (2002), “**Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan**”, **Türkler Ans.** C.VI, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay. Ankara.

UYUMAZ, Emine (2003), **Sultan I. Alaeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara.

UYUMAZ, Emine (2004), “**Sultan 1. Alaeddîn Keykubad Zamanında (1220 - 1237) Türkiye Selçuklu Devletinin Elçilik İlişkileri**”, **Tarih Dergisi**, S.39.

YAZICI, Nesimi (2008), **Türk İslam Devletleri Tarihi**, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

YINANÇ, Mükrimin Halil (2002), “**Anadolu’nun Fethi**”, **Türkler Ans.** C.VI, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay. Ankara

.